

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ

ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

THE BUDDHISM PROPAGATION MANAGEMENT OF SANGHA
ADMINISTRATORS IN MUANG DISTRICT, CHONBURI PROVINCE

พระสุทิน อธิปณโณ (สุตวิจิตร)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

พระสุทิน อธิปญโญ (สุตวิจิตร)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Buddhism Propagation Management of Sangha
Administrators in Muang District, Chonburi Province

PhraSutin Adhipañño (Sudwijit)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์
เรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ดร.)

กรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พิเชฐ ทังโต)

กรรมการ

(พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร.)

กรรมการ

(ดร.ประเสริฐ ชีลาว)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.ประเสริฐ ชีลาว

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสุทิน อธิปญโญ)

ชื่อสารนิพนธ์ : การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ผู้วิจัย : พระสุทิน อธิปญโญ (สุตวิจิตร)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

: พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร., พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)

: อาจารย์ ดร. ประเสริฐ ธิลา, พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ),
พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), พธ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed - Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงสำรวจ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ได้จำนวน ๓๐๐ รูป จากพระสงฆ์ทั้งหมด ๑,๒๐๕ รูป โดยใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ที่ ๐.๗๑๓ เป็นคำถามแบบปลายเปิดและปลายปิด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-Test) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการอำนวยการ และด้านการควบคุม ตามลำดับ

๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ,วุฒิการศึกษาชั้นกรรม,วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีพรรษา,วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

๓) ปัญหา อุปสรรค การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า ๑) พระสังฆาธิการขาดการวางแผนนโยบายการเผยแผ่ให้สอดคล้องงานของพระสังฆาธิการ ๒) พระสังฆาธิการขาดการฝึกฝนทักษะในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) พระสังฆาธิการขาดการสรรหาบุคลากรเพิ่มเติม ๔) พระสังฆาธิการขาดการประสานงานร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน ๕) พระสังฆาธิการขาดการติดตามและตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ ข้อเสนอแนะ พบว่า ๑) พระสังฆาธิการควรมีการวางแผนนโยบายการเผยแผ่ให้สอดคล้องงานของพระสังฆาธิการ ๒) พระสังฆาธิการควรมีการฝึกฝนทักษะในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) พระสังฆาธิการควรมีการสรรหาบุคลากรเพิ่มเติม ๔) พระสังฆาธิการควรมีการประสานงานร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน ๕) พระสังฆาธิการควรมีการติดตามและตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่

Research Paper Title : The Buddhism Propagation Management of Sangha Administrators in Muang District, Chonburi Province

Researcher : Phrasutin Athipanno (Sudwijit)

Research Paper Supervisory Committee

: Dr. PhramahaKrisada Kittisobhano, B.A.(Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management),

Ph.D. (Buddhist Management)

: Dr. PrasertThilao, BA. (Public Administration),

MA. (Public Administration), Ph.D. (Public Administration)

Date of Graduation : March 15, 2018

Abstract

The objectives of this research were: 1. to study Buddhism dissemination management of administrative monks at Muang District, Chonburi Province, 2. to compare peoples' opinions towards the Buddhism dissemination of administrative monks at Muang District, Chonburi Province and 3. to study problems, obstacles and proposal for Buddhism dissemination management of administrative monks at Muang District, PChonburi Province.

Methodology was the mixed methods; the quantitative research collected data by survey method from 300 samples derived from populations of 1,205 monks using Taro Yamane's formula with opened and closed end questionnaires that had reliability value at 0.713, analyzed data with descriptive statistics : frequency, percentile, mean and SD, standard deviation, t-test and F-test. The qualitative research collected data from 10 key informants, interviewing with structured in-depth-interviewing scripts and analyzed data by descriptive interpretation.

Findings were as follows:

1. Monks' samples' opinions towards the Buddhism dissemination of administrative monks at Muang District, Chonburi Province by overall were at high levels ($\bar{X} = 4.06$) and each aspect was also at high level; planning, organizing, staffing, and directing and controlling were also at high level consecutively.

2. Monks' opinions comparison about the Buddhism dissemination of Administrative monks at Muang District, Chonburi Province, classified by personal factors finding that monks with different ages, Dhamma and formal educational levels, did not have different opinions toward Buddhism dissemination of administrative monks at Muang District, Chonburi Province, denying the set hypothesis. Monks with different ordained age, Pali educational levels had different opinions toward Buddhism dissemination of administrative monks with statistical significant level at 0.05 accepting the set hypothesis.

3. Problems, obstacles of Buddhism dissemination management of administered monks at Muang District, Chonburi Province were that

- 1) Administrative monks lacked planning to comply with the administrative monks duties,
- 2) Administrative monks lacked training in preparation to be Buddhism disseminators,
- 3) Administrative monks should recruit more personnel
- 4) Administrative monks should coordinate with involved state and private agencies and
- 5) Administrative monks should follow-up and evaluation of Buddhism disseminators.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่องการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อยด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของประธานกรรมการพระปลัดระพิน พุทธิสารโร และคณะกรรมการ ดร. อำนาจ บัวศิริ ผศ.ดร. พิเชฐ ทังโต และคณะกรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ทุกท่าน ผู้มีส่วนสำคัญยิ่งคือ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร. ประธานกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ ดร. ประเสริฐ จีลาว กรรมการควบคุมสารนิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาเมตตาช่วยเหลือด้านให้คำปรึกษาแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้เนื้อหาของการวิจัยมีความถูกต้อง ชัดเจน และสมบูรณ์ยิ่งขึ้นนับตั้งแต่ผู้ศึกษาได้เริ่มทำงานวิจัยด้วยความตั้งใจเต็มใจปรารถนาดีตลอดมา

ขอกราบขอบคุณ พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ เจ้าคณะอำเภอเมือง และ พระมหาโสภณ โสมทตโต เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง และพระครูชลธารคุณากร เจ้าอาวาสวัดกำแพง และพระครูธรรมธร วิชาติ เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี จังหวัดชลบุรี และขอเจริญพรขอบคุณ นายสามารถ สุขสว่าง นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า และนายทวีป กรณียกิจ นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา และนายสวัสดิ์ หอมปลื้ม นายกเทศมนตรีเมืองแสนสุข และนายเกษิน ชินวงศ์ รองผู้อำนวยการโรงเรียน วัดราชบุรุษศรัทธา และนายสามารถ เทียงพูนวงศ์ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี และนายสุริยันต์ สารบุตร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถาม และให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในการทำวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป คณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ทุกท่าน เจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และเป็นกำลังใจให้การสนับสนุนแก่ผู้วิจัยตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอน้อมบูชาเป็นกตัญญู กตเวทิตาบูชา พระคุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ และญาติสนิทมิตรสหาย ผู้ที่เป็นกำลังใจสนับสนุนในทุกๆ เรื่อง รวมทั้งบูรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ผู้มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา รวมทั้งญาติโยม ผู้ที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมดทุกท่าน ที่มีส่วนในการสร้างพื้นฐานทางด้านการศึกษาให้แก่ผู้ศึกษามาตั้งแต่ต้นจนถึงบัดนี้ ทำให้งานวิจัยประสบผลสำเร็จลุล่วงด้วยดี

พระสุทิน อธิปญโญ (สุตวิจิตร)

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ณ)
สารบัญแผนภาพ	(ท)

บทที่ ๑	บทนำ	๑
	๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
	๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
	๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
	๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
	๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
	๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
	๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒	เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
	๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ	๘
	๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๘
	๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ	๑๐
	๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการบริหาร	๑๗
	๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหาร	๒๗
	๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๖
	๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๖๑
	๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๖๖
	๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๕
	๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ	๗๕
	๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๗๗
	๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๒

สารบัญ (ต่อ)

	เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๘๓
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๓
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๓
	๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย	๘๖
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๙
	๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๙
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๙๑
	๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๒
	๔.๒ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	๙๔
	๔.๓ เปรียบเทียบ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	๑๐๐
	๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	๑๑๖
	๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๒๖
	๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๕
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๓๗
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๗
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๔๓
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๙
	๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๔๙
	๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๑๕๐
บรรณานุกรม		๑๕๑
ภาคผนวก		๑๕๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ คุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๕๙
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๖๕
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความ เที่ยงตรงแบบสอบถาม (Try Out)	๑๖๙
ภาคผนวก ง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)	๑๗๑
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๗๔
ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๘๕
ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๙๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์ในพื้นที่เขตปกครอง คณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	๘๕
๔.๑	จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๒
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม	๙๔
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน	๙๕
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์การ	๙๖
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการบริหารงานบุคคล	๙๗
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการอำนวยการ	๙๘
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุม	๙๙
๔.๘	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหาร จัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอ เมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามอายุ	๑๐๐
๔.๙	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหาร จัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอ เมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา	๑๐๒
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการบริหารงานบุคคล	๑๐๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่างกัน มีความคิดเห็นการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีโดยจำแนกตามอายุ จำแนกตามพรรษา ด้านการควบคุม	๑๐๕
๔.๑๒	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษานักธรรม	๑๐๖
๔.๑๓	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	๑๐๘
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ด้านภาพรวม	๑๑๐
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการบริหารงานบุคคล	๑๑๑
๔.๑๖	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๑๓
๔.๑๗	ผลสรุปโดยรวมการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	๑๑๕
๔.๑๘	ผลการปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการวางแผน	๑๑๖
๔.๑๙	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการวางแผน	๑๑๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๐	ผลการปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการจัดการองค์กร	๑๑๘
๔.๒๑	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการจัดการองค์กร	๑๑๙
๔.๒๒	ผลการปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการบริหารงานบุคคล	๑๒๐
๔.๒๓	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการบริหารงานบุคคล	๑๒๑
๔.๒๔	ผลการปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการอำนวยการ	๑๒๒
๔.๒๕	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการอำนวยการ	๑๒๓
๔.๒๖	ผลการปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการควบคุม	๑๒๔
๔.๒๗	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการควบคุม	๑๒๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

- ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย
๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

- ๘๒
๑๓๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนคัมภีร์อรรถกถาบาลี/ภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ลี้.(บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗๑ ที.ลี้. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ทีฆนิกาย ลีลขุขณวคคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และทีฆนิกาย ลีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม/หน้า เช่น ที.ลี้.อ. (บาลี) ๑/ ๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงคลวิลาสินี ลีลขุขณวคคอฏฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามลำดับดังนี้

อธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	พระวินัยปิฎก/พระสุตตันตปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวิภังค์		ภาษาไทย
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก ภิกขุวิภังค์		ภาษาไทย
วิ.ภิกขุณี. (ไทย)	= วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์		ภาษาไทย
ที.ลี้. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายลี้ลขันธวรรค		ภาษาไทย
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายปาฏิภควรรค		ภาษาไทย
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายมหาวรรค		ภาษาไทย
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกายมัชฌิมปัณณาสก์		ภาษาไทย
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกายสคาถวรรค		ภาษาไทย
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายติกนิบาต		ภาษาไทย
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายจตุกกนิบาต		ภาษาไทย
อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายปญจกนิบาต		ภาษาไทย
อง.สตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายสตุกกนิบาต		ภาษาไทย
อง.นวก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายนวกนิบาต		ภาษาไทย
อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายทสกนิบาต		ภาษาไทย
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกายธัมมบท		ภาษาไทย
ขุ.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกายอุทาน		ภาษาไทย
ขุ.ชา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก		ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทำกันอยู่ในทุกยุคทุกสมัยนั้น เกิดจากพระสงฆ์สาวกทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เพราะเนื่องจากพระสงฆ์จะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยแล้วยังถือว่าเป็นองค์ประกอบอันเป็นหลักของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีรูปแบบที่ทำกันอยู่หลายรูปแบบเช่น การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นตัวขับเคลื่อนของพระพุทธศาสนา จนได้กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนด้วยเหตุที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดีและปฏิบัติชอบ มีศีลอันบริสุทธิ์และเป็นผู้ยอมเสียสละแก่ผู้อื่นอยู่เสมอ จึงทำให้ประชาชนต่างยอมรับนับถือและยินดีที่ปฏิบัติจะตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ จึงส่งผลให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในสังคมให้มีความสุขมาจนถึงปัจจุบัน

พระรัตนตรัย กล่าวคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เกิดขึ้นในโลกนี้แล้วพระองค์ได้ตรัสแก่พระสาวกทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงมารทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุรีในตาน้อยมีอยู่ยอมเลื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลเวลาเสนาณคมเพื่อแสดงธรรม”^๑

การเผยแผ่ธรรมสู่สังคมแบบดั้งเดิม พระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนาบนธรรมมาสน์ มีระเบียบวิธีปฏิบัติที่แน่นอน รูปแบบดังกล่าวนี้ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะสังคมซับซ้อนไปด้วยปัญหาต่างๆ ประกอบกับความเจริญทางเทคโนโลยี การสื่อสารสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทำให้การเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งรูปแบบและวิธีการ ตลอดทั้งการประยุกต์เนื้อหาสาระให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง การศึกษาและคุณภาพชีวิต จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่อยู่เสมอ^๒

สถาบันศาสนามีบทบาทสูงอย่างยิ่งในสังคมการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สถาบันศาสนาต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวเองให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะดำรงสถานะความเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของมนุษย์เหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา สมดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้เปิดโอกาสให้วัดในพุทธศาสนากลับมาทำหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนและเผยแผ่คำสอนตามหลักพุทธธรรมได้อย่างกว้างขวางหลายรูปแบบยิ่งขึ้น^๓ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่แพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยนั้น พระสงฆ์สาวกนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และยังถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นทำกันหลายรูปแบบ เช่นการปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมเป็นต้น และในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรม มีความบริสุทธิ์และเสียสละเพื่อผู้อื่น ต่างยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ^๔

ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีกลุ่ლობายในการเผยแผ่ได้หลายวิธี อาทิ การปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ การเป็นผู้รอบรู้ในหลักธรรมะ การแสดงธรรมได้ลึกซึ้งการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนด้านการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาสามเณร การจัดบวชชีพราหมณ์ศีล ๘ การจัดอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกระบวนการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนหันมาเข้าวัด ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ได้มาเรียนรู้หลักธรรม จูงใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำเอาหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติขัดเกลาให้จิตใจสูงขึ้นเป็นลำดับไป เพื่อให้

^๒ องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, **วิชาการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๙๑.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายสื่อ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕-๒๒.

^๔ ปราณี เกื้อทอง, “บทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๕).

เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในที่สุด^๕ การบริหารจัดการเผยแผ่ธรรมสู่สังคมถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะการบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีวิธีการและเทคนิคการบริหารจัดการระดับต่างๆ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงถือได้ว่าเป็นหัวใจในงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ เช่น การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณะสงเคราะห์ ตามพระวินัยกฎระเบียบของมหาเถรสมาคม^๖

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี พบว่า ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง ด้านการจัดการ ปัจจุบันเน้นในรูปแบบการเทศน์ หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมะในจังหวัดชลบุรียังไม่สามารถเข้าถึงจิตใจของผู้ฟังอย่างแท้จริง บางวัดมีศักยภาพในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่แต่ก็ทำแบบต่างคนต่างทำ ด้านวิธีการเผยแผ่ หรือกลวิธีในการเผยแผ่ ขาดการวางแผนที่ดี ระยะเวลาที่เหมาะสม ทำให้การเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันจึงกระทำได้ผลสำเร็จที่มีขอบเขตที่มีความจำกัด

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในอดีตและปัจจุบันที่ได้รับความเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยเฉพาะการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณอยู่แล้วจึงเป็นเรื่องง่ายทำให้ มีส่วนช่วยในการกล่อมเกลাজิตใจและลักษณะนิสัย ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่ในด้านการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นยังไม่มีรูปแบบของการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แน่นอน ทางคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในชุมชนให้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง เป็นสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันทางจริยธรรม เป็นสถาบันของผู้นำทางด้านจิตใจของสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เพื่อให้ทราบวิธีการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรค ในการเผยแผ่ของพระสงฆ์อีกด้วย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นที่ขัดเกลাজิตใจของพุทธศาสนิกชนต่อไป ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

^๕ พระครูปริชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร), “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^๖ สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, *คู่มือพระสังฆาธิการ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๘.

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากกรอบแนวคิด/แนวทฤษฎี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการวางแผน ๒. ด้านการจัดองค์การ ๓. ด้านการบริหารงานบุคคล ๔. ด้านการอำนวยความสะดวก ๕. ด้านการควบคุม^๗

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษาสามัญ

^๗ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓ - ๕.

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากกรอบแนวคิด/แนวทฤษฎี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการวางแผน ๒. ด้านการจัดองค์การ ๓. ด้านการบริหารงานบุคคล ๔. ด้านการอำนวยความสะดวก ๕. ด้านการควบคุม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑.๔.๓.๑ ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ ในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีจำนวน ๑,๒๐๕ รูป^๔

๑.๔.๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ.๒๕๖๐ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระสงฆ์ที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสงฆ์ที่มี พรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๕ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

^๔ สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบริหารจัดการ หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป ในการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ร่วมกัน โดยการนำเอาความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารในด้านต่างๆ มาเพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน ตามสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดั่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

ด้านการวางแผน หมายถึง การวางแผนในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ตามกฎระเบียบของวัด เพื่อให้เกิดความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต

ด้านการจัดองค์การ หมายถึง การแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคล

ด้านการบริหารงานบุคคล หมายถึง การสรรหาบุคลากรใหม่ และการส่งเสริมให้พระสงฆ์และสามเณร ได้มีโอกาส เข้าประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อนำองค์ความรู้มาพัฒนาในการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการอำนวยการ หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ด้านการควบคุม หมายถึง การกำกับและการดูแลในการปฏิบัติงานต่างๆ ของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเผยแผ่อย่างชัดเจน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไปถ่ายทอดให้กับประชาชนได้รับการเรียนรู้และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติและปฏิบัติ ได้ผลจริง

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุที่ปฏิบัติตามหน้าที่และภารกิจของพระพุทธศาสนาตามที่ มหาเถรสมาคม ได้แต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการเปรียบเทียบ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑.๗.๔ นำองค์ความรู้ที่ได้ค้นพบจากการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ไปใช้หรือประยุกต์ ใช้ให้เหมาะสมกับวัดในแต่ละแห่งต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อประกอบการวิจัยเป็นลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหาร
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ในปัจจุบันแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการเข้ามามีบทบาทต่อการบริหารงานทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นอันมาก รวมถึงการบริหารจัดการในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การบริหารจัดการที่ดีย่อมทำให้องค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายได้ง่ายขึ้น และสามารถบรรลุเป้าหมายของการทำงานที่ดีที่สุด ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องศึกษาเรียนรู้หลักการบริหารจัดการเพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงขีดความสามารถในการบริหารงานของตนเอง และในขณะเดียวกันก็นำไปปรับปรุงแก้ไขการบริหารงาน ตลอดจนวิธีการทำงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ความหมายของการบริหาร

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับความหมายของการจัดการมีนักวิชาการให้ความหมายของการบริหารไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคนดังนี้

ทฤษฎีการบริหารจัดการ เกิดจากหลายแนวคิด อันประกอบหลายขั้นตอนการบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือ มีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ เพราะมีทฤษฎีและหลักการมากมายในการบริหารที่นำมา

ทดลองได้พิสูจน์ได้ว่าเป็นจริง การนำไปใช้ให้ได้ผลหรือไม่เป็นศิลป์ คือ ผู้นำไปใช้ต้องมีศิลปะ การบริหารยังอาจหมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุนเครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^๘

และยังอาจหมายถึง ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมชาติสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเองดังนั้น ผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ^๙

และสอดคล้องกับความหมายที่ว่า การบริหารเป็น ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์การอำนวยการและควบคุมทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อก่อนทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็บริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การ ตั้งแต่สมัยโบราณ^{๑๐}

และยังอาจหมายถึงกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๑๑}

และสอดคล้องกับความหมายที่ว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ อันเกิดจากการ

^๘ ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^๙ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕ – ๓๒.

^{๑๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

^{๑๑} พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

ค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม^{๑๒}

สรุปได้ความว่า การบริหาร หมายถึง การควบคุมกิจการต่างๆ อันมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ทางทฤษฎีต่างๆ มาใช้ประโยชน์ในการบริหารงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ในการดำเนินงานโดยมีกระบวนการบริหารงาน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกันกับแนวคิดของการจัดการมีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคนดังนี้

การวิวัฒนาการตามแนวคิดหลักหรือแนวคิดที่สำคัญๆ ทางการจัดการที่เกิดขึ้นและผ่านมา ๓ ยุค ได้แก่ ยุคแนวความคิดทางการจัดการสมัยดั้งเดิมยุคแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ และยุคแนวความคิดทางการจัดการเชิงปริมาณ วิวัฒนาการของแนวคิดทางการจัดการที่สำคัญจะนำเสนอถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ และแนวความคิดทางการจัดการซึ่งถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคนั้นๆ และผลกระทบ ซึ่งมีผลต่อการออกแบบโครงสร้างขององค์การอันเป็นผลทำให้เกิดเป็นสภาวะการณ์ขององค์การที่มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ขึ้นตามมา^{๑๓} และสอดคล้องแนวคิดที่ว่ากระบวนการจัดการประกอบด้วย

๑. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดหน้าที่การทำงานที่ต้องปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยกำหนดว่าจะดำเนินการอย่างไรและดำเนินการเมื่อไร เพื่อให้ความสำเร็จตามแผนที่วางไว้ การวางแผนต้องควบคุมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว^{๑๔}

๒. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการมอบหมายงานให้บุคคลในแผนกหรือฝ่ายได้ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ เมื่อแผนกหรือฝ่ายประสบความสำเร็จก็จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จไปด้วยดี

^{๑๒} จันทานี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

^{๑๓} Stoner, James A.F., **Management**. Englewood Cliffs, (New York : Prentice Hall, 1978), p. 32.

^{๑๔} Peter F. Drucker., **The Essential Drucker**, (USA: Collins Business, 2005).

๓. การเป็นผู้นำ (Leading) เป็นการจูงใจ การชักนำ การกระตุ้นและชี้ทิศทางให้ดำเนินไปสู่เป้าหมาย โดยการเพิ่มผลผลิตและเน้นมนุษย์สัมพันธ์ทำให้เกิดระดับผลผลิตในระยะยาวที่สูงกว่าภาวะงานเพราะคนมักไม่ค่อยชอบภาวะงาน

๔. การควบคุม (Controlling) เป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหาร ที่จะต้องรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผลการดำเนินงาน เปรียบเทียบผลงานปัจจุบันกับเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และทำการตัดสินใจไปตามเกณฑ์หรือไม่

และยังหมายถึงกิจกรรมหลักทางการจัดการแบ่งออกเป็นกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ๔ ประการ คือ^{๑๕}

๑. การวางแผน (Planning) ประกอบด้วย การกำหนดขอบเขตของธุรกิจ ตั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ตลอดจนกำหนดวิธีการเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) ประกอบด้วย การจัดบุคคล แบ่งแผนงาน และจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสม สอดคล้องกับแผนงาน เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินการตามแผนให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดการวางแผนและการจัดการองค์การนี้จัดได้ว่าอยู่ในส่วนของการคิดซึ่งเป็นนามธรรมเพื่อให้ส่วนการคิดนี้นำไปสู่การกระทำที่สำเร็จเป็นรูปธรรมจะต้องอาศัยสมาชิกในองค์กรซึ่งหมายถึงตนเองและผู้อื่นร่วมกันทำงาน และเพื่อให้สมาชิกสามารถทำงานได้ตามความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่และบรรลุวัตถุประสงค์ จะต้องอาศัยกิจกรรมในลำดับต่อไปนี้ เรียกว่า การชักนำ

๓. การชักนำ (Leading) ประกอบด้วยเนื้อหา ๒ เรื่องสำคัญ คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) ซึ่งเกี่ยวกับการพัฒนาตัวผู้บริหารเอง และการจูงใจ (Motivation) ซึ่งเกี่ยวกับการชักจูง หรือการกระตุ้นให้ผู้อื่นทำงานได้เต็มที่ตามความรู้ความสามารถ

๔. การควบคุมองค์การ (Controlling) เป็นการควบคุมองค์การให้การดำเนินงานต่างๆ ภายในองค์กร เป็นไปตามแผนงาน ความคาดหวังหรือมาตรฐานที่กำหนด

และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า กระบวนการจัดการประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๗ ประการ หรือเรียกว่า POSDCoRB ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้^{๑๖}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือการกำหนดการไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ในการบริหารงานใด ๆ ก็ตามผู้บริหารจะต้องรู้จักวางแผน เพราะการวางแผน

^{๑๕} Dalf, R., *The New Era of Management : International Edition*. Ohio : Thompson, 2006.

^{๑๖} Gulick, Luther and LyndallUrwick, *Paperson the Science of Administration*, (New York, Columbia University, 1973), p. 13.

เป็นหลักการสำคัญมูลฐานของกระบวนการบริหาร ผู้บริหารจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า แผนงานเป็นหลักและเป็นรากฐานของการปฏิบัติงานทั้งปวง ถ้าปราศจากแผนงานแล้วเป็นการยากที่ผู้บริหารจะทำงานให้ได้ผลดี การวางแผนในการบริหารนั้นอาจจัดเป็นแผนระยะสั้น หรือแผนระยะยาวก็ได้ รูปแบบของแผนงานควรประกอบด้วยวัตถุประสงค์ นโยบาย แนวปฏิบัติและมาตรฐานของงาน ในการวางแผนนั้นผู้บริหารจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า จะทำอะไร (What) จะทำอย่างไร (How) จะใช้เงินเท่าไร (How money) จะมอบหมายให้ใครทำ (Who) และจะกระทำเมื่อไร (When) นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม ดินฟ้าอากาศ ระบบของสังคม พฤติกรรมของบุคคลตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นที่ยึดถือของบุคคลในกลุ่มนั้น ๆ ด้วย

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดองค์การหรือหน่วยงาน โดยการจัดแบ่งงานขององค์การหรือของหน่วยงานเป็นหน่วยงานย่อย พร้อมทั้งวัตถุประสงค์กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงาน ตลอดจนกำหนดงานควบคุมและบังคับบัญชาในลักษณะหน่วยงานหลัก หน่วยงานที่ปรึกษา และหน่วยงานช่วย พร้อมทั้งกำหนด ช่วงการบังคับบัญชาไว้ด้วย ซึ่งตามปกติช่วงการบังคับบัญชาจะอยู่ระหว่าง ๓ - ๑๕ หน่วยงาน การจัดองค์การเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถ้ามีการจัดองค์การที่ดีจะช่วยให้เกิดความราบรื่นในองค์การนั้น ในการจัดองค์การอาจแสดงไว้ในรูปของแผนภูมิองค์การ เพื่อให้เกิดการสื่อสารความเข้าใจในองค์การเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ สายการบังคับบัญชา และการติดต่อ

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การดำเนินการบริหารงานบุคคลซึ่งเป็นกระบวนการสรรหาและคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาสู่หน่วยงาน มีการปฐมนิเทศและมอบหมายงานให้ทั้งบุคคลใหม่ และบุคลากรเก่า มีการพิจารณาเรื่องความดีความชอบและสวัสดิการ เนื่องจากคนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของกระบวนการบริหาร ผู้บริหารพึงเอาใจใส่ชีวิตความเป็นอยู่ และความสุขความทุกข์ของผู้ร่วมงาน ดูแลผู้ร่วมงานของหน่วยงานให้อยู่ในสภาพที่จะปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ มีการมอบหมายงานใหม่เหมาะสมกับบุคคล และให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ร่วมงานโดยเสมอภาคกัน ในการบริหารงานบุคคลในปัจจุบันมีใช้อยู่ ๒ ระบบ คือ

๓.๑ ระบบคุณธรรม (Merit system) เป็นระบบบริหารงานบุคคลที่ใช้หลักเกณฑ์ ๔ ประการ คือ

๓.๑.๑ หลักความเสมอภาค เช่น ใช้สิทธิสมัครสอบได้ทุกคน

๓.๑.๒ หลักความสามารถ เช่น ให้ผู้สอบได้คะแนนสูงกว่าได้รับการบรรจุก่อน

๓.๑.๓ หลักความมั่นคง เช่น ให้ผู้ร่วมงานได้รับความคุ้มครองเมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่

๓.๑.๔ หลักความเป็นกลางทางการเมือง เช่น ห้ามข้าราชการฝักใฝ่ทางการเมือง

๓.๒ ระบบอุปถัมภ์ (Patronage system) เป็นระบบบริหารงานบุคคลที่ตรงข้ามกับระบบคุณธรรมส่วนใหญ่จะใช้ระบบเครือญาติ หรือระบบพวกพ้อง

๔. การอำนวยการ (Directing) เป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการบริหารและเป็นบทบาทที่สำคัญของนักบริหาร เพราะการสั่งการและคำสั่งของผู้บริหารจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมขององค์การหรือหน่วยงาน ซึ่งอาจจะเป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ก็ได้ การสั่งการเป็นการตัดสินใจของผู้บริหาร ในการกำหนดให้ผู้ร่วมงานในการปฏิบัติงาน หรือดำเนินการในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นการตัดสินใจในการเลือกทางเดินขององค์การก็ได้ ในการสั่งการนั้นผู้บริหารอาจสั่งการได้ ๒ วิธี คือ การสั่งการเป็นลายลักษณ์อักษร และการสั่งการด้วยวาจา ในการสั่งการนั้นมีข้อที่ควรคำนึงถึง คือ

๔.๑ การสั่งการนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การเพียงใด

๔.๒ ผู้บริหารมีข้อมูล ผลการวิจัยและความคิดของนักวิชาการประกอบการตัดสินใจสั่งการเพียงใด

๔.๓ คำนึงถึงความสามารถของผู้รับคำสั่งด้วยหรือยัง

๔.๔ ปัจจัยเกื้อกูลและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

๔.๕ เป็นคำสั่งที่ชัดเจน และเกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้สั่งและผู้รับคำสั่งหรือไม่

๕. การประสานงาน (Co-ordinating) หมายถึง การประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือตำแหน่งที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการติดต่อสื่อสารภายในองค์การ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การหรือหน่วยงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ การประสานงานระหว่างหน่วยงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ การประสานงานเป็นขั้นหนึ่งของกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้เทคนิคในการส่งเสริม ชักจูง ดักเตือน และช่วยเหลือให้ทุกหน่วยงานขององค์การ หน้าที่ขององค์การเป็นจุดมุ่งหมายปลายทาง วัตถุประสงค์กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติตามกำหนดเวลาและสถานที่ตลอดจนผู้รับผิดชอบ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องทราบว่าเป็นเวลาใด ใครทำอะไร ที่ไหน และทำอย่างไร เป็นการสะดวก ทุกฝ่ายในการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับกระบวนการของการผลิตและผลผลิตต่อไป

๕.๑ วิธีการประสานงานภายในองค์การ

๕.๑.๑ จัดแผนผังแสดงสายงาน และกำหนดหน้าที่ของหน่วยงาน และตำแหน่งต่าง ๆ ให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการปฏิบัติงานก้าวร้าว และซ้ำซ้อนกัน เมื่อหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายปฏิบัติงานตามที่กำหนดไว้ งานขององค์การย่อมสอดคล้องกัน

๕.๑.๒ จัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และเข้าใจซึ่งกันและกัน

๕.๑.๓ จัดให้มีคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์ หรือกำหนดแนวปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจัดตั้งเป็นคณะกรรมการประจำ และหรือคณะกรรมการเฉพาะกิจก็ได้

๕.๑.๔ การใช้วิธีการงบประมาณ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุม ให้การปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานหรือแต่ละโครงการ ประสานงานกัน และบรรลุเป้าหมาย อย่างมีเอกภาพ

๕.๑.๕ การติดตามผล เพื่อเป็นการติดตามผลงาน ความก้าวหน้าของงาน และหาทางแก้ไขข้อบกพร่อง และปัญหาต่าง ๆ

๕.๑.๖ การใช้วิธีติดต่อนอกแบบ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในสายงาน ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยการติดต่อแบบไม่เป็นทางการ และการใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เพื่อช่วยให้ ประสานงานเป็นไปด้วยดี

๕.๑.๗ การใช้เจ้าหน้าที่ติดต่อเฉพาะ โดยการเลือกใช้บุคคลที่มีความเหมาะสม ที่จะทำหน้าที่ประสานงานโดยเฉพาะ เช่น มีบุคลิกภาพดี มีความสุภาพอ่อนโยน และพูดจาไพเราะ

๕.๑.๘ จัดให้มีงานชุมนุมระหว่างสมาชิกในองค์กร โดยมีการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ ประชุม สัมมนาเพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสานงานกันทางอ้อมด้วย

๕.๒ วิธีประสานงานระหว่างองค์กร

๕.๒.๑ การกำหนดสิทธิและหน้าที่ขององค์กร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิทธิ และหน้าที่ขององค์กร จึงควรกำหนดสิทธิและหน้าที่ขององค์กรให้ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยง การปฏิบัติงานซ้ำซ้อน และการขัดแย้งกัน

๕.๒.๒ การแต่งตั้งคณะกรรมการผสม เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๕.๒.๓ การใช้งบประมาณ เพื่อให้องค์กรต่าง ๆ ปฏิบัติงานตามโครงการ และงานที่รับผิดชอบตลอดจนเพื่อป้องกันการปฏิบัติงานซ้ำซ้อน

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติ และการประชาสัมพันธ์ ขององค์กรในการบริหารนั้นผู้บริหารจะต้องดำเนินการตามกระบวนการบริหาร เริ่มจากการวางแผนการจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การสั่งการ การประสานงาน ต่อจากนั้นก็เป็นที่ของ ผู้บริหารที่จะต้องติดตามผลว่าสิ่งที่ได้สั่งการหรือมอบหมายให้แก่ผู้ร่วมงานนั้น ผลการปฏิบัติงาน รุดหน้าหรือไม่เพียงใด มีอุปสรรคและข้อขัดข้องประการใด ผลการปฏิบัติงานสอดคล้องและบรรลุ เป้าหมายขององค์กรหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการประเมินผลงานขององค์กร และประเมินผล การปฏิบัติงานของเพื่อนร่วมงานด้วย และจะได้เป็นข้อมูลในการรายงานผลการปฏิบัติงาน ต่อผู้บังคับบัญชา และประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบด้วย

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การบริหารงบประมาณ ในการบริหารงาน ผู้บริหารมีภารกิจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณ มีภารกิจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ๒ ขั้นตอน คือขั้นตอนแรก ได้แก่ การจัดทำงบประมาณซึ่งเป็นการวางแผนล่วงหน้าในการขอเงินเพื่อจัดซื้อ

หรือจัดจ้างหรือค่าใช้จ่าย และขั้นตอนที่สอง ได้แก่ การดำเนินการใช้เงินเพื่อจัดซื้อหรือจัดจ้างตามงบประมาณที่ได้รับนั้น

และยังหมายถึงหน้าที่ของผู้บริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของทั้งผู้ร่วมงานและผลจากการปฏิบัติงานอีกด้วย ผลงานของฟาโยล์ได้รับการยอมรับว่าเป็นผลงานที่เข้ามาเสริมแนวความคิดของเฮย์เลอร์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ แนวความคิดของเฮย์เลอร์จะให้ความสำคัญกับการจัดการในระดับปฏิบัติการส่วนฟาโยล์จะเน้นการจัดการในระดับสูง และฟาโยล์ได้ให้แนวคิดในการจัดการที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการได้แก่ การวางแผน เป็นการคาดการณ์ถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการผลิตขององค์กรจึงต้องมีการวางแผนทางการปฏิบัติไว้ล่วงหน้า เช่น การกำหนดผลผลิต ปริมาณ ต้นทุน เวลา คุณภาพ เป็นต้นการจัดการองค์การ เป็นการจัดโครงสร้างของงานและมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบให้แก่ผู้ปฏิบัติในแผนกต่างๆ เช่น แผนกจัดซื้อ แผนกตรวจสอบผลผลิต เป็นต้น การบังคับบัญชา เป็นการกำหนดหรือวางหลักเกณฑ์ในการบังคับบัญชา ได้แก่ นโยบาย กฎ ระเบียบ ให้ผู้ปฏิบัติได้ยึดถือเพื่อให้การผลิตเป็นไปด้วยความราบรื่น การประสานงานเป็นการกำหนดภาระหน้าที่แผนกต่างๆ ให้เชื่อมโยงกับงานของทุกคนให้ประสานและเข้ากันได้และการควบคุมเป็นกิจกรรมในการกำกับกิจกรรมการผลิตหรือให้บริการที่ทำให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้ นอกจากหลักเกณฑ์ข้างต้นแล้ว ฟาโยล์ได้ให้เสนอแนวทางและหลักเกณฑ์ของการบริหารงานที่สำคัญไว้ ๑๔ ข้อดังนี้

๑. อำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่นั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตนได้ออกคำสั่งไป และผู้ปฏิบัติที่รับผิดชอบในงานใดก็ตามจะต้องมีอำนาจและหน้าที่ในการปฏิบัติด้วยเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงลงได้

๒. หลักการที่มีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ผู้ปฏิบัติงานกิจกรรมใดๆ ควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคลากรในองค์กร

๓. หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ กิจกรรมของกลุ่มที่มีเป้าหมายเดียวกันควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

๔. หลักการธารงไว้ซึ่งสายงาน คือ สายการบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับล่างตามหลักการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวและช่วยให้เกิดระเบียบในการส่งต่อข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

๕. หลักการแบ่งงานกันทำ คือ การแบ่งงานกันทำตามความถนัดทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักของการใช้ประโยชน์จากแรงงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุดจนได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นเนื่องจากการลดเวลาของการเรียนรู้งานให้น้อยลงและเพิ่มทักษะของการทำงานให้สูงขึ้น

๖. หลักการเกี่ยวกับระเบียบวินัย ระเบียบวินัยในการทำงานนั้นเกิดจากการปฏิบัติตามข้อตกลง ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความเคารพ เชื่อฟัง และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ

๗. หลักการถือประโยชน์ส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งหลักการนี้ถือว่าส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าส่วนบุคคลเพื่อที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มนั้น

๘. หลักการให้ประโยชน์ตอบแทน การจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนด้วยความยุติธรรม และให้เกิดความพึงพอใจแก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างหรือบุคลากร

๙. หลักการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง ในการบริหารงานควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางและเมื่อความรับผิดชอบได้ถูกมอบหมายให้แก่ผู้บริหารแล้ว อำนาจหน้าที่จะต้องมอบหมายไปด้วยเพื่อให้สามารถควบคุมงานต่างๆ ขององค์การไว้ได้อย่างเหมาะสม

๑๐. หลักความมีระเบียบเรียบร้อย โดยถือว่าทุกคนในองค์การจะต้องมีระเบียบ และรู้ตำแหน่งหน้าที่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การ รวมทั้งการกำหนดขอบเขตของงานที่ชัดเจน

๑๑. หลักความเสมอภาค ผู้บริหารต้องยึดหลักความยุติธรรมเป็นหลักปฏิบัติ ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความจงรักภักดี และการอุทิศตนเพื่องาน

๑๒. หลักความมั่นคงในงาน ผู้บริหารและคนงานต่างต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อการเรียนรู้งาน การให้คนงานออกจากงานกลางคันย่อมเป็นการสิ้นเปลือง ดังนั้นผู้บริหารที่ดีควรใช้เวลาในการเรียนรู้งานเพื่อลดปัญหาด้านการปรับตัวของคนงาน

๑๓. หลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยผู้บังคับบัญชาควรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์การ จะทำให้ผู้ปฏิบัติรู้สึกถึงมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าขององค์การ และรับผิดชอบต่อผลงาน เป็นต้น

๑๔. หลักความสามัคคี ซึ่งเน้นถึงการทำงานที่เป็นกลุ่มและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้การทำงานเป็นคณะทำงาน และสมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติงานสู่เป้าหมายร่วมกันให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๗}

สรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์ หรือ ความรู้ความสามารถ ในการรวมเอาวัตถุดิบต่างๆ และรวมทั้งการใช้กำลังคนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไม่ว่าจะสำเร็จด้วยตนเองหรือด้วยการอาศัยผู้อื่นก็ตามรวมทั้งเป็นการจัดการด้านทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองทางด้านการจัดการเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ของทุกคนในองค์การ

^{๑๗} Gatewood, RobertD., Taylor, Robert., & Ferrell, O.C., **Management : CompreHenSio nanalysis, and application**, (New jersey : Richard D. Irwin., 1995), pp. 40-41.

๒.๑.๓ หลักธรรมสำหรับการบริหารจัดการ

การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุด ดังนั้นมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการบริหารองค์การไว้ ดังนี้

ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมานี้แล้วคือ อุตตหิตสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตตปฏิบัติ หมายถึง ความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์การของพระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอุตตหิตสมบัติและปรหิตตปฏิบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อุตตหิตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือ ความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าใช้หลัก ๔ ส. ซึ่งมีคำอธิบายเป็นประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

๑. สันทสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย

๒. สมาทปนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกรู้ว่าต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง

๓. สมุตเตชนา (แก้แค้น) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน^{๑๘}

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า คถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๑๙} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาทิ) ทำให้ดู (ตถาการิ) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาทิ ตถาการิ) ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแสดงธรรมเป็น โดยดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำกุศล ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ^{๒๐} ดังนี้

๑. อตตอธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

๒. โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง บันทึก ยึดยศฐาหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

^{๑๘} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๐.

^{๑๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๔.

^{๒๐} อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๗.

๓. ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยัตธรรม คือหน้าที่เป็นสำคัญ

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตาธิปไตย นอกจากนี้พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามคำนิทา และสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยัตธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า “พระตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม ยาเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๒๑}

เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยัตหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ทูลถามว่า จะทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเอง โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไปแล้ว”^{๒๒}

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วในนาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์ โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปเพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับตั้งแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดหลักธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์การบริการสูงสุดสืบต่อจนทุกวันนี้

และยังสอดคล้องกับหลักคุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปรีหานิยธรรม ^{๒๓} ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปรินิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทากิจที่พึงทำ
ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

^{๒๑} อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๔๕๐/๑๓๗.

^{๒๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๗/๑๔๐.

^{๒๓} อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๑๐/๑๘.

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมันตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำขื่นใจ

๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

อุปทานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐ โดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะการใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหยกให้แตกสามัคคี^{๒๔}

และยังสอดคล้องกับหลักธรรมของนักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ คือ

๑. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด

๒. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร

๓. อนวัชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต

๔. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์^{๒๕}

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนวยการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้^{๒๖}

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑-๒๑๒.

^{๒๕} อ.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๗๙๒.

^{๒๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔-๔๕.

พุทธวิธีการบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองก็ต้องประพฤติธรรมและใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตยผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้งโดยยึดคติว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ

ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้ก็มีปัญหาเมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหาผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคติว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขาล้ำดัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขายึดถือว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^{๒๗}

และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลสรุปได้ว่า การปกครองการบริหารแบบบูรณาการของหัวหน้าฝ่ายบริหารขององค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของทางราชการ ในส่วนกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ดี องค์กรรัฐวิสาหกิจ และองค์กรธุรกิจเอกชนก็ดี องค์กรทางศาสนา และองค์กรสาธารณะอื่นๆก็ดี ที่จะให้บังเกิดผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง เชื่อว่า การบริหารการปกครองที่ดี (Good Governance) นั้น ประมวลรวมย่อลงใน “หลักธรรมาภิบาลตามแนวความคิดปรัชญาเชิงพุทธ” ๔ ประการเหล่านี้ คือ^{๒๘}

๑. หลักความถูกต้อง (accuracy/valid)

การบริหารการปกครองที่ดีต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ๑ ถูกต้องตามหลักวิชาการ ๑ ถูกต้องตามความต้องการ และ/หรือได้รับความพึงพอใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ๑ และถูกต้องตามหลักศีลธรรม ๑

๑.๑ ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง รวมความถึงระเบียบ กฎข้อบังคับขององค์กรที่ออกตามกฎหมายของบ้านเมืองด้วย

^{๒๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๙.

^{๒๘} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพรินต์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

๑.๒ ถูกต้องตามหลักวิชาการ หมายถึง หลักวิชาการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลอันจำเป็นที่เชื่อถือได้ที่ถูกต้องที่ตรงประเด็น และสมบูรณ์พอ ประมวลวางเป็นหลักปฏิบัติหรือเป็นทฤษฎีขึ้นตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไว้แล้ว

๑.๓ ถูกต้องตามนโยบาย และสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร

๑.๔ ถูกต้องตามความต้องการ หรือความพึงพอใจ ของผู้บังคับบัญชาของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ และถูกต้องตามความต้องการ หรือความพึงพอใจ ของประชาชนโดยส่วนรวม

๑.๕ ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ในฐานะที่ประเทศไทย บ้านเมืองพุทธ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๕ เป็นพุทธศาสนิกชน และพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ย่อมบังเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติตามในกาลทุกเมื่อ การบริหารงานที่ดี คือ ที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม จึงช่วยให้การบริหารทุกองค์กรได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง

ศีล เป็นข้อห้าม ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานทุกระดับพึงมีศีลอย่างน้อยศีล ๕ เบญจศีล ได้แก่ ไม่เจตนาฆ่าสัตว์ ๑ ไม่เจตนาลักฉ้อ คดโกง หรือคอร์รัปชัน ๑ ไม่เจตนาประพฤติดินในกาม ๑ ไม่เจตนาโกหกหลอกลวง ๑ และไม่เสพติดมึนเมาให้โทษ เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑

ธรรม เป็นข้อปฏิบัติ อย่างน้อยเบญจธรรม คือ คุณธรรมของคนดี ๕ ประการ ได้แก่ ความมีเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจกัน ไม่คิดประหัดประหารกัน ๑ การให้ปัน การเสียสละกายสติปัญญา เวลา และกำลังทรัพย์ เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่น ๑ มีความสันโดษในคู่ครองของตน มีความสำรวมในโอวาท ๑ มีความซื่อสัตย์ ๑ ความจริงใจ ๑ และมีสติสัมปชัญญะ รู้ผิดชอบ ชั่ว ดี รู้บาปบุญ คุณ โทษ รู้ทางเจริญ ทางเสื่อมแห่งชีวิตที่เป็นจริง ๑ เป็นต้น

๑.๖ ถูกต้องตามหลักธรรม ที่เป็นอุปกะที่สำคัญ คือ การบริหารการปกครองพระราชอาณาจักรของพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า แต่ปางก่อน ที่ใช้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ ตลอดมาแต่โบราณกาล จนถึงปัจจุบันนี้ อันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้ทรงคุณประเสริฐของไทยเรา ก็ได้ทรงถือเป็นหลักปฏิบัติพระองค์ตลอดมา คือ หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ได้แก่

๑.๖.๑ ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บาเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสงเคราะห์อนุเคราะห์ให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์และให้ความสนับสนุนแก่คนหาความดี

๑.๖.๒ ศีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สारวมกายและวจีหวารประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตดีคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๑.๖.๓. ปริจจาคะ คือ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๑.๖.๔. อาชชวะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทางสัตย์ไรรำรยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๑.๖.๕. มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองศ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีขาดยาเกรง

๑.๖.๖. ตปะ พ้นมัวเมาด้วยเมากิเลส คือ แผลดเมากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

๑.๖.๗. อักโกธะ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจักษ์ใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๑.๖.๘. อวิหิงสา มือหิงสานารมเย็น คือ ไม่หลงระเรีงอำนาจ ไม่บีบคั้นกดขี่มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชากรราชผู้ใดด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๑.๖.๙. ชันติ ชานะเชยด้วยขันติ คือ อุดหนุนงานที่ตรากตรำ อุดหนุนความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอยถึงจะถูกย่ำถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างใด ก็ไม่หมกมุ่นใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

๑.๖.๑๐. อวิโรธนะ มิปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้งอันใดประชากรราษฎรปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์ของประชาชนก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้าย ลากสักการะหรืออิฐฐารมณานิฐฐารมณใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรม คือระเบียบแบบแผน หลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป^{๒๙} ตลอดจนหลักธรรมอื่นๆ ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตรพละ และพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาพรหมวิหาร เป็นต้น

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗-๒๘.

๒. หลักความเหมาะสม (Appropriate/Proper)

หมายถึง ความรู้บริหารจัดการองค์กร หรือหน่วยงานและปกครองดูแล ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเหมาะสมกับเหตุผล เหมาะสมกับบุคคล กับชุมชน กับกาลเวลา สถานที่และให้เหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อม เมื่อยามจำเป็นที่ให้อภัยยืดหยุ่น (Flexible) หรือประนีประนอม (Compromise) โดยไม่เสียหลักการ ให้การปฏิบัติงานสำเร็จอย่างได้ผลดีที่สุด ให้มีส่วนเสียหายน้อยที่สุด หรือให้ไม่เสียหายเลย ความแข็งแกร่ง หรือแข็งแกร่ง ด้วยมานะ อดทน ขนิน “ยอมหักไม่ยอมงอ” มีข้อปฏิบัติที่ดี ที่จะให้ประสบผลสำเร็จได้ตลอดไปทั้งนี้ พึงอาศัยหลักปฐิธธรรม ๗ ประการ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว คือ

ธมมณญตา	รู้จักหลักวิชา หรือรู้จักเหตุ ๑
อตถณญตา	รู้จักความหมาย หรือรู้จักผล ๑
อตตณญตา	รู้จักตน ๑
มตตณญตา	รู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอยทรัพย์ ๑
กาลณญตา	รู้จักกาลเวลาอันควรที่จะปฏิบัติหรือดำเนินการให้ได้ผลดี ๑
ปริสณญตา	รู้จักชุมชน ๑
บุคคลณญตา	รู้จักบุคคล ๑ เป็นต้น

เป็นหลักในการวางตัวในงาน ในวงสังคมทุกระดับ และในการปกครองบังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้อย่างเหมาะสม

๓. หลักความบริสุทธิ์โปร่งใส (Purity/Transparency)

หมายถึง การบริหารการปกครอง การตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการใดๆ ก็เป็นไปด้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ มุ่งตรงต่อความสำเร็จอย่างได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูงขององค์กร และมุ่งตรงต่อประโยชน์ และความสันติสุขโดยรวม ของประชาชนเป็นสำคัญ จึงเป็นการบริหารที่สุจริต มีความโปร่งใส (Transparent) ตรวจสอบได้

๔. หลักความยุติธรรม (Justice)

หมายถึง การบริหารการจัดการกิจกรรม และ/หรือโครงการต่างๆขององค์กร อย่างมีประสิทธิภาพ (High Efficiency)กล่าวคือ ให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิผล (Effectiveness) และให้ได้รับความพึงพอใจ (Satisfaction) โดยธรรมจากชนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างสูง ต่อค่าลงทุน (Investment Costs) ได้แก่ กำลังงบประมาณ กำลังบุคลากรและทรัพยากร และระยะเวลาที่ใช้ในการบริหารจัดการที่ต่ำ คือ อย่างประหยัด และคุ้มค่า และหมายถึงการปกครองบังคับบัญชา ดูแลปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเป็นธรรม คือ

ไม่อคติ ด้วยความรัก (ฉันทาคติ) หรือ เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้อง หมู่เหล่า ๑

ไม่อคติ ด้วยความโกรธ หรือเกลียดชัง (โทสาคติ) ๑

ไม่อคติ ด้วยความเกรงกลัว (ภยากติ) ๑

ไม่อคติ ด้วยความหลง (โมหาคติ) เพราะหยา หรือไม่รู้ข้อมูล ที่ถูกต้อง เป็นจริง ที่เชื่อถือได้ ที่ตรงประเด็น และที่สมบูรณ์ดีพอ อีก ๑

หลักธรรมาภิบาล ๔ ประการ นี้ ย่อมเป็นหลักสำคัญ สำหรับผู้ปกครอง ผู้บริหารทุกระดับ สามารถใช้เป็นแนวทางในการปกครองบังคับบัญชาดูแล ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และใช้ในการบริหารจัดการ โครงการต่างๆขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ และให้บรรลุผลดี ที่ประสิทธิภาพสูง ได้อย่างเหมาะสม

และสอดคล้องกับความหมายที่ว่า นักบริหารทุกประเภทตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กร หน่วยงาน ครอบครัวยุค ตลอดจนถึงตนเอง ควรมีวินัยและควรก่อให้เกิด วินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดี ควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้อง มีวินัยดังกล่าว เพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาว ในการปฏิบัติหน้าที่บริหารนอกจาก จะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรง ไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติ ให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจตัดสินใจตัดสินเป็นอันขาด ซึ่งอคตินั้นได้แก่ ความลำเอียงมี ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก
๒. โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง
๓. โทสาคติ ลำเอียงเพราะเกลียด
๔. ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว

และนอกจากนี้นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่ง คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ๓ ประการ คือ

๑. อดทนต่อความลำบาก
๒. อดทนต่อความตรากตรำ
๓. อดทนต่อความเจ็บใจ

ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อ โลภะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี^{๓๐}

^{๓๐} นิติย สัมมาพันธ์, การบริหารเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๔-๔๓.

และสอดคล้องกับคุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นหลักสำคัญในการประพฤติ ปฏิบัติตนของผู้บริหาร นอกจากจะใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว ยังต้องมีการติดต่อประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม หรือผู้บังคับบัญชาในองค์กรอื่น เป็นต้น จึงสามารถรวบรวมเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้บริหารพืงนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของหน่วยงาน ดังนี้

๑. คุณธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติเป็นสัปบุรุษ มีคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ หมวดธรรมที่จำเป็น เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัปบุรุษธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมความเป็นคนดี คุณธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่ควรค่าแห่งการดำรงตนของผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมแห่งการดำรงตนแล้ว ย่อมจะส่งเสริมให้ตัวผู้บริหารเอง เป็นที่เคารพ ศรัทธา น่านับถือ ในความเป็นคนคนดีของผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงาน และคนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

๒. คุณธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นการครองใจคน ผู้บริหารจึงควรมีคุณธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมคัมครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ขรรวาสธรรม ๔ สังคห-วัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ คุณเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่ผู้บริหารควรใช้ในการปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว รักใคร่ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาการทำงานของหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า

๓. คุณธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครอง โดยช่วยจัดและคัมครองชีวิตที่ดีร่วมกัน ผู้บริหารควรมีคุณธรรมตามหมวดธรรมต่อไปนี้ คือ อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อกติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อุปริหายธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐

คุณธรรมเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างดียิ่ง คุณธรรมของผู้บริหารทั้ง ๓ ประการ คือ คุณธรรมในการครองตน คุณธรรมในการครองคน และคุณธรรมในการครองงาน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในองค์กร เพราะองค์กรจะดีเยี่ยมไม่ได้ ถ้าหากว่าผู้บริหารแย่ และองค์กรจะแย่ไม่ได้ ถ้าผู้บริหารเยียมมัน เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ หรือผู้บริหารที่ดีจะต้องบริหารองค์กรได้ดีตามไปด้วย^{๓๑)}

^{๓๑)} มัชฌิมา นินทุสมิต, คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา, (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป. ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหาร

๒.๒.๑ พุทธวิธีในการวางแผน

แม้ว่าการบริหารบุคลากรในพระพุทธศาสนาจะเริ่มตั้งแต่มีผู้รู้ตาม หรือมีสาวกองค์แรกเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา โดยเกิดขึ้นในวันอาสาฬหบูชา คือเมื่อพระพุทธเจ้า “ทรงแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ซึ่งถือว่าพระรัตนตรัยเกิดขึ้นแล้วในพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธเจ้าต้องบริหารคณะสงฆ์ตั้งแต่นั้นมา” แต่ก่อนหน้านั้นหลังจากที่ตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว “เพื่อทำจิตให้เป็นสมาธิ อยู่ในป่าเป็นเวลาถึง ๔๙ วันหรือ ๗ สัปดาห์...สำหรับการที่จะประมวลความรู้ที่ได้ตรัสรู้แล้ว ให้เข้าเป็นระเบียบ”^{๓๔} ได้ทรงพบทวนไตรตรองธรรมอันพิเศษที่ได้ค้นพบ จนกระทั่งตัดสินใจที่จะสอนเวไนยสัตว์แล้วและทรงวางแผนที่จะแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ แสดงให้เห็นว่าแม้จะยังไม่มีคณะสงฆ์ ยังไม่มีการบริหารบุคลากรเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา แต่ก็มีวางแผนเกิดขึ้นแล้วในพระพุทธศาสนาเมื่อพระพุทธเจ้าทรงตัดสินใจที่จะแสดงธรรม โดยพระพุทธองค์ทรงวางแผนว่าจะแสดงธรรมแก่ผู้ที่มีคุณสมบัติเข้าเกณฑ์นี้คือเป็นผู้ “รู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน เป็นผู้ฉลาด ฉะียบแหลม มีปัญญา มีอุสึในตาน้อย”^{๓๕}

หลังจากนั้น พระองค์เองทรงเลือกที่จะไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธินในแคว้นมคธ ใน “อาทิตตปริยายสูตร”^{๓๖} พระพุทธเจ้าตรัสสอนขุณฺโณสามพี่น้องและบริวารรวมเป็น ๑,๐๐๐ คน ว่าทุกอย่างเป็นของร้อน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นของร้อนด้วย ผัสสะเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจก็ร้อน เวทนาเกิดจากผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ร้อน ร้อนเพราะไฟราคะ โทสะ โมหะ ร้อนด้วยไฟ คือ ขาติ ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสะ ทำให้พวกเขาหันมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา เพิ่มบุคลากร เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้น

หลังจากภิกษุขุณฺโณได้บรรลุอรหัตตผลแล้ว พระพุทธองค์เสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยพระอรหันต์ขุณฺโณจำนวน ๑,๐๐๐ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยราชบริพารเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมว่าด้วยอริยสัจ ๔ ผลทำให้ พระราชาและข้าราชการส่วนใหญ่ได้บรรลุโสดาปัตติผลสิ่งเหล่านี้เป็นพุทธวิธีในการวางแผนอย่างมีรูปแบบเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจาก

๑. สรรหาผู้รู้ตาม

๒. ผู้ที่รู้ตามแตกตัวออกหาผู้รู้ตามทวีจำนวนมากขึ้น

๓. เมื่อมีผู้รู้ตามมาก จึงต้องหาผู้อุปถัมภ์พระศาสนา ได้พระเจ้าพิมพิสาร ผู้มีอำนาจมาก และทรัพย์มากเข้ามาเป็นผู้บำรุงพระพุทธศาสนาในกิจการของฆราวาส

^{๓๔} จานงค์ ทองประเสริฐ, แผนการกู้โอษฐภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓.

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๖/๑๐/๓๙.

^{๓๖} วิ.ม. (ไทย) ๖/๕๕๑/๑๐๕.

พุทธวิธีนี้ทำให้การประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วใช้เวลาในช่วงพรรษาแรกพระพุทธศาสนาก็สามารถตั้งมั่นในแคว้นมคธได้แล้ว อีกทั้งพระอรหันต์ที่พระพุทธเจ้าส่งออกไปเผยแผ่พระศาสนานั้น เป็นผลให้มีผู้ต้องการที่จะบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาจำนวนมาก จนพระพุทธเจ้าต้องทรงอนุญาตให้สาวกทั้ง ๖๐ รูป “สามารถที่จะบวชกุลบุตรได้เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงเห็นความไม่สะดวกของภิกษุและกุลบุตรผู้ประสงค์จะบวช ที่ต้องเดินทางมาจากที่ต่าง ๆ กัน ทุรกันธาร ด้วยตั้งใจที่จะให้พระพุทธองค์บวช จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุบรรพชาและอุปสมบทกุลบุตร ณ ชนบทนั้น ๆ โดยวิธีไตรสรณคมน”^{๓๓๗}

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพรรษาแรกที่เริ่มต้นจากที่พระพุทธเจ้าทรงตัดสินใจที่จะแสดงธรรมโปรดเวณียสัตว์จนกระทั่งพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในแคว้นมคธนั้น แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นนักบริหาร ทั้งกลวิธีการสอนให้บุคคลรู้ตาม มีกรรมวิธีในการสอนที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลแต่มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน ทรงบริหารบุคลากรโดยการมอบหน้าที่ให้ช่วยกันออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อมอบหน้าที่แล้วก็ทรงมอบอำนาจให้ด้วยซึ่งเป็นวิธีการที่ดีของนักบริหารคือพระพุทธเจ้าทรงมอบอำนาจให้กับพระอรหันต์ ที่ทรงส่งออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ห่างไกลออกไป มีอำนาจคัดสรรบุคคลเข้ามาเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นการกระจายอำนาจซึ่งมีผลให้องค์กรเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วอีกทางหนึ่ง

๒.๑.๒ พุทธวิธีในการจัดองค์กร

พุทธวิธีในการจัดองค์กรนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงใช้หลักการกระจายอำนาจ ด้วยการมอบอำนาจการจัดการในเรื่องต่าง ๆ ให้กับสงฆ์มีอำนาจในกิจการต่าง ๆ ของสงฆ์ ที่เรียกว่า สังฆกรรมกิจที่สงฆ์จะพึงทำ มอบอำนาจให้สงฆ์มีอำนาจรับสมาชิกใหม่เข้าหมู่สงฆ์ด้วยการบวชแบบญัตติจตุตถกรรม การตั้งบุคคลให้เหมาะสมกับงานหรือการตั้งเขตทัคคะ เป็นการตั้งภิกษุผู้มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ รับผิดชอบหน้าที่นั้นๆ ส่วนพระพุทธองค์เองทรงเป็นธรรมราชา คือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา ดังที่ทรงตรัสว่า “เราเป็นพระราชา เป็นราชาโดยธรรม”^{๓๓๘} พุทธวิธีในการจัดองค์กรในพระพุทธศาสนา จึงมีรูปแบบที่แน่นอน ทั้งการรับสมาชิกใหม่ หน้าที่และอำนาจของสมาชิก มีเป้าหมายอย่างชัดเจนให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติ เกิดการเกื้อกูลต่อกันและกันเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ผู้บริหารสูงสุดอันเป็นธรรมราชาได้วางให้ไว้

๒.๑.๓ พุทธวิธีในการบริหารบุคลากร

วิธีบริหารงานบุคลากรของพระพุทธเจ้านั้นในหลักการแล้วไม่ต่างจากวิธีการบริหารงานบุคลากรที่มีอยู่ในปัจจุบัน ด้วยการแบ่งสมาชิกในองค์กรออกเป็นแผนก (Department) เพื่อจะได้

^{๓๓๗} สุริย และ วิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : คอมฟอร์ม, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

^{๓๓๘} ม.ม. (ไทย)๒๑/๖๐๘/๒๕๐.

กำหนดหน้าที่ของบุคลากรให้ชัดเจน พระพุทธองค์ทรงจัดบุคลากรในพระพุทธศาสนาโดยแบ่งตามลักษณะทางกายภาพ ซึ่งจะบ่งบอกถึงหน้าที่ในตัวของผู้คนนั่นเอง และบ่งบอกถึงหน้าที่ที่สัมพันธ์ต่อกันจนผูกพันกันเป็นองค์กรพระพุทธศาสนาขึ้น เรียกว่า พุทธบริษัท ๔ (ชุมชน, ที่ประชุม, หมู่แห่งพุทธศาสนิก, ชุมชนชาวพุทธ)

๑. ภิกษุบริษัท

๒. ภิกษุณีบริษัท

๓. อุบาสกบริษัท

๔. อุบาสิกาบริษัท^{๓๙}

ต่อมาภายหลังได้ทรงอนุญาตการบวชแก่ผู้เยาว์ด้วย เด็กที่อายุไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ชายเรียกว่าสามเณร หญิงเรียกว่าสามเณรี “ในบริษัทสี่นี้เฉพาะภิกษุณีได้สูญสิ้นไปจากโลกแล้ว แต่หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานประมาณ ๓๐๐ ปี และจะบวชอีกไม่ได้ เพราะไม่มีอุปชฌาย์ภิกษุณี”^{๔๐}

ในสมัยพระพุทธองค์นั้น ทรงพิจารณาแต่งตั้งภิกษุผู้เป็นเลิศต่าง ๆ โดยพิจารณาจากการบรรลุความสำเร็จจนเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะของบุคคลนั้นจริง ๆ ซึ่งมีถึงแปดสิบตำแหน่ง คือผู้เป็นเลิศทางปัญญา ได้แก่ พระสารีบุตรมหาเถระ ผู้เป็นเลิศทางฤทธิ์ ได้แก่ พระโมคคัลลานะมหาเถระ ผู้เป็นเลิศทางรุดงค์ ได้แก่ พระมหากัสสปมหาเถระ ผู้เป็นเลิศทางพหุสูตร ได้แก่ พระอานนท์เถระ ผู้เป็นเลิศทางทิพยจักขุ ได้แก่ พระอนุรุทธเถระ ผู้เป็นเลิศทางผู้มีมโนมยิทธิจิตเร็ว ได้แก่ พระกุมารกัสสปเถระ ผู้เป็นเลิศทางรู้ราตรีนาน ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะเถระ ผู้เป็นเลิศทางปัญญาภาวนา ได้แก่ พระมหาปณณิกเถระ ผู้เป็นเลิศทางสรุปย่อธรรม ได้แก่ พระมหากัจจายนเถระ ผู้เป็นเลิศทางยังตระกูลให้เลื่อมใส ได้แก่ พระกาฬทายีเถระ ผู้เป็นเลิศทางการสำรวมอินทรีย์ ได้แก่ พระนันทเถระ ผู้เป็นเลิศทางบันลือสีหนาท ได้แก่ พระปิณโฑลเถระ ผู้เป็นเลิศทางการสอนภิกษุณี ได้แก่ พระนันทเถระ ผู้เป็นเลิศทางธรรมกถึก ได้แก่ พระปุนณเถระ ผู้เป็นเลิศทางสั่งสอนภิกษุ ได้แก่ พระมหากัปปินเถระ ผู้เป็นเลิศทางปฏิสัมภิทา ได้แก่ พระมหาโกฏิฐิตเถระ ผู้เป็นเลิศทางรัตตัญญูรู้กาล ได้แก่ พระนางประชาบดีเถรี ผู้เป็นเลิศทางทรงจีวรเรียบง่าย ได้แก่ พระโมฆราชเถระ ผู้เป็นเลิศทางปฏิภาณ ได้แก่ พระราธเถระ ผู้เป็นเลิศทางยินดีในศีลสมาธิปัญญา ได้แก่ พระราหุลเถระ ผู้เป็นเลิศทางบวชด้วยศรัทธา ได้แก่ พระรัฐपालเถระ ผู้เป็นเลิศทางอยู่ป่า ได้แก่ พระเรวตเถระ ผู้เป็นเลิศทางศรัทธา ได้แก่ พระวักลี ผู้เป็นเลิศทางธรรมภาสิต ได้แก่ พระวังคีสเถระ ผู้เป็นเลิศทางเตโชกสิณ ได้แก่

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลธรรม), ๒๕๔๖, หน้า ๒๑๙-๒๒๐.

^{๔๐} พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖.

พระศาสดาเถระผู้เป็นเลิศทางลาภ ได้แก่ พระสวลีเถระ ผู้เป็นเลิศทาง โลกุตตรมาน ได้แก่ พระสุภูติเถระ ผู้เป็นเลิศทางระลึกชาติ ได้แก่ พระโสภิตเถระ, พระนางพิมพาเถรี ผู้เป็นเลิศทางแสดงธรรมไพเราะ ได้แก่พระโสณโกฬวิสิสเถระ ผู้เป็นเลิศทางทรงธรรมวินัย ได้แก่ พระอุบาลีเถระ ผู้เป็นเลิศทางมีบริวารมากได้แก่ พระอุรุเวลกัสสปเถระ ผู้เป็นเลิศทางยังความเลื่อมใสให้เกิด ได้แก่ พระอุปเสนเถระ เป็นต้นผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้คือ ปริมาจารย์ใหญ่ประจำวิชาที่ท่านเป็นเลิศและสามารถฝึกสอนกุลบุตรให้บรรลุคุณสมบัติเช่นเดียวกับท่านได้

ในวงการวิชาการก็เปรียบได้กับปรมาจารย์ผู้ค้นพบศาสตร์แต่ละสาขาในองค์กรก็เปรียบได้กับ ผู้อำนวยการสายงานต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่สอนคนให้ทำงานได้ตามมาตรฐาน และกำกับกระบวนการพัฒนาให้เป็นไปตามระบบคุณภาพนั่นเอง การประกาศบุคคลผู้มีความเป็นเลิศ ไม่มีใดเทียมนี้เป็นทั้ง

๑. การให้เกียรติผู้สำเร็จกิจ

๒. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรโดยยกย่องบุคคลผู้เป็นแบบอย่าง

๓. การจัดระบบความรู้เพื่อการศึกษาฝึกฝนของอนุชนต่อไป

เป็นทั้งการบริหารบุคคลโดยธรรม และการสร้างวัฒนธรรมอันงามขององค์กรไปในตัว จึงเป็นสิ่งที่พึงกระทำในทุกองค์กร^{๔๑} การแต่งตั้งบุคลากรในพระพุทธศาสนาในยุคพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งขึ้นโดยพระองค์เอง ด้วยพระญาณรู้จิตใจคน

๒.๑.๔ พุทธวิธีในการอำนวยการ

ในยุคพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้อำนวยการการเผยแผ่ธรรมในพระพุทธศาสนา โดยพระองค์เองแล้วค่อย ๆ กระจายอำนาจในการอำนวยการให้กับพระอรหันต์เถระผู้เป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ช่วยกันทำหน้าที่เหล่านี้ จนถึงสิ้นยุคพุทธกาลอำนาจนี้ก็ถูกถ่ายทอดสู่ธรรมวินัยดังพุทธดำรัสที่ตรัสกับพระอานนท์ “ดูก่อน อานนท์ ธรรมวินัยใดอันเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลายธรรมวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไป”^{๔๒} โดยมีคณะสงฆ์ทำหน้าที่อำนวยการตามหลักธรรมวินัย

พุทธวิธีในการอำนวยการคณะสงฆ์นั้น พระพุทธเจ้าได้ใช้หลักธรรมที่ทรงเทศนาแก่เหล่าสาวกและพระวินัยที่ทรงบัญญัติขึ้นไปตามเหตุ ทำให้การอำนวยการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีการอำนวยการ เพื่อให้งานในพระพุทธศาสนาดำเนินไปได้ด้วยดีนั้นต้องอาศัยภาวะผู้นำที่ไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับ “การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ

^{๔๑} ไชย ฌ พล อัครศุภเศรษฐ์, ระบบบริหารมาตรฐานพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : Pluspress, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๕ - ๑๐๗.

^{๔๒} สุริย และ วิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, (กรุงเทพมหานคร : คอมฟอร์ม, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕๕.

ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ” เมื่อไม่มีการใช้กำลังบังคับหรือพระเดชเพื่อให้ปฏิบัติตามแล้ว จึงต้องใช้พระคุณ ก็คือความเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่จะนำพาให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ สำหรับพระพุทธเจ้านั้นทรงเพียบพร้อมด้วยอรรถกถาสมบัติ และปรหิตปฏิบัติ “อรรถกถาสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน”^{๔๓} คุณสมบัติส่วนตัวของพระพุทธเจ้าที่ใช้ในการอำนวยการบริหารกิจการของพระพุทธศาสนาที่สำคัญก็คือความสามารถในการสื่อสาร ซึ่งการสื่อสารกับบุคคลทั่วไปนั้นพระพุทธองค์ทรงใช้หลัก ๔ ส. ลีลาการสอน หรือ พุทธลีลาในการสอน หรือ เทศนาวิธี ๔ ได้แก่

๑. สันทัสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังจูมมือไปดูเห็นกับตา

๒. สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำหรือบรรยายให้ชาวซึ่งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา ระวังให้อาจอาญแก่ล้าช้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

๔. สัมปหังสนา ปลอดภัยให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ^{๔๔}

ความสามารถในการใช้หลัก ๔ ส. ของพระพุทธเจ้านี้ ตรงกับพระนามอย่างหนึ่งของพระพุทธองค์ ที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกหรือตรัสถึงพระองค์เองว่า ตถาคต ในความหมายว่า “ตถาคตเป็นกาลวาที เป็นสังจวาที เป็นภูตวาที เป็นอรรถวาที เป็นธรรมวาที เป็นวินัยวาที ในธรรมทั้งหลายทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เพราะฉะนั้นชาวโลกจึงเรียกว่า ตถาคต”^{๔๕} และโดยหลักการสำคัญของการบริหารกิจการต่าง ๆ ในคณะสงฆ์ในยุคพุทธกาลนั้น อำนาจสิทธิ์ขาดทั้งหลายทั้งปวงจะขึ้นอยู่กับพระพุทธเจ้า แม้จะได้มีการกระจายอำนาจ มอบหน้าที่ต่าง ๆ ให้กับพระเถระช่วยงานบริหารคณะสงฆ์ไปบ้างแล้วก็ตาม ก็เพราะความสามารถในหลัก ๔ ส. ของพระพุทธองค์ และความเป็นนักบริหารที่เหนือกว่าเจ้าลัทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ในยุคเดียวกัน คือ การรู้จักจริง จึงทำให้สามารถตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรไว้ได้อย่างชัดเจน คือ การพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง

^{๔๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, ๒๕๔๙, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลธรรม)*, ๒๕๔๖, หน้า ๑๓๒.

^{๔๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๕/๑๑๙/๒๘๑.

ดังนั้นการอำนวยการต่าง ๆ จึงดำเนินไปเพื่อการพ้นทุกข์ เป็นเป้าหมายหลักมากกว่าการตอบปัญหา หรือถกเถียงกันในเรื่องที่อยู่นอกเหนือการประพาดพิงพระธรรมจรรยา ดังที่ไมเคิลไรท์ (Michael Wright) นักคิดนักเขียนชาวอังกฤษได้กล่าวยกย่องพระพุทธเจ้าไว้ในงานเขียนของเขาว่า เหนือกว่านักปราชญ์ใด ๆ แม้ในโลกปัจจุบันพระพุทธองค์ทรงใช้ธรรมาธิปไตยในการอำนวยการกิจการของพระพุทธศาสนา ดังที่ทรงจำแนกไว้ใน อาธิปไตยยสูตร “ภิกษุทั้งหลาย อธิปไตย (ความเป็นใหญ่) ๓ ประการนี้ อธิปไตย ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. อัตตาธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่) ๒. โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่) ๓. ธรรมาธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่)”^{๔๖} วิธีการบริหารองค์กรของผู้นำทั้ง ๓ ประการนี้ พอสรุปได้ตามนัยของพระสูตร ดังนี้

๑. อัตตาธิปไตย หมายถึง การถือตนเป็นใหญ่ นักบริหารที่เป็นอัตตาธิปไตย ถือตนเองเป็น ศูนย์กลางของการตัดสินใจ เขาเชื่อมั่นตนเองสูงมาก คิดว่าตัวเองฉลาดกว่าใคร จึงไม่รับฟังความคิดเห็นของใคร เขาไม่อดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์เขานิยมใช้พระเดชมากกว่าพระคุณเมื่อบริหารงานนาน ๆ ไป จะไม่มีคนกล้าคัดค้านหรือท้าทาย ลงท้ายนักบริหารประเภทนี้มักเป็นเผด็จการ วิธีการบริหารแบบนี้ทำให้ ได้งานแต่เสียคน นั่นคือ งานเสร็จเร็วทันใจนักบริหาร แต่ไม่ถูกใจคนร่วมงาน เขาผูกใจคนไม่ได้ เขาได้ความสำเร็จของงาน แต่เสียเรื่องการครองใจคน

๒. โลกาธิปไตย หมายถึง การถือคนอื่นเป็นใหญ่ นักบริหารประเภทนี้มีวิธีทำงานที่ตรงกันข้ามกับประเภทแรก นั่นคือ นักบริหารโลกาธิปไตยไม่มีจุดยืนเป็นของตัวเอง เขาขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่สามารถตัดสินใจอะไร ถ้านั่งเป็นประธานอยู่ในที่ประชุม เขาจะฟังทุกฝ่ายก็จริงแต่เมื่อฝ่ายต่าง ๆ พูดขัดแย้งกัน เขาจะไม่ตัดสินใจชี้ขาด แต่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทุ่มเถียง ทะเลาะกันเอง ใครเสนอความคิดอะไรมา เขาเห็นคล้อยตามด้วยจนไม่ยอมตัดสินใจเด็ดขาดลงไปว่าฝ่ายไหนถูกหรือผิด ในที่สุดลูกน้องต้องวิ่งเต้นเข้าหานักบริหารประเภทนี้อยู่เรื่อยไป ผลลงเอยด้วยลูกน้องตีกันเอง เพราะนักบริหารไม่ยอมวินิจฉัยชี้ขาดว่าจะทำตามข้อเสนอของใคร นักบริหารประเภทนี้ได้คนแต่เสียงาน นั่นคือทุกคนชอบเขา เพราะเขาเป็นคนอ่อนผู้ไม่เคยตำหนิใคร ลูกน้องจะทำงานหรือทิ้งงานก็ได้ เขาไม่กล้าลงโทษ เขาสุภาพกับทุกคน แต่องค์การวุ่นวายไร้ระเบียบ และไม่มีผลงาน

๓. ธรรมาธิปไตย หมายถึง การถือธรรม หรือหลักการเป็นสำคัญ และยึดเอาความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้ง เพื่อทำงานให้สำเร็จ เขายินดีรับฟังคำแนะนำจากทุกฝ่าย ซึ่งรวมทั้งคนที่ไม่ชอบเขาเป็นส่วนตัว เขาแยกเรื่องงานออกจากความขัดแย้งส่วนตัว เขายอมโง่เพื่อศึกษาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตาธิปไตย นอกจากนี้ พระพุทธองค์ก็ไม่ใช้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามค่านินทา และสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระพุทธองค์จึงไม่ใช่

^{๔๖} อก.ติก. (ไทย) ๓๔/๔๗๙/๑๘๔.

โลกาธิปไตย แต่พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือหลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสถึงหลักการบริหารที่พระพุทธองค์ใช้ในการบริหารคณะสงฆ์ไว้ในจักกวัตติสูตร ว่าด้วยความเป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิ และพระพุทธเจ้า ก็ด้วยเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมาธิปไตยเป็นหลักการในการบริหารคณะสงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงไม่แต่งตั้งผู้ใดเป็นศาสดาสืบต่อการใช้อำนาจจากพระองค์ แต่จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยมีหลักในการปกครอง คือ พระธรรมวินัย ดังกล่าวแล้ว ดังนั้นหลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปได้ ๓ เดือน คณะสงฆ์จึงทำปฐมสังคายนา สาเหตุเนื่องมาจากพระภิกษุบวชเมื่อแก่รูปหนึ่งชื่อสุภทัตเถระ กล่าวคุมหิมนะพระธรรมวินัยพระมหากัสสปะเถระว่า พระธรรมวินัยจะเสื่อมสูญ จึงเรียกประชุมสงฆ์อรหันต์ ๕๐๐ รูปทำสังคายนา ณ ถ้ำสัตตบรรณคูหา ข้างภูเขาเวภารบรรพต ใกล้กรุงราชคฤห์ พระมหากัสสปะเป็นประธานสังคายนาพระธรรมวินัย พระอานนท์เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม พระอุบาลี เป็นผู้วิสัชนาพระวินัย ในการนี้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นผู้อุปถัมภ์กระทำอยู่ ๗ เดือน^{๔๗} การปฐมสังคายนามิใช่เพียงแต่กล่าวว่าพระธรรมวินัยจะเสื่อมสูญเท่านั้น แต่พระธรรมวินัยที่สังคายนาแล้วเสร็จนี้ ยังเป็นหลักการในการบริหาร โดยมีคณะสงฆ์เป็นผู้อำนวยความสะดวกต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

๒.๑.๕ พุทธวิธีในการกำกับดูแล

การกำกับดูแลสมาชิกในองค์กรของพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน มีเกณฑ์ในการประเมินตนเอง มีระวางโทษเช่นเดียวกันกับกฎหมายบ้านเมือง โดยแบ่งเป็นครุอาบัติ (อาบัติหนัก) ผู้ล่วงละเมิดต้องขาดจากความเป็นภิกษุ ผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทนี้ ชื่อว่าปาราชิก ผู้พ่ายแพ้ต้องสละสมณเพศและไม่สามารถบวชได้อีก ในส่วนที่เหลือนั้นมีระวางโทษเช่นกันแต่สามารถแก้ไขได้ ด้วยการอยู่ปริวาสเท่าจำนวนวันที่ปกปิดไว้แล้วอยู่มาวันต่ออีก ๖ ราตรี หรือการบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองและมีเกณฑ์ในการประเมินตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นพระภิกษุ พระสงฆ์แต่ละรูปจะสารภาพความผิดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกันพิธีสารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติ ซึ่งลงท้ายด้วยคำสัญญาว่าจะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกต่อไป “น ปุณฺณว กริสฺสามิ”^{๔๘} ผลของการกำกับดูแลโดยพระวินัย ควบคุมความประพฤติของหมู่ภิกษุ ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นาน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบพระสารีบุตรว่า พรหมจรรย์ดำรงอยู่ได้นานเพราะมีเหตุปัจจัยดังนี้สิกขาบทที่ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ที่ทรงแสดงแก่สาวก เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า

^{๔๗} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คำบรรยายพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา), ๒๕๕๕, หน้า ๗.

^{๔๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, ๒๕๔๙, หน้า ๒๐.

เหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกันต่างชาติกัน ออกบวช จากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ตลอดระยะกาลยืนาน ดอกไม้ต่างพรรณที่เขากองไว้บนพื้นกระดาน ร้อย ดีแล้วด้วยด้าย ลมย่อมกระจายไม่ได้ ขจัดไม่ได้กำจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้เหล่านั้น^{๔๙} คนหมู่มากอยู่รวมกัน หรือเป็นบริษัทเดียวกันต้องมีวินัย วินัยจึงบัญญัติขึ้นเพื่อปกครองคนหมู่มากให้เรียบร้อย การแสดงปาติโมกข์ก็เพื่อเป็นการย้ำเตือนให้เหล่าภิกษุสาวกปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติ

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้น มาสวดให้กัน และกันฟังทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๕ คำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ในตอนจบของ ศีลสิกขาบทแต่ละข้อผู้สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า “กจจิตถ ปริสุทฺธา ทานังทังหลายปริสุทฺธีในศีล สิกขาบทนี้แล้วหรือ”^{๕๐} ยังมีพุทธวิธีอื่น ๆ อีกที่เป็นเครื่องมือในการกำกับควบคุมดูแลสมาชิก ในองค์กรที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้กับสงฆ์ ในเรื่องทรงอนุญาตพิธีปวารณาเพื่อว่ากล่าวซึ่งกัน และกันพระพุทธองค์ทรงกล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอยู่จำพรรษาแล้ว ปวารณาด้วยเหตุ ๓ สถาน คือ ด้วยได้เห็น ๑ ด้วยได้ฟัง ๑ ด้วยสงสัย ๑ การปวารณานั้น จักเป็นวิธี เหมาะสมเพื่อว่ากล่าวกันและกัน และเป็นวิธีออกจากอาบัติ เป็นวิธีเคารพพระวินัยของพวกเขา”^{๕๑} เป็นระบบการตรวจสอบกันเอง และการแก้ความขัดแย้งของสมาชิกในองค์กร ซึ่งเป็นการควบคุม ตรวจสอบที่ลงทุนน้อยแต่ได้ผลดีต่อองค์กรเป็นอย่างมากทุกองค์กรย่อมมีการขัดแย้งกันขึ้นในเรื่อง ต่างๆ สำหรับวิธีแก้ปัญหาในองค์กรสงฆ์พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับข้อพิพาทหรืออิกรณ์ซึ่ง เรียกว่า อิกรณ์สมณะ ธรรมอันเป็นเครื่องระงับอิกรณ์ ๗ อย่าง “(๑) พึงให้สัมมุขวินัย (๒) พึงให้สติ วินัย (๓) พึงให้อุมพหวินัย (๔) พึงให้ปฏิญญาตณณะ (๕) พึงให้เยภยยลิกา (๖) พึงให้ตัสสปาปิยลิกา (๗) พึงให้ติณวัตถการกะเพื่อระงับอิกรณ์ที่เกิดแล้วและเกิดแล้ว”^{๕๒} ทั้ง ๗ ประการนี้เป็นหลักการ ในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ๔ เรื่อง

๑) วิวาทาธิกรณ์ การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ย่อมระงับด้วยวิธีระงับ ๒ ประการ คือ ๑. ระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขวินัย) ๒. ระงับโดยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ (เยภยยลิกา)

๒) อนุวาทาธิกรณ์ การโจทฟ้องกันด้วยศีลวิบัติ (ความเสียหายเกี่ยวกับศีล) อาจารย์วิบัติ (ความเสียหายเกี่ยวกับความประพฤติ) ภิกขุวิบัติ (ความเสียหายเกี่ยวกับความเห็น) และอาชีวีวิบัติ (ความเสียหายเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ) ระงับด้วยวิธีระงับ ๔ ประการคือ (๑) ระงับในที่พร้อมหน้า

^{๔๙} วิ.ม. (ไทย) ๑/๗/๑๕.

^{๕๐} วิ.ม. (ไทย) ๑/๓๐๐/๒๒๐.

^{๕๑} วิ.ม. (ไทย) ๖/๒๒๖/๕๗๒.

^{๕๒} วิ.ภิกขุณี. ๕/๕๐๓/๕๔๔.

(สัมมุขาวินัย) (๒) ระวังด้วยยกให้ว่ามีสติ (สติวินัย) (๓) ระวังด้วยยกให้ว่าเป็นบ้า (อมุหวินัย) (๔) ระวังด้วยการลงโทษ (ตัสสปายิสิกา)

๓) อาปัติตาทิกรณ์ การต้องอาบัติต่าง ๆ ระวังด้วยวิธีระงับ ๓ ประการ คือ (๑) ระวังในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย) (๒) ระวังด้วยถือคาสารภาพ (ปฎิญาตกรรมะ) (๓) ระวังด้วยให้เลิกแล้วกัน (ติณวัตถารกะ)

๔) กิจจาทิกรณ์ เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำที่เป็นสังฆกรรม ระวังด้วยวิธีระงับประการเดียวคือ ระวังในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย)

สาระสำคัญที่ควรสังเกต ก็คือว่าการระงับอธิกรณ์ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ จะต้องใช้สัมมุขาวินัยเป็นหลักอยู่ทุกเรื่อง ทั้งนี้เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ที่จะให้การระงับอธิกรณ์ทุกประเภทดำเนินไปอย่างเปิดเผยและโปร่งใสต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าพระธรรมวินัย และต่อหน้าบุคคลดังที่กล่าวมาแล้วโดยลำดับ^{๕๓}

สรุปได้ว่า พุทธวิธีบริหารนั้นเกี่ยวข้องกับการนำหลักของพระพุทธเจ้าไปประยุกต์ใช้ในการบริหารปกครององค์กร ประกอบด้วยพุทธวิธีการวางแผน พุทธวิธีการจัดองค์กร พุทธวิธีการบริหารงานบุคคล พุทธวิธีในการอำนวยการ พุทธวิธีในการกำกับดูแล ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นผู้ที่ตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามล่อยตัวหนีปัญหา เขาถือคติว่า อำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตน ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือ ประโยชน์สุขส่วนรวม จากแนวคิดของนักวิชาการสามารถสรุปเป็นตารางพุทธวิธีบริหารได้ดังต่อไปนี้

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งได้เริ่มตั้งแต่พระบรมศาสดาได้ทรงแสดงธรรมโปรดแก่เวไนยสัตว์ เป็นต้นมา จากนั้นจึงมีพระสาวกได้สืบทอดมาจนถึงพระสงฆ์ในปัจจุบัน โดยการเผยแผ่มีลักษณะที่เหมือนกับครั้งพุทธกาล ได้แก่ การทำความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดมีขึ้นในจิตใจของประชาชน ทำให้พวกเขาได้ปรารถนาถึงซึ่งพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง ทั้งนี้เพื่อบรรลุทุกขการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๓.๑ ความหมายทั่วไปของการเผยแผ่

ความหมายคำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร์” ในภาษาไทยที่เกี่ยวกับการประกาศบอกเล่าการสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีทั้งคำว่า เผยแผ่ และคำว่า เผยแพร์ ซึ่งทั้งสองคำนี้ต่างก็มีความหมายใกล้เคียงกัน สามารถใช้แทนกันได้หรือไม่ และคำทั้งสองนี้มีข้อกำหนดนิยมใช้อย่างไร จะใช้ว่าเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือ เผยแพร์พระพุทธศาสนา กันแน่

^{๕๓} พระมหาสิมรัตน์ สิริธมโม และพระมหาเต็มใจ ฐริเมธี, พระวินัยปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๙.

ดังนั้น เพื่อความกระจ่างชัดและใช้ถูกต้องตรงตามความมุ่งหมาย ในที่นี้ จึงขอเสนอนิยาม คำจำกัดความของคำสองคำไว้ดังนี้

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายดังนี้ คำว่า เผยแผ่ เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, หรือ ขยายออกไป ส่วนคำว่า เผยแพร่ เป็นคำกริยา หมายถึง โฆษณาให้แพร่หลาย

ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด ของ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) ได้ให้ความหมายว่า “เผยแผ่ ในคำวัดใช้เป็นคำหลักในความหมายว่า ทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่นซึมซาบ กระจายไป เช่น เผยแผ่ศาสนา เผยแผ่ธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วน เผยแพร่ ใช้ในความหมายว่า ประกาศ โฆษณา ทำให้แพร่หลายในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้ สัมผัสทางตา หู เป็นต้น เช่น ใช้ว่า การเผยแผ่ศาสนาสามารถทำได้หลายวิธี เช่น เผยแพร่ไปตามสื่อต่างๆ หรือเผยแพร่ทางวิทยุทีวี เป็นต้น”

โดยนัยนี้ จึงสรุปได้ว่า คำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร่” มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ คำว่า เผยแผ่ หมายถึงการเปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น แต่เป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดี ที่ประเสริฐ สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของคนเรา เช่น เปิดเผยประกาศหลักพระธรรมคำสอนอันประเสริฐบริสุทธิ์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บุคคล

ทั่วไปยังไม่รู้จักให้รู้จัก ยังไม่เข้าใจให้ได้เข้าใจ และยังไม่เข้าถึงให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า ติแผ่ ซึ่งใช้ในทำนองประจาน คือเปิดเผยสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่มีอรรถาที่ถูกปกปิด หรือเปิดเผยสิ่งที่กลักลับซับซ้อนซ่อนอำพรางความชั่วร้ายให้คนได้รู้ได้เห็น ส่วนคำว่า แผ่ มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นคำว่า แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เป็นต้น^{๕๔}

ส่วนคำว่า เผยแพร่ หมายถึงการทำให้ขยายหรือการทำให้กระจายออกไปในวงกว้าง คือสิ่งนั้นไม่ได้ปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้าง ก็จะใช้คำว่า เผยแพร่ และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อจะประกาศเปิดเผยหลักพระธรรมวินัย หรือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติดีหลักปฏิบัติชอบที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งในอภิปภชาตินี้ และอภิปภชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน จึงสมควรอย่างยิ่งที่ใช้คำว่า “เผยแผ่พระพุทธศาสนา” ซึ่งเหมาะกว่าใช้คำว่า “เผยแพร่พระพุทธศาสนา” การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในที่นี้ หมายถึงการนำเอาหลักธรรมคำสอนอันประเสริฐอันเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้และ

^{๕๔} แก้ว ชิตตะขบ, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (จากชมพูทวีป - สุธรรณภูมิ), (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔.

น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อเป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตาเป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบันและภพหน้า จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาอุดมคติ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสไว้

ในสถานการณ์ปัจจุบัน การที่จะหาทางให้คนเรานับถือศาสนาหนึ่งศาสนาใดเป็นเรื่องที่ต้องใช้วิธีการเผยแพร่ชักจูงหรือมีผลประโยชน์เข้าล่อ จึงจะมีคนนิยมหันมานับถือกันมากขึ้นๆ แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงใช้วิธีการเผยแผ่คือการประกาศแต่สิ่งที่ดีที่ชอบให้ทราบ โดยไม่คำนึงว่าจะมีใครหันมานับถือ ให้เป็นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล จึงมีพุทธศาสนิกชนบางท่านเป็นห่วงในเรื่องนี้ ต้องการและพยายามใช้วิธีการเผยแพร่แทนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาศาสนาต่างๆ ส่วนใหญ่เผยแพร่โดยวิธีการชักจูง บังคับ ชู หรือเอาผลประโยชน์เข้าล่อเช่น จัดการศึกษาให้ ให้การสงเคราะห์ต่างๆ เพื่อให้คนนิยมเห็นดีเห็นงามหันมานับถือ หรือมีความเกรงกลัวหันมานับถือ แม้ในปัจจุบันจะมีลัทธิใหม่ๆ ที่ไม่ใช้วิธีการชูบังคับให้คนเรานับถือแต่ก็ไม่พ้นที่จะใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อ วิธีการตลาดให้ความสนุกสนานบันเทิงต่างๆ โดยผู้เผยแพร่เข้าไปหาถึงตัวถึงบ้าน พูดเข้าชี้ให้ยอมรับนับถือบ้าง ซึ่งทำให้มีคนหันไปยอมรับนับถือเป็นจำนวนมากขึ้นๆ เช่นกัน

แต่พระพุทธศาสนายังคงรักษารูปแบบการประกาศหลักธรรมอันเป็นสัจจะแห่งชีวิตให้ทราบ สดแล้วแต่อุปนิสัยของแต่ละคนว่าจะรับนับถือทำตามหรือไม่ทำตามซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า การเผยแผ่ จึงเป็นเหตุให้ผู้ที่มีอุปนิสัยชื่นชอบติดตามการโฆษณาชวนเชื่อ และผลประโยชน์ที่เข้าล่อ ละทิ้งพระพุทธศาสนา หันไปนับถือศาสนาที่เผยแพร่ด้วยรูปแบบนั้นๆ ไปเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า การใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อก็ดี การเอาผลประโยชน์มาล่อก็ดี เป็นวิธีการแยบยลแอบแฝงหวังผลตอบแทน เพราะในโลกนี้เป็นไปไม่ได้เลยที่คนเราซึ่งยังเป็นปุถุชนที่หนาแน่นด้วยกิเลสจะให้อะไรแก่ใครๆ เปล่าๆ โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งไม่ใช่วิสัยปุถุชน ถึงแม้ว่าองค์การศาสนาหรือลัทธิอื่นๆ จะร่ำรวยมีทุนทรัพย์มากมายมหาศาล ถ้าเอาสิ่งของมาแจกมาให้คนจำนวนมากและตลอดไป โดยไม่หวังผลตอบแทน ก็คงจะเป็นไปไม่ได้ อาจจะมีบ้างที่บางคนยอมรับนับถือศาสนาหรือลัทธิต่างๆ ไปด้วยความหลง พอรู้สึกตัว พอรู้ความจริง ก็ถอยหนี บางครั้งก็เกิดการทะเลาะก่อการวิวาททำร้ายกันในระหว่างผู้นับถือศาสนาหรือลัทธิเดียวกัน ก็เพราะในตอนที่ได้เผยแผ่ไม่ได้ใช้เหตุผลทั้งผู้เผยแพร่และผู้รับนับถือนั่นเอง^{๕๕}

กล่าวสำหรับพระพุทธศาสนาซึ่งอุบัติขึ้นในโลกมีอายุยืนยาวมาได้ถึง ๒,๕๕๓ ปี นับแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และประกาศพระศาสนาเผยแผ่พุทธธรรม แม้ในบางคราวจะถูกย่ำยีจากการเผยแผ่ของศาสนาอื่น หรืออยู่ในยุคที่พวกคนต่างหลงใหลกระแสวัตถุนิยมจนลดจำนวนผู้นับถือลงไป

^{๕๕} (อ้างแล้ว), หน้า ๒๕-๒๗.

แต่ด้วยอำนาจแห่งเหตุผลและสัจธรรมความจริงที่จริงแท้แน่นอนในพระพุทธศาสนา จึงทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวมาได้ยาวนานกว่าหลายๆ ศาสนาในโลกอย่างไรก็ตาม การจะทำให้คนที่ยังไม่นับถือให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา หรือทำคนที่นับถืออยู่แล้วให้มีความศรัทธาเลื่อมใสมั่นคงยิ่งขึ้น จะต้องคงหลักการเผยแผ่ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธศาสนา แต่อาจเปลี่ยนวิธีการปลีกย่อยๆ บางอย่างให้เหมาะสมกับบุคคล ภูมิประเทศ สภาพสังคม และสภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น ในการเทศน์การสอนศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนชั้นประถม ควรมีอุปกรณ์ มีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมมาก แต่หากเทศน์กับนักเรียนมัธยม ควรเพิ่มด้านเหตุผลและเนื้อแท้ของหลักธรรมมากขึ้น กับนักเรียนนักศึกษาระดับสูงกว่ามัธยม ควรเน้นหลักเหตุผลและปรัชญาที่ลึกซึ้งมากขึ้นตามลำดับอายุและวุฒิภาวะของผู้เรียนผู้รับการเผยแผ่หลักธรรม เป็นต้น ในการนี้ จึงต้องมีการส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ให้มั่นคงและแพร่หลายยิ่งขึ้น โดยควรถวายความอุปถัมภ์แต่พระสงฆ์ให้มีความสะดวกในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางงานในหน้าที่ของพระสงฆ์ เมื่อกล่าวโดยสรุปจะแบ่งออกได้ ๔ ประการ คือ

(๑) ศึกษาเล่าเรียนหลักพระธรรมวินัยอันเป็นพระพุทธพจน์คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจดีจนเชี่ยวชาญแตกฉาน เพื่อให้มีภูมิรู้ภูมิธรรมมั่นคงส่วนตน

(๒) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยตามที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดแสดงและบัญญัติไว้โดยเคร่งครัด เพื่อเป็นพุทธศาสนทายาทที่ดีมีคุณภาพ

(๓) เผยแผ่แนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงหลักพระพุทธศาสนา มีความศรัทธาเลื่อมใสพร้อมที่จะถวายเป็นอภินิหารบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างฐานความเจริญมั่นคงอย่างยั่งยืนให้เกิดแก่พระพุทธศาสนา

(๔) ปกป้องหลักพระธรรมวินัยไม่ให้วิปริตผิดจากพระพุทธพจน์ที่แท้จริงในพระไตรปิฎก เพื่อไม่ให้เกิดสัทธรรมปฏิรูป คือคำสั่งสอนอันเป็นเท็จเทียม มีหลักการความเชื่อความเห็นของลัทธิอื่นเข้ามาผสมปะปน ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมอันตรธานแห่งพระสัทธรรมอันบริสุทธิ์ด้วยงานและหน้าที่ทั้ง ๔ ประการ ซึ่งสรุปสั้นๆ คือ ศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ และปกป้องพุทธธรรม ดังกล่าวนี้นี้ พระสงฆ์จึงเป็นศาสนบุคคลแกนหลักในการสร้างเสริมศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นผู้ดำเนินการสรรค์สร้างความเจริญมั่นคงแพร่หลายแห่งการพระพุทธศาสนา ในดินแดนต่างๆ กล่าวโดยเฉพาะในประเทศไทย ถ้าหากพระพุทธศาสนาจะไม่มั่นคงไม่ดำรงคงอยู่เป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนคนไทยอย่างต่อเนื่อง ก็น่าจะมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการกระทำของพุทธบริษัทเองเป็นลำดับแรก คือพุทธบริษัทมีพระภิกษุสามเณรเป็นต้นไม่ศึกษา ไม่ปฏิบัติ ไม่เผยแผ่ ไม่ปกป้องพระสัทธรรมหรือพระพุทธศาสนา แล้วจึงเป็นเหตุให้ศาสนิกชนของศาสนาต่างๆ หรือลัทธิอื่นๆ ถือโอกาสเข้ามาบ่อนเบียนทำลายได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเหตุแห่งความเสื่อม

พระสัทธรรมหรือพระพุทธศาสนาไว้ซึ่งปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก โดยแสดงไว้ ๔ นัย นัยละ ๕ ประการ ดังนี้

เหตุให้พระสัทธรรมเสื่อมนัยที่ ๑ คือ ภิกษุพุทธบริษัทไม่สนใจฟังธรรม ไม่สนใจเล่าเรียนธรรม ไม่คิดจะทรงจำธรรม ไม่คิดจะนำอรรถแห่งธรรมมาพิจารณา ไม่ปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องสมควรแก่ธรรม

เหตุให้พระสัทธรรมเสื่อมนัยที่ ๒ คือ ภิกษุพุทธบริษัทไม่เล่าเรียนนวัคส์ตฤตศาสน์ (หลักพุทธธรรมคำสอนที่จำแนกเป็น ๙ ประการ) ไม่เผยแผ่แสดงธรรมตามที่ได้ฟังมาเรียนมาแก่ผู้อื่นไม่บอกเล่ากล่าวสอนธรรมตามที่ฟังมาเรียนมาแก่ผู้อื่น ไม่ทำการสาธยายธรรมตามที่ฟังมาเรียนมาแก่ผู้อื่น และไม่ไตร่ตรองด้วยความคิดพิจารณาธรรมตามที่ฟังมาเรียนมาโดยเคารพ

เหตุให้พระสัทธรรมเสื่อมนัยที่ ๓ คือ

(๑) ภิกษุพุทธบริษัทศึกษาเล่าเรียนธรรม จำกัดมาผิดๆ จากพระพุทธรูป ทั้งในด้านลำดับบท พยัญชนะ และความหมาย

(๒) ภิกษุพุทธบริษัทประพฤติดนเป็นคนว่ายาก ขาดความอดทน

(๓) ภิกษุผู้เป็นพหูสูตมีความรอบรู้ไม่ถ่ายทอดบอกพระสูตรแก่ผู้อื่น เมื่อมรณะล่วงลับไปทำให้ขาดการสืบทอด ไร้หลักฟัง

(๔) พวกภิกษุเถระมักใหญ่ มีความประพฤติย่อหย่อน ทอดทิ้งวิปัสสนาธุระ ขาดความเพียรที่จะบำเพ็ญสมณธรรม ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีของอนุพุทธบริษัท

(๕) ภิกษุสงฆ์มีความแตกแยกขาดความสามัคคี ด่าบริภาษสาปแช่งกัน พลอยทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสก็จะไม่เลื่อมใสและพวกที่เลื่อมใสอยู่แล้วก็พลันเหินห่างหมดความเลื่อมใส

เหตุให้พระสัทธรรมเสื่อมนัยที่ ๔ คือ พุทธบริษัทไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา ไม่เคารพยำเกรงในพระธรรม ไม่เคารพยำเกรงในพระสงฆ์ ไม่เคารพยำเกรงในหลักไตรสิกขา และไม่เคารพยำเกรงซึ่งกันและกันดังกล่าวนี้นี้ถือว่าเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสัทธรรมคือพระพุทธศาสนาเสื่อมอันเกิดจากภายใน คือ การกระทำของพุทธบริษัทเอง^{๕๖}

และสอดคล้องกับหมายที่ว่า การทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา^{๕๗} และยังอาจหมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้ง สมัยพุทธกาลนั้นได้ทำกันหลายรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมไปตามลำดับ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่าให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแม่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิต

^{๕๖} (อ้างแล้ว), หน้า ๒๗-๒๙.

^{๕๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์), หน้า ๔๕๙.

เมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีชมผู้อื่น^{๕๘} และยังอาจหมายถึง หลักโอวาทปาติโมกข์ คือ การไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีลเป็นต้น^{๕๙} และยังหมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ถือว่าเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา^{๖๐}

แล้วยังสอดคล้องกับ พระสาวกส่วนใหญ่เป็น ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรงปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควรเป็นผู้แก่การคำนับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่การทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเนื่อนานุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๖๑} และยังอาจหมายถึงปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้น ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย และนอกจากนี้การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่ง ให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป” จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดว่า บทบาทสำคัญของการสื่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเราพุทธสาวกต้นตระกูลเท่าปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ โดยหลักการก็คือให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ๓ ประการคือ

- ๑) ติณฐธัมมิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาติหน้า
- ๓) ปรมัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์อย่างยิ่ง^{๖๒}

ประโยชน์ ๓ ประการกล่าวคือ ผลตอบสนองได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยกุศลกรรม ที่พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุขความมั่นคงบริบูรณ์ความไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตที่เธอเป็นสุขที่สงบเย็นเป็นชีวิตที่อยู่บนพรพรหมจรรย์สิ้นทุกข์ทั้งปวง การที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มหาชน คือ

^{๕๘} สุชีพ ปัญญาภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

^{๕๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙/๕๐-๕๑.

^{๖๐} เสถียร พันธงชี, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

^{๖๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๖.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา (ฉบับประมวลผลธรรม), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

เกิดเป็นความสนั้นส่งหมายเอาลักษณะสุขที่สืบเนื่องจากการดับทุกข์อาจจำแนกออกเป็น ๓ ประการ และท่านยังให้ละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง “วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า” สรุปได้ว่าพระสงฆ์นักเผยแผ่ต้องมีองค์ประกอบส่วนตัว ดังนี้

๑. คุณสมบัติของผู้สอน พระพุทธเจ้าประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้สอนทั้งบุคลิกลักษณะภายนอก และบุคลิกลักษณะภายใน ดังนี้

ก.บุคลิกลักษณะภายนอก

ข.คุณธรรม (บุคลิกลักษณะภายใน)

๒. หลักทั่วไปในการสอน

๓. ลีลาการสอน พระพุทธเจ้าทรงมีในการสอน สรุปได้ ดังนี้ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร หรือองค์คุณของความเป็น กัลยาณมิตร ๗ ประการ ไว้ว่า^{๖๓}

๑.เป็นที่รักเป็นที่พอใจ

๒.เป็นที่เคารพ

๓.เป็นที่ยกย่อง

๔.เป็นนักพูด

๕.เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ

๖.เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้

๗.ไม่ชักนำในอวิชชา^{๖๔}

และนอกจากนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังมีรูปแบบในการสอนหรือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่น่าสนใจ สังเกตหรือพบอยู่บ่อยๆ ซึ่งได้แก่รูปแบบต่อไปนี้

๑) รูปแบบสาธกัณหาหรือการสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจในหลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ใช้วิธีไม่น้อย เช่น ในปฐมปัจฉิมปัจจุตธรรมการสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้า กับพราหมณ์ชาวนุสโสณิ ถึงเรื่องวิธี การอาบน้ำลอยบาป ครั้งจบการสนทนาแล้ว ชาณุสโสณิพราหมณ์ได้ประกาศตนเป็นอุบาสกเข้าถึงพระรัตนตรัย

^{๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘.

^{๖๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเอ้นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

๒) รูปแบบการบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ ในการแสดงธรรมหรือที่ประชุมใหญ่ ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์เป็นจำนวนมากและส่วนมากมี พื้นฐานความรู้ ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธี บรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธี สอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์ บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์ แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมนั้น แต่ละคนรู้สึกว่ พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเอง โดยเฉพาะเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

๓) รูปแบบแบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้ที่ถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างก็ มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตนบ้าง ก็มาถามเพื่อลองภูมิบ้างก็ เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ ได้รับความอับอายในการตอบพระพุทธองค์ ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและสอนใช้วิธีตอบให้เหมาะสม

๔) รูปแบบการวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรกพระสงฆ์ หรือประชาชนเล่าหรือโพนทนาติเตียนกันอยู่มีผู้นำความมารายงานพระพุทธเจ้าพระองค์ก็จัดส่งเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงดำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงามแล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้นต่อจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่ จะส่งบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในการสอนแบบนี้พึงสังเกตว่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท โดยความเห็นชอบของสงฆ์ซึ่งบาลีใช้คำว่า “สงฆสมุฏฺฐาย” แปลว่ “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” หมายความว่าทรงบัญญัติ โดยชี้แจงให้เห็น แล้วว่ถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดีอย่างไรจนส่งรับคำของพระองค์ว่ “ดี แล้ว” ไม่ส่งบังคับเอาโดยพลการ^{๖๕}

และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมที่สำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สำคัญ มี ๕ ข้อได้แก่

- (๑) การตกปลานอกบ้าน หมายถึง การทำงานเชิงรุก
- (๒) ประสาทสิบทิศ หมายถึง การสร้างเครือข่าย
- (๓) ผูกมิตรทั่วหล้า หมายถึง การประสานสามัคคี
- (๔) บริหารปัญญา หมายถึง การพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, (กรุงเทพมหานคร : โอเอ็นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

(๕) สาลิกاپ้อนเหยื่อ หมายถึง การนำทำให้เข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน^{๖๖}

วิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมอันเป็นไปเพื่อการบูรณาการภาคสังคมให้เกิดการทำงานร่วมกันซึ่งมีจุดมุ่งหมายไปที่ความสงบเรียบร้อย ความสามัคคีและเกิดปัญญาในการแก้ปัญหาของตนเองและปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะ นักเผยแผ่มีจุดแข็งจุดอ่อน ถ้าจะวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง จะมีอยู่ ๔ ประเด็นที่เอามาใช้วิเคราะห์เสมอก็คือ สี่ ส. คำนี้ไปใช้ในระบบการศึกษาของชาติ คือการสอนโรงเรียนทั่วประเทศ ใช้ตรงนี้เป็นจุดวิเคราะห์ เรียกว่า ทฤษฎีสี่^{๖๗} อันเป็นหลักการที่เรียกว่า ลีลาการเทศนาธรรม หมายถึง การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการได้แก่

๑. สันทิสสนา คือ ชี้แจงเรื่องที่ทรงสอนให้เห็นชัดเป็นการแยกแยะ อธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังได้เห็นกับตา

๒. สมาทปนา คือ ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เป็นการสอนให้เห็นว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่าและเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝน จนยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา คือ เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า เป็นการปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะมีกำลังใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้

๔. สัมปหังสนา คือ ปลอดภัยใจให้สดชื่นร่าเริงเป็นการบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบานเห็นหุ่นประโยชน์ที่ได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและเบิกบานใจ^{๖๘}

และยังสอดคล้องกับการเผยแผ่ในเรื่องของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลก

^{๖๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ธรรมประกาศนโยบาย**, บทบรรยายในโครงการอบรมธรรมทูตสายต่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&ld=538970572&Ntype=9>, [๑๕ กันยายน ๒๕๖๐].

^{๖๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **บรรยายในการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ พุทธมณฑล นครปฐม วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๖, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article, [๑๕ กันยายน ๒๕๖๐].

^{๖๘} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

ในส่วนขององค์ประกอบของสารตามแนวทางแห่งพุทธะนั้น มีหลักสำคัญที่ต้องศึกษาอยู่ ๕ หลักใหญ่ๆ ดังนี้

๑. สัจจะ ได้แก่เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริงเสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

๒. ตถาตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้ม ไม่ใส่สีหรือใส่ไข่

๓. กาละ เรื่องที่เสนอนั้น ต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๔. ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยถูกวิธี ที่ผู้รับสารชื่นชอบ

๕. อัตถะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๒๙}

๒.๓.๒ หลักการและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแพร่แบบประยุกต์เข้ากับ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณี มีแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่าง ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รोजังหะหรือโอกาส การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้งจะมีคุณลักษณะเรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน ๔ รูปแบบคือ สันทิสสนา สมาทปนา สัมปหัง และ สมุตเตชนา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. สันทิสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอน ดุจชี้ให้เห็นด้วยตาตัวเอง ในแต่ละครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง จะมีคำสรรเสริญจากผู้ฟังธรรมในตอนท้ายว่า ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักปริยายเปรียบเสมือนหางของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้

๒. สมาทปนา ชวนให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือตัดทำก็แนะนำบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนเกิดยอมรับ อยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ คนที่ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีจิตคล้อยตามพระธรรมเทศนา เกิดอุตสาหะอยากปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง เช่น คนพูดได้ฟังทานกถา คือว่าทำเป็นเครื่องพรรณนาถึงการให้ทาน พรรณนาถึงอานิสงส์ของการให้ทานเองและการชักชวนผู้อื่นในการให้ทาน จะทำให้ได้ทั้งโภคสมบัติและบริวารสมบัติ จึงพยายามขวยขวายทำกรรมที่จะยังสมบัติทั้งสองนั้นให้สำเร็จได้

๓. สมุตเตชนา ระวังให้อาหาญกลัวกลัว คือปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหนื่อยไม่กลัวยากคำนึงถึง

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลธรรม), ๒๕๔๖, หน้า ๑๕๘.

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธเจ้า เช่น พระจักขุปาลเถระได้ตั้งจิตอธิษฐานที่จะไม่จำวัดตลอดไตรมาสเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับการแตกสลายของประสาทตา แม้นัยน์ตาของท่านจะแตกไปแล้วท่านก็ได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

๔. สัมผัสสังขาร ปลอดภัยให้สดชื่นร่าเริงคือบำรุงจิตใจให้ชุ่มชื้นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของอุทัยพราหมณ์ พราหมณ์ก็เอาข้าวใส่บาตรถวายแต่พระองค์ ได้ตรัสตอบพราหมณ์เป็นคาถาเล่นคำโดยปฏิภาณ สอดแทรกไปด้วยความร่าเริงในธรรม เป็นทำนองเตือนพราหมณ์ไม่ให้ท้อถอย เพราะการกระทำจะได้ผลโดยส่วนมากก็ต้องทำบ่อยๆ^{๗๐}

๒.๓.๓ หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีหลักการ และปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะ ซึ่งผู้วิจัยจักได้อธิบายโดยสังเขปดังต่อไปนี้

๑. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ดังตัวอย่างเช่น อริยสัจ ซึ่งสงฆ์เริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้วต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไป ส่วนประกอบสำคัญของการสอนพระพุทธเจ้า สามารถสรุปอยู่ในสองหลักการ คือ อริยสัจ ๔ และ อริยมรรค ๘ หลักการแรกครอบคลุมด้านของหลักการและตอบสนองออกมาเกี่ยวกับความเข้าใจ หลักการที่สองครอบคลุมด้านของแนวทางในการปฏิบัติ^{๗๑}

๒. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป อย่างที่เรียกว่า สอนเป็นอนุพัฏฐพิภพ เช่น การสอนยสกุลสูตร พร้อมทั้งบิดา มารดาและภรรยาเก่าของพระยสະ สหายของพระยสະ พราหมณ์ไปกษัตราศต อุบาลีคหบดี สีหเสนา-บดี สุปปพุทธะ^{๗๒}

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระอนันต์ที่คิดถึงคู่รักคนงาม ด้วยการส่งพาไปชมนางพ้านางอัปสรเทพธิดา ให้เห็นกับตา ตรัสสอน นันทาสิกขมานาผู้ยินดีในรูปที่สวยงาม^{๗๓} เป็นต้น

๔. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุดไม่หวาน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่อง โดยมีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหาเลย เช่น การสอนปุราณขุณฺโณถึงคุณและโทษของไฟ^{๗๔}

^{๗๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๙๘/๒๘๖.

^{๗๑} Bhikkhu Bodhi, *The Noble Eightfold Path*, (kandy : BPS., 1999).

^{๗๒} พ.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๓/๒๕๕-๒๕๘.

^{๗๓} พ.อุ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๒๑๐-๒๑๔.

^{๗๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓-๖๕.

๕. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ เช่น สรณแสดงกาลามสูตรแก่ชาวกาลามะหมู่บ้าน เกสปุตตนิคม แคว้นโกศก เรียกอีกอย่างว่า เกสปุตตยสูตร หรือเกสปุตตสูตร เป็นหลักแหล่งความ เชื่อที่พระพุทธองค์ ทรงสอนไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างมกมายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริง ถึงคุณโทษหรือดีไม่ดีกว่าก่อนเชื่อ^{๗๕}

๖. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้า เมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลาย ใกล้เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบไม้ประดู่เล็กน้อยใส่พระหัตถ์ ตรัสว่า สิ่งทีพระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรง สอนเหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่พระองค์ทรงสอนน้อยเหมือนใบประดู่ลายในพระหัตถ์ และจัด แสดงเหตุผลในการที่มีได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ไว้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์มิใช่ หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมายคือพระนิพพานได้^{๗๖}

๒.๓.๔ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

๑) แบบสาธกัจฉาหรือการสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆโดยเฉพาเมื่อผู้มา เฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้ลือมใสในพระศาสนายังไม่รู้ ไม่เข้าใจในหลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่ พระสาวกพระองค์ก็ใช้วิธีไม่น้อย เช่น ในปฐมปัจฉิมโสนสูตร วิธีการสอนแบบนี้จะเห็นได้ว่าพระองค์ ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัด ที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ในการสอนแบบสาธกัจฉา มีการถาม ในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป และเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด^{๗๗}

๒) แบบการบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ ในการแสดงธรรมหรือที่ประชุมใหญ่ซึ่งมี ประชาชนหรือพระสงฆ์เป็นจำนวนมากและส่วนมากมี พื้นฐานความรู้ ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใส ศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคน ประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธี บรรยายอันเป็นแบบกว้างๆได้ แต่ถ้าในหมู่คณะนั้นจะมีผู้ ที่ จะตรัสรู้หรือรู้ทำเป็นพิเศษพระองค์ก็ทรงส่งกระแสดแห่งพระธรรมเทศนาที่เจาะจงบุคคลนั้น ลักษณะพิเศษของพุทธวิธี สอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์ บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์ แสดงธรรมอยู่ในที่ ประชุมนั้น แต่ละคนรู้สึกว่ พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเอง โดยเฉพาะเป็นความสามารถอัศจรรย์อีก อย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า^{๗๘}

๓) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มากถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อ ธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างก็ มากถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา

^{๗๕} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๖๓.

^{๗๖} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๗๗} อัง.มสก. (ไทย) ๒๔/๑๙๙/๒๗๒-๒๗๔.

^{๗๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, ๒๕๔๙, หน้า ๔๖.

หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตนบ้างก็ มาถามเพื่อลองภูมิบ้างก็ เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอายในการตอบพระพุทธรองค์ ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและสอนใช้วิธีตอบให้เหมาะสมในหลักการถามและตอบปัญหานั้นพระพุทธรเจ้าจะทรงให้หลักในการพิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและวิธีการที่จะตอบปัญหาไว้ ๔ ประการประกอบด้วย เอกังสพยากรณียปัญหา ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา วิรัชขพยากรณียปัญหา และ ฐปณียปัญหา^{๗๙}

นอกจากนั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิความรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเวทตาสังยุต มีเวทตาไปกราบทูลถามพระองค์ว่า “ บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ” พระพุทธรเจ้าก็ตรัสตอบว่า “ บุคคลที่ให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้จักขุ และให้ผู้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ ”^{๘๐} และถามปัญหาที่ถามแล้วพระองค์เห็นว่าไม่จำเป็นต้องตอบ พระพุทธรเจ้าจะไม่สนใจในที่จะตอบคำถามเหล่านั้น เพราะเป็นปัญหาให้เกิดการฟุ้งซ่าน^{๘๑}

๔) แบบวางกฎบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรกพระสงฆ์หรือประชาชนติเตียนกันอยู่มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธรเจ้าพระองค์ก็จัดส่งเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงตำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤตินี้ไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงามแล้วทรงแสดงธรรมกล่าที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้นต่อจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะส่งบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ด้วยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ ข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน^{๘๒} วิธีการนี้เป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม เป็นการสอนโดยการวางกฎระเบียบข้อบังคับให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะ

๒.๓.๕ กลวิธีและอุบายประกอบการสอน

ในกลวิธีและอุบายประกอบการสอนนั้น ในหลักพุทธวิธีการสอน พระพุทธรเจ้าจะทรงใช้กลวิธีและอุบายในการสอน ดังต่อไปนี้

^{๗๙} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๒/๗๐.

^{๘๐} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๔/๒๘.

^{๘๑} Walpola Sri Rahula, *What Buddha Taught*, 5th ed., (Bangkok : Haw Trai Foundation, 2009), pp.12-13.,

^{๘๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธวิธีในการสอน*, ๒๕๔๙, หน้า ๔๙-๕๐.

๑) การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายและการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำได้แม่นยำเห็นจริงและเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น เช่นเมื่อจะอธิบายให้เห็นว่าบุคคลควรพูดแต่คำที่น่าพอใจ ไม่ควรพูดคำไม่น่าพอใจ แม้แต่สัตว์อื่นเขาก็ชอบคำพูดที่น่าพอใจเช่นกัน ก็เล่านิทานชาดกเรื่อง โคนันทวิศาล^{๘๓} เป็นต้น

๒) การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยในเรื่องที่ลึกซึ่งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น “ ภูเขาตึลาล้วน เป็นแท่งทึบ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยแรงลม ฉันทิ บันทิตทั้งหลาย ไม่หวั่นไหวเพราะค่านินทาและสรรเสริญ ฉะนั้น ” ^{๘๔}

๓) ใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาลย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมาอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์ใดบ้าง ก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่ ตัวอย่างที่ทรงใช้อุปกรณ์การสอนเหมือนกัน โดยทรงใช้เครื่องใช้ที่มีอยู่ในกรณีสอนผู้เรียนที่มีอายุน้อยๆ ซึ่งเข้าใจจากวัตถุได้ง่ายกว่านามธรรม บางทีก็ส่งใช้วิธีทายปัญหาซึ่งช่วยให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งสำหรับเด็ก ดังปรากฏในสามเณรปัญหา ความว่า “ อะไรชื่อว่า หนึ่ง.... อะไรเอ่ยชื่อว่า สอง.... อะไรชื่อว่า สาม.... อะไรชื่อว่า สี่ ” ^{๘๕}

๔) ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง วิธีการสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำให้เป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู ดังเช่นคราวหนึ่งพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอนันต์ตามเสด็จ ขณะเสด็จไปตามเสนาสนะที่อยู่ของพระสงฆ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูลและคูของตน ไม่มีผู้พยาบาลดูแล จึงเสด็จเข้าไปหา จะทำความสะอาด ให้นอนโดยเรียบร้อย เสร็จแล้วจึงทรงประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องนั้น และตรัสตอบว่า “ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาคอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จับพยาบาลเรา ก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ” ^{๘๖}

๕) การเล่นภาษา เล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นภาษาและเล่นความเป็นเรื่องความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้ก็เป็นการเล่นแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้า เมื่อผู้ใดทูลถามมาเป็นคำร้อยกรอง พระองค์ก็ทรงตอบเป็นคำร้อยกรอง

^{๘๓} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๘/๑๒.

^{๘๔} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๘๑/๕๓.

^{๘๕} ขุ.บ. (ไทย) ๒๕/๔/๕.

^{๘๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๐.

ไปทันที บางครั้งผู้มาเฝ้าบริภาษพระองค์ ด้วยคำพูดต่างๆ ที่รุนแรงยิ่ง พระองค์ยอมรับคำวิภาษเหล่านั้นทั้งหมด แล้วส่งไปความหมายอธิบายเสียใหม่ให้เป็นเรื่องดีงาม ตั้งกรณีของเวรัญชพราหมณ์^{๘๗}

๖) อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เริ่มแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจด้วยอุบายที่ได้ผลดียิ่งๆ ในการสั่งสอนแสดงธรรมก็เช่นกัน ส่งมากเริ่มต้นด้วยบุคคลที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือประมุขของประเทศ อีกทั้งผู้นำลัทธิต่างๆ ทำให้การประกาศพระศาสนาของพระองค์นั้นได้ประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งและรวดเร็ว อีกทั้งเป็นการยืนยันพระปรีชาสามารถของพระองค์เป็นอย่างดีด้วยอย่างเช่น ภายหลังเมื่อครั้งตรัสรู้ พระองค์ทรงเลือกไปโปรดปัญจวัคคีย์ก่อน เพราะทรงเห็นว่าพวกเขามีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วการทำความเข้าใจคำสอนของพระองค์ ครั้งเสด็จจากการสั่งสอน ปัญจวัคคีย์แล้ว ก็ได้โปรดยสกุลบุตรพร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดาและญาติมิตร เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ปัญจวัคคีย์และยสกุลบุตรนี้จะเป็สาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่คำสอนได้มาก^{๘๘}

๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส วิธีสอนเช่นนี้ ผู้เรียนยังไม่พร้อม ผู้สอนต้องมีความอดทน ไม่ชิงหักหาญหรือดัดตนทำ แต่ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ เมื่อถึงจังหวะและโอกาส ก็ต้องมีความฉับไวที่จะกลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านเลย ไปดังตัวอย่างเช่น ในระยะเริ่มแรกประกาศพระพุทธศาสนา ณ วันมาฆปุรณมี หลังตรัสรู้ ๓ เดือน เมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวัน พระสาวกมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น และเป็นโอกาสเหมาะ พระองค์ก็ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ เป็นการใช้จังหวะและโอกาสให้เกิดประโยชน์

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตายึด ด้้นหา มานะทิฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญสุด แต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำให้ทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวว่าจะรู้สึกแพ้ บางคราวเมื่อสมควรก็ยอมรับให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเขาเก่ง บางคราวสมควรชมก็ชม โอนอ่อนน้อมผ่อนตามก็ยอมตาม สมควรชดาก็ขัดสมควรคล้อยก็คล้อย สมควรปลอบก็ปลอบ ดังพระดำรัสว่า “เราฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ บ้างวิธีรุนแรงบ้าง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรงบ้าง”^{๘๙}

๙) ลงโทษและการให้รางวัล มีคำสรรเสริญพระพุทธคุณที่ยกมาแสดงข้างต้นว่า “ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกอบรมชุมชนได้ดีถึงเพียงนี้โดยไม่ต้องใช้อาชญา ” แสดงว่าการใช้อำนาจลงโทษไม่ใช่วิธีการฝึกคนของพระพุทธเจ้าอย่างไรก็ตาม การลงโทษน่าจะมีอยู่แบบหนึ่ง หมายถึงการลงโทษ

^{๘๗} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒-๑๐/๒-๔.

^{๘๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๓๑/๑๘-๔๐.

^{๘๙} อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๗๐.

ตนเอง ซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัย ในทางวินัยถือว่า มีบทบาทปฏิบัติความประพฤติอยู่แล้ว และบทบาทปฏิบัติเหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยความเห็นชอบแห่งสงฆ์ ส่วนในทางธรรมภิกษุที่เลืือขอ คือ ว่ายากสอนยากจริงๆ สอนไม่ได้จริงๆ ก็จะกลายถูกเพื่อนพรหมจารีและเพื่อนภิกษุถือว่าเป็นผู้ที่ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอนและตักเตือน ไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วยไม่ว่าทางธรรมหรือวินัย ด้วยวิธีนี้ซึ่งถือเป็นบทลงโทษที่รุนแรงที่สุด ส่วนการให้รางวัล ทรงใช้การชมเชยยกย่อง แต่ก็เป็นในรูปแบบการยอมรับคุณค่าของผู้คนนั้น คือกล่าวโดยธรรม ให้เขามั่นใจในการทำความดี

๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาที่เกิดขึ้นบางครั้งบางครั้งอาจมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไปอย่างไรก็ดี กรได้เห็นตัวอย่างการแก้ปัญหาเช่นนี้ อาจช่วยให้เกิดความเข้าใจในแนวทางที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้บ้าง การประกาศพระศาสนาพระพุทธเจ้าก็ทรงประสบปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ตลอดเวลาและทรงแก้สำเร็จไปในรูปแบบต่างๆ กัน^{๙๐} ขึ้นวาระใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต หากเขามีความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ พระพุทธเจ้าก็จะทรงแสดงธรรมแก่บุคคลเหล่านั้น

๒.๓.๖ คุณสมบัติของภิกษุผู้เผยแผ่

คุณสมบัติของผู้เผยแผ่ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอนอย่างน่าอัศจรรย์ โดยผู้สอนจึงมีคุณสมบัติภายนอก และคุณสมบัติภายในดังนี้

๒.๓.๖.๑ คุณสมบัติภายนอก

คุณสมบัติภายนอก ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา การแสดงออกทางการเคลื่อนไหว เป็นมารยาทที่งดงาม สันคยอมรับ มีความเป็นเสน่ห์ มีท่าทีสง่าผ่าเผย งามสง่าเยือกเย็น จึงเป็นเหตุให้ผู้ฟังเกิดศรัทธายิ่งขึ้น ดังคำสรรเสริญของพราหมณ์ใน พรหมสยสูตรว่า, ขนทั้งหลายที่ท่านพระสมณโคดม ทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมมีเถแล้ว เมื่อลุกไปจากที่นั่งแล้วยังเหลียวหลังกลับมามอง ด้วยไม่อยากจะละจากไป^{๙๑}

๒.๓.๖.๒ คุณสมบัติภายใน

คุณสมบัติภายใน เป็นคำที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติ และเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม เพื่อจะได้สอนถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎี (พระปริยัติธรรม) และภาคปฏิบัติ (ปฏิบัติสัทธรรม) โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ความสุข ความเจริญต่อหูฟังเป็นที่ตั้ง และมีจิตประกอบด้วยเมตตาเป็นหลัก ด้วยคุณธรรมบุคคลผู้จะเผยแผ่หรือประกาศหลักธรรม

^{๙๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, ๒๕๔๔, หน้า ๕๑-๖๓.

^{๙๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๗๘-๔๗๙.

ในพระพุทธศาสนาได้นั้น ฟังตั้งอยู่ในคุณสมบัติที่เกื้อกูลต่อชาวโลกหลายประการ ดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักเผยแผ่ที่ดี เพื่อยังศรัทธาความเลื่อมใสและให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพสูงสุดดังต่อไปนี้

๑) ปณิธาน ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง และเผยแผ่ตั้งจิตไว้ในใจของตนก่อนแสดงว่าจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบ แสดงด้วยเมตตาจิต หวังอนุเคราะห์มิใช่เพื่อหวังลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมไปกระทบต่อใครให้เสียหายหรือตำหนิต่างๆ ทำให้ผู้ฟังและเกิดความไม่พอใจ^{๙๒}

๒) ปฏิสัมภทา ความเข้าใจ ปัญญาที่แตกฉานในอรรถรส (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบายย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การซ้ำของในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า^{๙๓}

๓) พหูสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เพ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตน และสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง^{๙๔}

๔) การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก โดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นด้วยตาไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน ได้แก่ เล่าเรื่องทานกถาให้ฟังก่อน (การให้ทาน) ชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีลมีศรัทธาประพฤติที่เรียบร้อยดีงามจากนั้นก็เล่าเรื่องสวรรค์ คือ ความสุขใจให้ฟังถัด มาและโยงไปเรื่องโทษของกามที่ทำให้มนุษย์ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอยู่อย่างนี้ ข้อสุดท้ายก็ชี้แจงทางออกจากกามหรือทางออกจากทุกข์นั้น โดยวิธีการสลัดทิ้งกาม ในเรื่องหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่า สำหรับนักเผยแผ่กับผู้ฟังนั้น มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตร ผู้มีเมตตากรุณาเอื้ออาทรกันในด้านของการ อบรมและสั่งสอนให้คำแนะนำต่างๆ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร หรือองค์คุณของความเป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการ^{๙๕} ไว้ว่า

๑. เป็นที่เราเป็นที่พอใจ	๒. เป็นที่เคารพ
๓. เป็นที่น่ายกย่อง	๔. เป็นนักพูด
๕. เป็นผู้ทนต่อถ้อยคำ	๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้
๗. ไม่ชักนำในอฐานะ	

^{๙๒} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๙๓} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗๒/๒๕๒-๒๕๓.

^{๙๔} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๕๕.

^{๙๕} อก.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

เพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกัน โดยเฉพาะในด้านการอบรมสั่งสอนนั้น ย่อมเป็นส่วนประกอบสำคัญให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอนที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ดังนั้น นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ๗ ประการ

๒.๓.๗ อุดมการณ์ของผู้เผยแผ่

อุดมการณ์ เป็นหลักที่สำคัญอย่างยิ่งของการทำงาน เพราะการทำงานนั้นจะมีปัญหาอุปสรรคนานัปการ การเผยแผ่อย่างมีอุดมการณ์ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่พระสาวกจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอ ๒ ประเด็นประกอบด้วยอุดมการณ์หลักตามหลักโอวาทปาติโมกข์ และอุดมการณ์ประจำตัวดังนี้

๒.๓.๗.๑ อุดมการณ์ตามหลักโอวาทปาติโมกข์

โอวาทปาติโมกข์เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แก่ภิกษุ ในวันมาฆบูชา ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

“ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม

การไม่ทำบาปทั้งหยัง

การทำให้กุศลให้ถึงพร้อม

การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น

การไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ความสำรวมในปาติโมกข์

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร

การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด

การประกอบความเพียรในอธิจิต”^{๔๖}

ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ ๔ ประการ คือ

๑. มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ สุขุมรอบคอบ
๒. ไม่นินทาใคร ถ้ามีความจำเป็นจะต้องพูด ก็พูดเพื่อหาทางแก้ไข
๓. ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร บำเพ็ญตนเป็นอรรถจริยบุคคล
๔. มีสมณสัญญา คือ ความสำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ

^{๔๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๑-๕๒.

ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยึดหลักการ ๓ ประการ คือ

๑. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การละความชั่วทั้งปวง
๒. การทำความดีให้เพียบพร้อม การทำความดีให้สมบูรณ์
๓. การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ให้ผ่องแผ้วให้ผ่องใส

ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ในวิธีการประกาศพระศาสนา
ของพุทธสาวก ๖ ประการ คือ

๑. ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร
๒. ไม่เบียดเบียนใคร
๓. สำรวมระวัง เครื่องครัดต่อพระวินัยพุทธบัญญัติแต่ไม่ใช่เคร่งเครียด
๔. ไม่เป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน
๕. ยินดีพอใจอยู่ ณ สถานที่สงบสงัด
๖. มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา

โอวาทปาติโมกข์นี้ ถือเป็นคุณสมบัติ เป้าหมาย หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริง วิธีการเผยแผ่โอวาทปาติโมกข์
ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุปวาโท อนุปฆาโท ไม่ว่าร้ายใคร
ไม่กระทบกระทั่งใคร พระธรรมชุดจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จึงเป็นคนปากช้า แต่หูตาไว พูดน้อย
ทำให้มาก นิ่งให้มาก ปาติโมกฺเข จ ส วโร สำรวมรักษาพระวินัยให้มากที่สุด มตตถนฺตฺตา จ ภตฺตสฺมิ
รู้ประมาณในการรับ การบริโภคอาหาร ปนฺตถจ สยนาสน อยู่ง่าย และสุดท้ายสำคัญที่สุด คือ อธิจิตเต
จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์กรรมฐานอย่างเอาจริงเอาจัง ผึกความอดทน
ให้มาก เพราะนั่นเป็นหนทางให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมการณ์อันสูงสุด เพื่อให้หลักธรรมคำสอน
ในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป มีผู้เคารพ เลื่อมใส ศรัทธา ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรม
ในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น ต้องมีกระบวนการ
ในการดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุข
แก่ชาวโลก การเผยแผ่พระพุทธศาสนา กระทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนให้มีปฏิปทา
นำเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น
โดยที่พระพุทธเจ้าประธานหลักในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการแสดงธรรม
คือ ให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรม
เพราะอาศัยความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แสดงธรรมเพราะไม่เห็น
แก่อำิสสินจ้าง และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น^{๙๗}

^{๙๗} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๔/๒๖๓.

๒.๓.๗.๒ อุดมการณ์ประจำตัว

อุดมการณ์ประจำตัว ต้องมีเป้าหมายในการบวชที่ชัดเจน มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตั้งใจปฏิบัติธรรม ฝึกฝนตนเอง มุ่งพระนิพพาน และเผยแผ่ธรรมแก่บุคคลอื่น บำเพ็ญ ประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ตามโอวาทของพระบรมศาสดา การมีอุดมการณ์ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะหากไม่มีอุดมการณ์อันมั่นคง เมื่อทำงานไปแล้วประสบปัญหาใดๆ ก็เกิดความท้อถอย เบื่อหน่าย มักจะทำงานไปไม่ได้ตลอด จนถึงกับลาสิกขา หรือมีเป้าหมายที่เบี่ยงเบนไป เช่น แทนที่จะมุ่งไปนิพพาน กลับมุ่งแสวงหาลาภสักการะ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เผยแผ่ต้องมีการพัฒนาตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส ดังนี้

๑. พัฒนาศีลาจารวัตรตรงตาม ด้วยการสำรวมกาย วาจา ใจ ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ในครั้งพุทธกาลนั้น ผู้ที่ทำงานเผยแผ่พระศาสนา ส่วนใหญ่เป็นผู้บรรลุนิพพานแล้วเป็นพระอริยบุคคล หมดกิเลสแล้ว บำเพ็ญประโยชน์ตนได้สำเร็จสมบูรณ์แล้ว จึงสามารถทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่ ในยุคปัจจุบันไม่เหมือนเมื่อครั้งพุทธกาล ผู้ทำงานเผยแผ่ศาสนายังไม่หมดกิเลส จำเป็นจะต้องฝึกฝนอบรมตนเองไปด้วยจึงต้องระมัดระวังอย่างยิ่งยวด ต้องพยายามรักษาศีลและอาจารย์ของตนให้ดี เนื่องจากผู้ทำงานเผยแผ่พระศาสนาจะต้องพบปะผู้คนจำนวนมาก เมื่อการเผยแผ่เริ่มได้ผลก็จะมีผู้เคารพศรัทธามาก มีลาภสักการะมาก จึงจำเป็นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่ให้เผลอพึงใจในเพศตรงข้ามที่ศรัทธาห้อมล้อมอยู่ ให้มี สมณสัญญาเตือนใจตนอยู่เสมอ ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่ให้มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่ยึดติดในลาภสมบัติ และไม่มีทิฐิฐานะ ทะนงตนว่าเป็นพระอาจารย์ใหญ่ มีศิษย์มาก ทั้งต้องหมั่นเตือนตนอยู่เสมอว่ากิจหลักของสงฆ์คือ การปราบกิเลสในตัว เพื่อมุ่งพระนิพพานนั้น เรายังทำไม่สำเร็จ จึงต้องมีสติระมัดระวังตั้งใจฝึกตัวเองต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

๒. เพียรพยายามในการศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถ ผู้เผยแผ่ศาสนาจะต้องมีความรู้ทั้งพระปริยัติธรรมและธรรมปฏิบัติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา จะต้องรู้หลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาอย่างดี มีความรอบรู้ที่กว้างขวาง รู้จักโลก เข้าใจโลก สามารถแนะนำบุคคลอื่นให้นำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

สรุปได้ว่า อุดมการณ์ในการเผยแผ่พระศาสนานั้นต้องเลื่อมใส ศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกโดยให้เกิดประโยชน์สุข

๒.๓.๘ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น มีเทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมหรือวิธีการอยู่ ๖ วิธีคือ

๑. โดยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ

๒. โดยวิธีอุปมาเปรียบเทียบ

๓. โดยยกพุทธศาสนสุภาษิตสุภาษิตปรัชญาคำคมโคลงบทประพันธ์ เป็นต้น

๔. โดยการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในสถานการณ์ต่างๆ

๕. โดยยกบุคคลตัวอย่างประกอบ

๖. โดยการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^{๙๘}

นอกจากนั้น ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทยแบ่งได้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแพร่ธรรมะเช่นการขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่อย่างแท้จริงโดยเฉพาะในเขตชนบท

๒. ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการมาบรรยายธรรมะภาคทฤษฎีเป็นหลักแต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมทำให้การเผยแผ่เข้าไม่ถึงจิตใจผู้ฟังอย่างแท้จริง

๓. ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่ เช่น ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟังหรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลอุปกรณ์มาก่อนรวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นให้แต่สื่อบุคคลเป็นหลักทำให้การเผยแพร่ธรรมะทำได้ในขอบเขตจำกัด

๔. ปัญหาและอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรมะ เช่น ประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรมการศึกษาทุกระดับไม่เน้นธรรมะนอกจากนี้สภาพสังคมที่กลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญและวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยสภาพแวดล้อมในสังคมเช่นนี้ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสนใจธรรมะโดยเฉพาะเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจนัก

๕. ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรมะ เช่น พระสงฆ์และสถาบันยังไม่มีมีการวิจัยประเมินผลในการเผยแพร่ธรรมะเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันหรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมายและสถาบันสงฆ์ยังมีการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมากและขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย^{๙๙}

^{๙๘} พระอุดมกรณ วุฒิกรโณ (พรหมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๙๙} ปันนิตดา นพพานวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๓).

๑. รูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทย

พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นบริษัทเดียวที่มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาย่อมต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคือการนำธรรมะไปสู่ประชาชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติอันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไปพระสงฆ์ผู้หน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแผ่, พระธรรมจาริก” ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “ธมฺมกถิก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้รูปแบบและวิธีการเทศนาก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชนดั่งนั้นแล้วจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาควรเรียนรู้หลักการเทศน์ที่ถูกต้อง (The principle of sermon) ดังนี้

๑. ความหมายของการเทศน์

คำว่า “การเทศน์” หมายถึงการยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงเพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้และเข้าใจจะได้ละชั่วทำดีมีสวรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายของชีวิต ฉะนั้น ความหมายของนักเทศน์หมายถึงผู้เชี่ยวชาญในการแสดงธรรมสามารถยกหลักธรรมขึ้นอธิบายได้อย่างแจ่มแจ้งเป็นที่ประทับใจของท่านผู้สดับรับฟังทำให้ผู้ฟังมีจิตเลื่อมใสในคำสอนและจดจำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนากายวาจาและใจให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความชั่วร้ายนักเทศน์หมายถึงพระผู้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจโดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถปฏิบัติให้บรรลุผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ^{๑๐๐}

๒. ประเภทของนักเทศน์

โดยปกติจะแบ่งพระนักเทศน์ออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. นักเทศน์ปฏิภาณไม่อ่านคัมภีร์หรือนักเทศน์ปากเปล่าคือนักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือแต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประกอบไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบปฏิภาณความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะ นักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี

๒. นักเทศน์อ่านคัมภีร์หมายถึงการเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นการเทศน์แบบใดก็ตามก็มีแนวการพรรณนาเรียงความเพียง ๒ ลักษณะคือ

๑) บุคคลาธิฐานเทศนาพรรณนาโดยยกบุคคลเป็นที่ตั้งเช่นเรื่องนิทานหรือยกเหตุการณ์มาเล่าประกอบ

^{๑๐๐} เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๒๖.

๒) ธรรมเนียมฐานเทศนาพรรณนาความโดยเน้นหลักธรรมเป็นที่ตั้งอธิบายให้เห็นอาการของธรรมะส่วนใหญ่จะใช้ภาษาที่เป็นนามธรรมไม่ยกนิทานไม่ยกเหตุการณ์ไม่ยกบุคคลมาเป็นตัวอย่างเทศนาจะไม่เป็นยาขมแต่จะเป็นที่นิยมชมชอบเพราะนิทานจะช่วยในการขยายธรรมจะเป็นเทศนาที่เข้าใจง่ายฟังง่ายและง่ายต่อการจดจำนำไปประพฤติปฏิบัติจัดเป็นเทศนาที่ยอดนิยมที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำมาแสดงมากที่สุด^{๑๐๑}

๓. วัตถุประสงค์ของการเทศน์

การเทศน์แต่ละครั้งผู้เทศน์ต้องตั้งเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายไว้จะให้ธรรมะอะไรแก่ผู้ฟังแต่เป้าหมายสูงสุดของเทศน์ชั้นสูงสุดคือวิมุตติหมายถึงความหลุดพ้นจากกิเลสจนถึง มรรค ผล นิพพาน แต่การเทศน์จนถึงวิมุตตินั้นเป็นเรื่องยากทั้งผู้เทศน์และผู้ฟังแต่ถึงอย่างไรแล้วผู้เทศน์ก็ต้องใช้ความสามารถในการเทศน์อย่างจริงจั่งรู้จิตใจของผู้ฟังว่าเขาต้องการฟังอย่างไรผู้ฟังก็ควรมีอุปนิสัยในการฟังเพื่อวิมุตติเมื่อกระทำได้เช่นนี้แม้จะไม่ถึงวิมุตติตามพระพุทธรประสงค์แต่ผู้เทศน์ก็ต้องนึกไว้ทุกครั้งว่าเทศน์ว่าวิมุตติคือจุดหมายของการเทศน์เพราะวิมุตติมีใช้มีอย่างเดียแต่มิถึง ๕ อย่างคือ

๑. วิกขัมภนนิโรธ (วิกขัมภนวิมุตติ) ดับหรือพ้นจากกิเลสด้วยการข่มไว้เช่นการดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญฌานย่อมข่มนิรณเฑาะว์ได้ตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

๒. ตัทธกนิโรธ (ตัทธกวิมุตติ) ดับด้วยองค์นั้นๆ คือดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือธรรมตรงกันข้ามเช่นดับสักกายทิฏฐิด้วยความรู้ที่กำหนดแยกอุปทานออกได้เป็นการดับชั่วคราวกิเลสยังเกิดขึ้นได้อีก

๓. สมุจเฉทนิโรธ (สมุจเฉทวิมุตติ) คือดับด้วยตัดขาดคือดับกิเลสสิ้นเด็ดขาดด้วยโลกุตตรมรรคกิเลสย่อมไม่เกิดขึ้นอีก

๔. ปฏิปัสสทธินิโรธ (ปฏิปัสสทธิวิมุตติ) คือดับด้วยความสงบระงับหมายถึงอาศัยโลกุตตรมรรคดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้วบรรลุโลกุตตรผลกิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้วไม่ต้องขวนขวายเพื่อดับในขณะที่แห่งผลนั้นชื่อว่าปฏิปัสสทธินิโรธ

๕. นิสสรณนิโรธ (นิสสรณวิมุตติ) ดับด้วยความปลอดโปร่งคือดับกิเลสสิ้นเชิงดำรงอยู่ในภาวะที่กิเลสดับแล้วนั้นยังยืนตลอดไปในภาวะนั้นชื่อนิสสรณนิโรธคืออมตธาตุได้แก่นิพพาน^{๑๐๒}

๔. จุดมุ่งหมายของการเทศน์

ในการเทศน์ทุกครั้งนักเทศน์ทุกคนจะต้องวางจุดหมายของการเทศน์ไว้ ๒ ชั้นคือ

๑. จุดหมายชั้นสูงสุดได้แก่ วิมุตติคือเทศน์ให้ผู้ฟังเข้าถึงวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสจนบรรลุ มรรคผลนิพพาน

^{๑๐๑} พระมหาสหัส จิตสาโร, ธรรมนิเทศ, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๕.

^{๑๐๒} เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

๒. จุดหมายชั้นต่ำลงมาคือให้ผู้ฟังได้อานิสงส์การฟังธรรมอย่างน้อย ๕ ประการคือ

๒.๑ อสสุตฺตสุณาทิ คือได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๒.๒ สุตฺตปริโยทเปติ คือเข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว

๒.๓ กงฺขวิหนติ คือแก้แล้วกล่าวในเรื่องที่ได้ฟังแล้ว

๒.๔ ทิฏฐิอุชฺชโรติ คือไม่เป็นโรคร้ายแรง

๒.๕ จิตฺตมสฺสปสึทติ คือเป็นผู้มีมิตร^{๑๐๓}

๕. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์

เรื่องที่นักเทศน์จะต้องรู้นั้นมีอยู่มากมายแต่สำหรับเรื่องที่มีความจำเป็นที่จะต้องรู้ก่อนในเบื้องต้นมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย ๕ เรื่องคือ

๑. เรื่องการเทศนา

๒. จรรยานักเทศน์

๓. การสังเกตบุคคล

๔. ประเมินผลเทศนา

๕. รู้คุณค่าสมาธิ

๖. หลักการเทศนาสำหรับนักเทศน์

นักเทศน์ชั้นแนวหน้าของท่านถือหลักว่า “ก่อนจะเทศน์ต้องเตรียมถ้าไม่เตรียมก็เสียเหลี่ยมนักเทศน์” การเตรียมตัวของการเป็นนักเทศน์ที่ดีนั้นจะต้องเตรียมสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑. เตรียมตัวคือ เรียนรู้วิชาการต่างๆ ให้ถูกต้องตามขั้นตอนของจรรยาหรือศาสนพิธีที่เกี่ยวข้องกับการเทศน์

๒. การเตรียมใจคือ ควบคุมใจให้มีสมาธิมีใจปลอดโปร่งสร้างความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวกังวลพรรณนาในใจไปเป็นตอนๆ

๓. การเตรียมวิสัยผู้ฟังคือ รู้ลักษณะคนฟังและเลือกวิธีการเทศนาให้เหมาะสมกับคนฟังเหมือนกับการป้อนข้าวว่าจะป้อนคำเล็กหรือคำโตต้องดูขนาดปากของผู้ที่จะทานเสียก่อน

๔. เตรียมหลักการเทศน์คือ ถ้าต้องการให้เทศนางามในเบื้องต้นในท่ามกลางและในที่สุดก็ต้องอธิบายตามพุทธวิธี ๔ ส. คือ^{๑๐๔}

^{๑๐๓} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๒๑/๓๖๓.

^{๑๐๔} พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ), **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๒.

ส.๑ สันทัสสนา คือเทศน์ได้แจ่มแจ้ง

ส.๒ สมาทปนา คือเทศน์ได้จูงใจ

ส.๓ สมุตเตชนา คือเทศน์ปลุกให้กล้า

ส.๔ สัมปหังสนา คือเทศน์ให้รำเริง

หลักการเทศน์แบบ ๔ ส. มีความหมาย ดังนี้

๑. สันทัสสนาคือ เทศน์ได้แจ่มแจ้งสอนได้แจ่มแจ้งดูเห็นด้วยตาของตนเองเช่นการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจนเห็นภาพพจน์ปรากฏเป็นรูปธรรมจนได้รับคำชื่นชม นิยมยกย่องว่าเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งเหลือเกิน

“เหมือนจับภาชนะที่คว่ำให้หงาย

เหมือนเปิดของที่ปิดอยู่

เหมือนการจุดประทีปในที่มืด

เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง”

๒. สมาทปนาคือ เทศน์ได้จูงใจสอนให้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนายึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามและเชื่อมั่นในหลักธรรม

๓. สมุตเตชนาคือ เทศน์ปลุกให้กล้าสอนให้มีความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธีโดยเฉพาะมีการนำการบริหารจัดการและการเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. สัมปหังสนาคือ เทศน์ให้รำเริงสอนสนุกด้วยลีลาหรารำเริงทำให้ผู้ฟังรักที่จะเรียนรู้เรื่องพระพุทธศาสนาต่อไปซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดชีวิตไม่คิดล้มเลิกการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

วิธีการเทศนา

จุดสำคัญของการเทศน์อยู่ที่การนำเสนอจะนำเสนออย่างไรจึงจะเร้าใจผู้ฟังเป็นเรื่องสำคัญที่นักเทศน์ควรเรียนรู้ซึ่งมีการแนะนำไว้ว่า

“ขึ้นต้นให้ตื่นเต้น

ตอนกลางให้กลมกลืน

สรุปจบให้จับใจ”^{๑๐๕}

จะใช้วิธีไหนนักเทศน์เลือกใช้ได้ตามถนัดแต่ต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล และในการเทศน์นั้นท่านได้วางโครงไว้ ๓ ตอน คือ

^{๑๐๕} พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ), **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

๑. อุเทศคือส่วนของหัวข้อเทศนาซึ่งประกอบด้วยการเริ่มเรื่องการปลุกใจให้คนสนใจฟังธรรมและการนำใจความเทศนาต่อไปซึ่งมีลำดับความดังนี้

- นะโม ๕ ชั้น
- อุเทศคาถา
- อารัมภบท
- เชื่อมความทั้งหมดเข้าสู่บทเทศ

๒. นิเทศคือตอนจำแนกแจกความอธิบายขยายความให้ไพเราะเหมาะเจาะหมดจดได้รสได้สาระได้ธรรมะแจ่มแจ้งมีองค์ประกอบในการนิเทศ ดังนี้

- รู้นัยภษิต
- คัดตีความหมาย
- กระจายประเด็น
- มีลูกเล่นลูกฮา
- สาธกเหตุการณ์
- มินิทานสาธิต
- ใส่ภษิตคำสอน
- แทรกภาพยกตอนที่กินใจ

๓. ปฏิบัติเทศคือ ตอนสรุปใจความได้แก่การเก็บเนื้อความที่อธิบายบรรยายมาฝากไว้ให้คิดก่อนจะจบมีลำดับความดังนี้

- สรุปใจความ
- ตามด้วยบทให้พร
- บทตอนเວັງ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๔.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนความหมายของพระสังฆาธิการของนักวิชาการหลากหลายท่านได้ให้ความหมายของพระสังฆาธิการไว้ดังนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ^{๑๐๖} ได้กล่าวไว้ว่า พระสังฆาธิการ มาจากคำว่า “สังฆ” และ “อธิการ” เป็นพระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิ

^{๑๐๖} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

เด็ดขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งจึง หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน คือ บริหารการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาตามที่กำหนดใน ๔ องค์การเดิม แต่ไม่ได้จัดเป็นองค์การ ซึ่งเป็นตัวองค์กรบริหาร คงยึดเอาเฉพาะงานในองค์การนั้นๆ เปลี่ยนเรียกว่า “การ” กล่าวคือ

๑. การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (เดิมคืองานในองค์การปกครอง)
๒. การศาสนศึกษา (เดิมคืองานในองค์การศึกษา)
๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (เดิมคืองานในองค์การเผยแผ่)
๔. การสาธารณูปการ และ
๕. เพิ่มการศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์เข้า พร้อมทั้งเอาการนิคมกรรม (เดิมคือการวินิจฉัยอธิกรณ์) รวมเข้าอยู่ในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะชั้นนั้นๆ เพื่อมิให้เกิดความถ่วงดุลแห่งอำนาจดัง เช่น กฎหมายฉบับเดิม เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม ได้กำหนดให้มีรองเจ้าคณะ เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะในชั้นนั้นๆ อีกส่วนหนึ่ง แม้ในสัดส่วนวัด ก็ให้มีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ

๒.๔.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับ重要性ของพระสังฆาธิการมีนักวิชาการกล่าวถึง ความสำคัญของพระสังฆาธิการไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคนดังนี้

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ก็ด้วยจะต้องอาศัย พระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องด้วยพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนโดยเฉพาะ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพ และเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๗}

นอกจากนี้กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ ข้อ ๔ ได้กำหนดว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

^{๑๐๗} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐).

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๒.๔.๓ การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ

คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ

ข้อ ๖ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งตามข้อ ๔ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปดังต่อไปนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ มีดังนี้

๑. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ
- ๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

และสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมายเถรสมาคมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของเถรสมาคม

๒. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

๑. มีพรรษา ๒๐ พรรษาและ
๒. กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

๓. กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

๔. มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือ

๕. เป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอกหรือเป็นเปรียญธรรม ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเสมอต่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งอีกก็ได้

๓. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ

๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี

๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมหาเถรสมาคม

๔. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

๑. มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ

๒. กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

๓. กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

๔. มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

๕. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

๑. มีพรรษาพ้น ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และ

๒. กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

๓. กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือ

๔. เป็นพระภิกษุสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักรธรรมชั้นเอก

การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ ดังกล่าวเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมศาสนาและรายงาน เจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

๖. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสที่เป็นพระอารามราษฎร์ ต้องมีคุณสมบัติ ตามข้อ ๖ และ

๑) มีพรรษาพ้น ๕ พรรษา และ

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะ อำเภอรองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะ จังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้งถ้าพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด อยู่ด้วยให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสวัด นั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๖ และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

๗. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์

สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราชสำหรับ พระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาชั้นสามัญสำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอกส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส พระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์

สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับ พระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอาราม หลวงชั้นตรี ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัต ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท

การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือก พระภิกษุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อมหาเถรสมาคม พิจารณา

ถ้าพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด อยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการตามความในวรรคต้น

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เจ้าอาวาสพระอาราม หลวงนั้น พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติและระบุหน้าที่ที่มอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วรายงาน เจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตามมติมหาเถรสมาคม

การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ

การพ้นจากตำแหน่งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ มีดังนี้

ข้อ ๒๖ พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เมื่อ

- ๑) มรณภาพ
- ๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- ๓) ลาออก
- ๔) ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่
- ๕) ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- ๖) รับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น
- ๗) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- ๘) ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- ๙) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่^{๑๐๘}

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการก็คือพระภิกษุสงฆ์ที่ได้รับให้ปฏิบัติตามภารกิจตามคำสั่ง ของมหาเถรสมาคมเพื่อช่วยในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง และสร้าง ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนา และสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้อยู่ในระบบระเบียบของกฎหมายมหาเถรสมาคม

^{๑๐๘} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

๒.๕.๑ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดชลบุรี

ชลบุรี เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของประเทศไทยริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทย ตามประวัติเป็นเมืองเก่า อยู่ในราวสมัยทวารวดีและสมัยขอมนั่นเอง เขตจังหวัดชลบุรีมีเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ๓ เมืองด้วยกัน คือ เมืองพญาเร่ ในเขตอำเภอบ่อทอง เมืองพระรถในเขตอำเภอนนทบุรี และเมืองศรีพระโลในเขตอำเภอเมืองชลบุรี เมือง ๓ เมืองนี้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อยกัน คือ เมืองพญาเร่ติดต่อกับเมืองพระรถโดยคลองหลวง ปัจจุบันคลองยังอยู่และเป็นคลองสายที่สำคัญและยาวที่สุดของจังหวัดชลบุรี การทำนาในอำเภอนนทบุรี และอำเภอบ่อทอง อาศัยน้ำจากคลองนี้ ซึ่งมีแควหลายแคว แควใหญ่ที่สุด คือ แควที่เกิดจากทิวเขาป่าแดง ไหลผ่านตลาดอมพูน และ เมืองพระรถติดต่อกับเมืองศรีพระโลทางถนน (ปัจจุบันถนนยังมีอยู่) จากการสันนิษฐานโดยอาศัยหลักฐานทางโบราณสถาน และลักษณะทางภูมิศาสตร์ประกอบกันเมืองโบราณทั้งสามเมืองนี้น่าจะเกิดขึ้นก่อนหลังกันไม่นานนักกล่าวคือเมืองพญาเร่เกิดขึ้นก่อนจากนั้นเมืองพระรถเกิดขึ้นและเมืองศรีพระโล เกิดขึ้นในระยะต่อมา ซึ่งอาณาเขตของเมืองโบราณทั้งสามรวมกันเป็นพื้นที่ของจังหวัดชลบุรีในปัจจุบัน

อาณาเขต จังหวัดชลบุรี

จังหวัดชลบุรีตั้งอยู่ในภาคตะวันออกของประเทศไทย หรือริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทยประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๒ องศา ๓๐ ลิปดา - ๑๓ องศา ๔๓ ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๐ องศา ๔๕ ลิปดา - ๑๐๑ องศา ๔๕ ลิปดาตะวันออก ระยะทางจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๔ (ถนนสายบางนา - ตราด) รวมระยะทางประมาณ ๘๑ กิโลเมตร และมีเส้นทางหลวงพิเศษ หมายเลข ๗ หรือ Motorway (กรุงเทพฯ - ชลบุรี) ระยะทาง ๗๙ กิโลเมตร ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ ๔๕ นาที มีพื้นที่ทั้งจังหวัด จำนวน ๒,๗๒๖,๘๗๕ ไร่ (๔,๓๖๓ ตารางกิโลเมตร) คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๕ ของพื้นที่ประเทศไทย (พื้นที่ของประเทศไทยประมาณ ๓๒๐,๖๔๖,๘๗๕ ไร่ หรือ ๕๑๓,๑๑๕ ตารางกิโลเมตร)

ทิศเหนือ	ติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศใต้	ติดกับจังหวัดระยอง
ทิศตะวันออก	ติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดระยอง
ทิศตะวันตก	ติดกับชายฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทย

การปกครองคณะสงฆ์

คณะสงฆ์จังหวัดชลบุรีมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และ กฎมหาเถร

สมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค คณะสงฆ์จังหวัดชลบุรีร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติหน้าที่การรับผิดชอบร่วมกันตามสัดส่วนที่กำหนดไว้เพื่อเป็นไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม ดังต่อไปนี้

จังหวัดชลบุรีมีผู้นับถือศาสนาพุทธ จำนวน ๑,๒๕๖,๐๘๑ คน คิดเป็น ๙๗.๗๘% มหาเถรสมาคมมีการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ ตามลำดับชั้นตั้งแต่ กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสตามลำดับ ในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรีมีพระอารามหลวง จำนวน ๕ แห่ง ๑๐ ตำบล วัดมีจำนวน ๕๔ แห่ง สำนักสงฆ์ ๑๒ แห่ง มีจำนวนพระภิกษุที่จำพรรษาในปี ๒๕๕๙ จำนวน ๑,๒๐๕ รูป และสามเณร ๔๖ รูป ในจังหวัดชลบุรีมีพระวินยาธิการ ๑๖๓ รูป ล้วนแล้วแต่เป็นพระสังฆาธิการทั้งสิ้น และมีศูนย์ปฏิบัติธรรมในแนวมหาสติปัฏฐาน ๔ จำนวน ๒๗ แห่ง มีพระธรรมทูตสายบริหาร ๑๘ รูป พระธรรมทูตสายปฏิบัติการ ๒๘ รูป ในการทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี จำนวน ๕๔๖ รูป มีสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี มีจำนวน ๕๐ สำนักเรียน^{๑๐๙}

๒.๕.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดชลบุรี

สำนักงานพระพุทธศาสนา เป็นหน่วยงานที่ไม่สังกัดกระทรวงใด แต่มีฐานะเป็นหน่วยงานราชการของรัฐบาลระดับกรม ขึ้นตรงต่อการบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐโดยการดำเนินงานบำรุง ส่งเสริมกิจการของคณะสงฆ์และสนับสนุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครอง และส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนาสมบัติ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริม พัฒนาบุคลากรทางศาสนา

สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดชลบุรี เป็นหน่วยงานบริหารงานราชการในส่วนภูมิภาคตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙ และปรับปรุงแก้ไขกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อให้การสนับสนุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรีโดยมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

^{๑๐๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๑, (ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.)

๒.๕.๓ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี

วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์

วิสัยทัศน์

“สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด ให้มีความมั่นคงยั่งยืน และสังคมมีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม”

พันธกิจ

๑. เสริมสร้างให้สถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืน
๒. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ คู่คุณธรรม
๓. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาสงฆ์เพื่อผลิต และพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมด้วยปัญญาพุทธธรรม บำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่เข้มแข็ง
๔. ดำเนินการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาโลก
๕. พัฒนาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติให้เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม

ยุทธศาสตร์

- ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเสริมสร้างเอกภาพให้กับสถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ
- ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การส่งเสริมการพัฒนาระบบการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบครบวงจร
- ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับศาสนทายาท
- ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก
- ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การพัฒนานโยบายและเสริมสร้างศักยภาพระบบบริหารจัดการศาสนสมบัติ
- ยุทธศาสตร์ที่ ๖ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดให้เป็นมืออาชีพ

กลยุทธ์

๑. สนับสนุนส่งเสริมวัดและการบริหารจัดการกิจการทางพระพุทธศาสนาโดยมีขั้นตอนและระบบที่มีประสิทธิภาพ
๒. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาระบบการศึกษาสงฆ์

๓. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาวิธีการและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๔. ส่งเสริมสนับสนุนการเสริมสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพ
๕. ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของพุทธศาสนิกชนเพื่อนำพาประเทศไทยสู่เมืองศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก
๖. ส่งเสริมสนับสนุนศักยภาพการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ
๗. ส่งเสริมสนับสนุนให้ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและทำงานแบบมีอาชีพ

เป้าประสงค์

๑. วัดมีกระบวนการและขั้นตอนการบริหารจัดการที่เป็นระบบ โปร่งใส ตรวจสอบได้
๒. การศึกษาสงฆ์และการเผยแผ่มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพ
๓. พุทธศาสนิกชนนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
๔. การจัดการศาสนสมบัติที่เป็นระบบ
๕. บุคลากรสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดทำงานแบบมีอาชีพ

อำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี เป็นหน่วยงานบริหารงานราชการส่วนภูมิภาค ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙

และปรับปรุงแก้ไขกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์ และรายงานข้อมูลสารสนเทศด้านพระพุทธศาสนา เพื่อกำหนดนโยบายในระดับจังหวัด รวมทั้งเสนอแนวทางแก้ไข
๒. ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย แผนงานและโครงการของหน่วยงานในความดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดรวมทั้งรายงานผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ
๓. ส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งดูแล รักษา และจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลางในจังหวัด
๔. ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และแหล่งภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งส่งเสริม ให้มีศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
๕. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านพุทธศาสนศึกษา รวมทั้งควบคุมดูแลมาตรฐานคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาที่สังกัดในจังหวัด เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม และพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา

๖. สนองงาน ประสานงาน และสนับสนุนกิจกรรมและการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ตลอดจนดำเนินการในด้านงานคุ้มครองพระพุทธศาสนา

๗. ส่งเสริมและประสานงานการดำเนินงานในการปฏิบัติศาสนพิธีและกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๘. ปฏิบัติงานตามกฎหมายที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย

๙. ปฏิบัติหรือสนับสนุนงานร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

การวิเคราะห์ SWOT สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี

การดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙ และปรับปรุงแก้ไขกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ กำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค และกำหนดภารกิจการดำเนินงานด้านการอุปถัมภ์ คุ้มครอง และสนองงานคณะสงฆ์ ให้แต่ละจังหวัดดำเนินการ เมื่อพิจารณาถึงบุคลากร และระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องสามารถจัดหรือประเมินศักยภาพการดำเนินงานได้ ดังนี้

จุดแข็ง

๑. เป็นหน่วยงานภูมิภาคทราบข้อมูลระดับพื้นที่ได้ดี ทั้งภาวการณ์การขับเคลื่อนกิจการงานพระพุทธศาสนา

๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดมีอาคารเป็นเอกเทศ มีพื้นที่เพียงพอและสะดวกต่อการปฏิบัติงาน

๓. มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติงานส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์

๔. นักเรียน เยาวชน ประชาชน มีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕. ส่วนราชการให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

จุดอ่อน

๑. ขาดเจ้าหน้าที่ในการประสานงานระดับพื้นที่
๒. การปฏิบัติงานยังไม่เป็นเอกภาพ มีการกิจซ้ำซ้อนกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
๓. งบประมาณในการดำเนินการพัฒนางานและกิจกรรมของสำนักงานมีจำนวนน้อย ไม่สามารถพัฒนางานได้อย่างต่อเนื่อง

๔. ขาดสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการพัฒนาการเรียนการสอน

๕. หลักสูตรการปฏิบัติงานขาดการประชาสัมพันธ์

โอกาส

๑. เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของชาติ
๒. มีพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติภารกิจในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาครอบคลุมพื้นที่
๓. ประชาชนโดยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา

อุปสรรค

๑. สังคมเมืองมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม และค่านิยม
๒. ความเจริญทางเทคโนโลยี ทำให้คนขาดความสนใจกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
๓. พระภิกษุสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ขาดการพัฒนาศักยภาพ ทำให้ขาดความเชื่อมั่น^{๑๑๐}

๒.๕.๔ เหตุผลและความจำเป็นการจัดตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

๑. เหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องสนองงานคณะสงฆ์ และงานพระศาสนาตามระเบียบและกฎหมาย

๑.๑ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๔๐ ให้ถือเสมือนว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลาง ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ ประมาณ ๕,๐๐๐ แปลง คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ ๖๐,๐๐๐ ไร่

๑.๒ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๒ ทวิ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดร้างรวมทั้งที่วัดร้าง ที่ธรณีสงฆ์ และทรัพย์สินของวัดร้างต่าง ๆ ทั่วประเทศ ประมาณ ๕,๐๐๐ วัด

๑.๓ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๔ การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นชอบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีหน้าที่ดำเนินการเรื่องค่าผาติกรรม

๑.๔ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ วัดที่มีพระสงฆ์ จำนวน ๓๐,๐๐๐ วัด แบ่งเขตจัดประโยชน์ที่วัดมีพระสงฆ์ ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะสงฆ์โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ การเก็บรักษาเอกสารสิทธิ์ของวัดทั่วประเทศ และการที่วัดต่าง ๆ จะจัดทำสัญญาเช่าเกิน ๓ ปี ต้องได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นอกจากนั้นการเก็บเอกสารเกี่ยวกับวัด เช่น โฉนดที่ดินวัดมีพระสงฆ์ฯ ส่วนกลางเก็บไว้ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่วนภูมิภาคเก็บไว้ที่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ดังนั้น จึงต้องมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดให้รับผิดชอบเรื่องนี้ด้วย

^{๑๑๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี, (ข้อมูล ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙).

๑.๕ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๑ การสร้างวัด ตั้งวัด รวมวัด ยุบ - เลิก - วัด การขอพระราชทานวิสุงคามสีมา จะต้องเสนอตามขั้นตอนผ่านทางคณะสงฆ์และส่วนราชการ เพื่อเสนอกระทรวง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) และมหาเถรสมาคมให้ความเห็นชอบ

๑.๖ ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ ว่าด้วยการยกวัดร้างเป็นวัดมีพระสงฆ์ วัดใดร้างที่จะยกเป็นวัดมีพระสงฆ์พำนักอาศัย จะต้องผ่านตามขั้นตอน เจ้าคณะปกครองฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมือง เพื่อเสนอกระทรวง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) และมหาเถรสมาคม

๑.๗ การรับรองฐานะวัด วัดใดที่สร้างมานาน และไม่อาจจะค้นหาใบรับรองฐานะวัดได้ จำเป็นที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จะต้องออกใบรับรองแสดงฐานะวัดให้ จะต้องได้รับการตรวจสอบให้ถูกต้อง เพื่อให้มีผลตามกฎหมายในฐานะวัดเป็นนิติบุคคล

๒. เหตุผลที่เกี่ยวกับการปฏิรูประบบราชการ

๒.๑ พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ กำหนดให้มีส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง เรียกว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการพระพุทธศาสนา ส่งเสริม พัฒนาพระพุทธศาสนา และดูแลรักษาศาสนสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ และอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

๒.๒ กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ กำหนดให้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์ โดยการทำนุบำรุง ส่งเสริม กิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครอง และส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแลรักษา จัดการศาสนสมบัติ พัฒนาพุทธมณฑล ให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริม พัฒนาบุคลากรทางศาสนา

๒.๓ โครงสร้างส่วนราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ถูกกำหนดขึ้นใหม่นี้ ขาดหน่วยงานในระดับพื้นที่ ซึ่งสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยตรง ที่จะรองรับการกระจายอำนาจจากกองต่าง ๆ ในส่วนกลาง ดำเนินการตามนโยบาย การกระจายอำนาจของรัฐบาล จึงเป็นปัญหาที่จะทำให้ไม่สามารถพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา และสนองงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภารกิจงานในส่วนภูมิภาค ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีปริมาณกว้างขวางทั่วทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน ของประเทศไทย ดังนั้น การมีหน่วยงานรับผิดชอบ พร้อมอัตรากำลังที่เหมาะสม จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง

๒.๔ การประชุมสัมมนาเรื่องนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ ที่พุทธมณฑล ซึ่งการประชุมประกอบด้วยกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีมติร่วมกันว่าควรมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

๒.๕ กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้กำหนดให้ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นหน่วยงานราชการบริหารส่วนภูมิภาค^{๑๑๑}

๒.๕.๕ แผนแม่บทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคม ตามแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๔-๒๕๕๙) มียุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

- ๑) การส่งเสริมอุปถัมภ์บุคลากรผู้เผยแผ่ พระพุทธศาสนา
- ๒) การส่งเสริมสนับสนุนและ พัฒนางานด้านการเผยแผ่ของ คณะสงฆ์
- ๓) การส่งเสริมสนับสนุน การศึกษาพระปริยัติธรรม
- ๔) การส่งเสริมสนับสนุนพัฒนา บุคลากรด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา
- ๕) การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลาง ในการจัดกิจกรรมของชุมชน
- ๖) การส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพ เป็นศูนย์การเรียนรู้หลักพุทธธรรม และการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา
- ๗) การส่งเสริมพัฒนารูปแบบและ นวัตกรรมในการเผยแผ่ในทุกมิติ
- ๘) การจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพ องค์การการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๙) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กร

ทุกภาคส่วน^{๑๑๒}

สรุปได้ว่า จากหลักการและเหตุผลข้างต้นเห็นว่า หน้าที่ความรับผิดชอบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีขอบเขตกว้างขวางและมีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชน เป็นผู้เผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เหล่านี้คือภาระของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้งรัฐบาล คณะสงฆ์และประชาชน จึงคาดหวังไว้อย่างมากว่า หน่วยงานนี้จะสามารถพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา สอนองงานคณะสงฆ์

^{๑๑๑} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี. (ข้อมูล ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙).

^{๑๑๒} ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ,ส่วนการศึกษา กองทุนพุทธศาสนาศึกษา, แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฉบับที่ ๑ ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๙,โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔,หน้า๙-๑๑.

ตารางที่ ๒.๑ จำนวนประชากรในเขตปกครองคณะสงฆ์ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี
จำนวน ๑,๒๐๕ รูป^{๑๑๓}

ลำดับ	ระดับชั้น	จำนวนประชากร (รูป)
๑.	ตำบลบางปลาสร้อย	๑๓๓
๒.	ตำบลหนองข้างคอก	๑๓๕
๓.	ตำบลมะขามหย่ง	๑๒๓
๔.	ตำบลบ้านโหนด	๖๕
๕.	ตำบลหนองไม้แดง	๘๐
๖.	ตำบลสำนักบก	๑๒๕
๗.	ตำบลหนองรี	๑๓๐
๘.	ตำบลอ่างศิลา	๑๒๕
ลำดับ	ระดับชั้น	จำนวนประชากร (รูป)
๙.	ตำบลแสนสุข	๑๓๒
๑๐.	ตำบลห้วยกะปิ	๑๕๗
	รวม	๑,๒๐๕

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาวิจัยในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๒.๕.๑. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

^{๑๑๓} สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, (ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙).

วัฒนา หลวกประยูร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติธรรมต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการบริหารบุคคล ด้านการอำนวยความสะดวก และด้านการควบคุม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๑๔}

พระครูสันติธรรมภาสิ์ (บุญชัย สนติกโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อ พบว่า ระดับการพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีการวางแผนให้สอดคล้องกับนโยบายที่มีการกำหนดไว้ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ มีการวางแผนใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติงานด้านการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จ ที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร ระดับการพัฒนา^{๑๑๕}

พระครูปริชาธธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก เนื่องจากว่าด้านการจัดองค์กรนี้ พระสังฆาธิการมีการจัดองค์การตามวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ชัดเจนและมีทีมงานในการเผยแผ่ทั้งวัดอุทิศของ เครื่องอุปการะ ในการดำเนินงานที่มีคุณภาพตามนโยบาย^{๑๑๖}

พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวิโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธี หรือแบบอย่างที่ดี การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารหรือพระสังฆาธิการ

^{๑๑๔} นายวัฒนา หลวกประยูร “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๑๑๕} พระครูสันติธรรมภาสิ์ (บุญชัย สนติกโร), “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๑๖} พระครูปริชาธธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร), “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ภายในวัดให้ความสำคัญต่อการปกครองวัดอย่างมาก และให้ความสำคัญมากที่สุดในเรื่องการอบรมพระภิกษุสามเณร ให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธี หรือแบบอย่างที่ดี^{๑๑๗}

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา รายงานการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่” ผลการวิจัยพบว่า จะเน้นไปที่การร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและการร่วมมือเป็นเครือข่ายการควบคุมคุณภาพและการปรับปรุงการดำเนินงานเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน ประกอบด้วย ๔ ได้แก่ ด้านนโยบายการอุดมศึกษาเพื่อปวงชน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรที่จำกัดและการมุ่งเน้นคุณภาพและประสิทธิภาพ ด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบต่างๆ และด้านการปกครองตนเองของสถาบัน ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา แนวใหม่ พบว่า สรุปได้ ๔ รูปแบบ คือ ๑) แบบองค์กรที่เน้นกระบวนการ ๒) แบบผู้ประกอบการหรือบริษัท ๓) แบบวิสาหกิจหรือนวัตกรรม และ ๔) แบบเครือข่าย^{๑๑๘}

สรุปได้ว่า จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบการบริหารจัดการนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางแผนกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ให้เกิดประสิทธิภาพของงาน นอกจากนี้การนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการยังเป็นหัวใจขององค์กรทุกๆ องค์กร

๒.๕.๒. งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองพบว่า มีอยู่ ๘ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม (๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ (๔) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ (๕) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ

^{๑๑๗} พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวิโร, “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๑๘} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่, กรกฎาคม ๒๕๔๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/521-file.pdf>, [๑๖ มกราคม ๒๕๖๑].

(๖) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ (๗) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น (๘) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคม สงเคราะห์พระธรรมทูตหรือ ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณาแบบตามความเหมาะสมของ ปัจจัยเช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง และบริบทต่าง ๆ เป็นต้น^{๑๑๙}

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒” พบว่าการบริหารจัดการการเผยแผ่ของ องค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญกล่าวคือเป็นศูนย์กลางในการ ประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่พักพิงในการ ดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการ ดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่ เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๒๐}

พระอธิการมนัส ปญญาวฑฒโน (เงอส์สวัสดิ์) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการ บริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี” พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะ สงฆ์ด้านการเผยแผ่ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๒๑}

พระพงษ์ชัย ชยวิโส (พุทธวิชิตกุล) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารทรัพยากรมนุษย์ของ สำนักงานบริหารงาน โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค” ผลการเปรียบเทียบการบริหารทรัพยากร มนุษย์ของสำนักงานบริหารงาน โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค โดยจำแนกตามข้อมูลปัจจัย

^{๑๑๙} พระครูโสภณธรรมวิจารณ์, “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัด อ่างทอง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๑๒๐} พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”, **ปริญญายุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๒๑} พระอธิการมนัส ปญญาวฑฒโน (เงอส์สวัสดิ์), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ส่วนบุคคล พบว่า อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม และอายุการปฏิบัติงานในโครงการพระธรรมจาริกต่างกัน โดยภาพรวม พระธรรมจาริกมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงยอมรับ สมมติฐานการวิจัย^{๑๒๒}

พระมหาปริวัฒน์ ฐิตวิริโย ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” จากผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระภิกษุที่มีพรรษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมไม่ต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๒๓}

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่าการสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับสนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวมการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาดและเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโมหะ) + ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประเพณีปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตัว และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญคือสื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผลคือ

^{๑๒๒} พระพงษ์ชัย ชัยวิโส (พุทธวรกุล), “การบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๒๓} พระมหาปริวัฒน์ ฐิตวิริโย, “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเอง ของบุคคลแล้วกระจายไปสู่สังคม^{๑๒๔}

พระมหาฐานันดร เขมปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน” พบว่ากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน ดำเนินการตามพันธกิจ ๖ ประการ เพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการโครงการพระบัณฑิตอาสา อำนวยความสะดวกแก่พระบัณฑิตอาสา ผู้ทำหน้าที่ สร้างศักยภาพให้แก่พระบัณฑิตอาสาในการสื่อสารตามทฤษฎีการสื่อสาร นำทฤษฎี การสื่อสารไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ สร้างศักยภาพให้แก่พระบัณฑิตอาสาให้เข้าใจหลักธรรม ไปประยุกต์ใช้ตามทฤษฎีการสื่อสาร บุรณการทฤษฎีการบริหารจัดการ ทฤษฎีการสื่อสาร และหลัก พุทธธรรมไปใช้ในการเผยแผ่^{๑๒๕}

พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยะทสฺสี) ได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน” ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน มี ๔ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

๓.๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้ส่งสาร มี ๓ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่

ประเด็นที่ ๑ เสริมศักยภาพและขีดความสามารถ มีแนวทางในการดำเนินการโดย ปลุกฝังคุณสมบัติในอุดมคติของผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ความรู้ทางศาสตร์สมัยใหม่ ที่เกี่ยวกับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในปัจจุบัน และฝึกฝนทักษะและเทคนิคการสอนที่เน้นผลลัพธ์ให้เยาวชนสามารถนำหลักธรรมะไป ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับช่วงวัยของตน

ประเด็นที่ ๒ สร้างการทำงานเป็นเครือข่าย มีแนวทางในการดำเนินการโดย ให้ความรู้ ทางศาสตร์สมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายในการทำงาน และสร้างเครือข่ายการทำงานระดับ พื้นที่จากเล็กไปหาใหญ่

ประเด็นที่ ๓ ปลุกฝังจิตสำนึกและสร้างแรงจูงใจ มีแนวทางในการดำเนินการโดย ปลุกฝัง จิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม และสร้างแรงจูงใจในการเผยแผ่ธรรมะเพื่อ ประโยชน์ในระดับจุลภาคและมหภาค

^{๑๒๔} ทศนีย์ เจนวิถีสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๒๕} พระมหาฐานันดร เขมปญโญ, “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบน พื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๓.๒ ยุทธศาสตร์การบูรณาการสาร (หลักธรรม) เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน มี ๑ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ การบูรณาการตัวสาร (หลักธรรม) เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

๓.๓ ยุทธศาสตร์การรักษาและเพิ่มช่องทางการสื่อสาร มี ๒ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ประเด็นที่ ๑ รักษาช่องทางการสื่อสารเดิม มีแนวทางในการดำเนินการโดยรักษาช่องทางการสื่อสารธรรมะแก่เยาวชนโดยอาศัยโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นฐาน และรักษาช่องทางการสื่อสารธรรมะผ่านกิจกรรมของสถานศึกษา

ประเด็นที่ ๒ เพิ่มช่องทางการสื่อสารใหม่ มีแนวทางในการดำเนินการโดยเพิ่มช่องทาง การสื่อสารธรรมะผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์

๓.๔ ยุทธศาสตร์การปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ผู้รับสาร มี ๑ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ผู้รับสาร มีแนวทางในการดำเนินการโดย ปลูกฝังคุณสมบัติของผู้รับสารที่ดี และปลูกฝังองค์ประกอบเฉพาะตนของผู้รับสารที่ดี^{๑๒๖}

พระอธิการวรวิทย์ รตนปญโญ (พณสวัสด์) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน ความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน จึงมีความคิดเห็นต่อการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๒๗}

พระมงคล จิตมณฑล ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” จากผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า การเปรียบเทียบขวัญกำลังใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำแนกตามปัจจัยทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิกศศึกษานักธรรม วุฒิกศศึกษาบาลี และประสบการณ์ในการเผยแผ่ ของพระสอนศีลธรรมผู้ตอบ

^{๑๒๖} พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสฺสี), “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๒๗} **พระอธิการวรวิทย์ รตนปญโญ (พณสวัสด์)**, “บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

แบบสอบถาม ไม่พบความแตกต่างตามนัยสำคัญทางสถิติที่ได้กำหนดไว้ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^{๑๒๘}

สรุปได้ว่า จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้เห็นรูปแบบวิธีการ เทคนิคการทำงานของบุคคลต่างๆ ของผู้ทำหน้าที่เผยแผ่คำสอน ทั้งในด้านของหลักการ กระบวนการสอน การนำเสนอ และการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ให้มีความเหมาะสมเข้ากับยุคสมัยได้อย่างกลมกลืนตามความสามารถของแต่ละบุคคลผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ มีความอย่างต่อเนื่องทำให้เป็นที่ยอมรับในสังคมและยังเป็นต้นแบบอย่างที่ดีให้ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ในรุ่นต่อไป

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

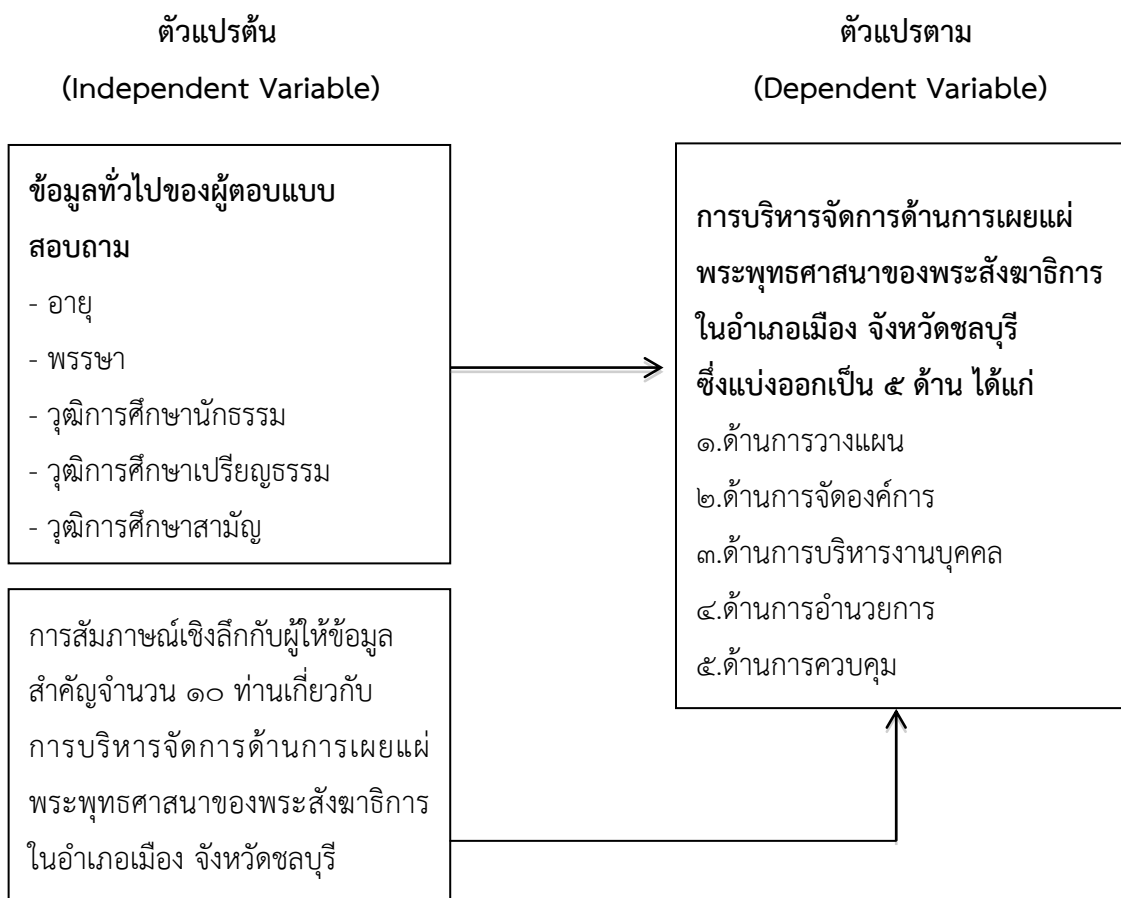
การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษาสามัญ

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” โดย ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากกรอบแนวคิด/แนวทฤษฎี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ ๑.ด้านการวางแผน ๒.ด้านการจัดองค์การ ๓.ด้านการบริหารงานบุคคล ๔.ด้านการอำนวยการ ๕.ด้านการควบคุม^{๑๒๙} ดังแผนภาพที่ ๑

^{๑๒๘} พระมงคล ฐิตมงคลโล, “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๒๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙, หน้า ๓ - ๕.

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการ

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed - Method Research) โดยใช้
ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)
และเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary
Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๒.๑ ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ ในพื้นที่ปกครองคณะสงฆ์
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยมีกลุ่มเป้าหมาย/กลุ่มตัวอย่าง/ประชากร ทั้งสิ้น ๑๐ ตำบลซึ่งมี
พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่จำนวน ๑,๒๐๕ รูป^{๑๐๒}

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size)
และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) ดังนี้

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) กลุ่มตัวอย่างได้มาจากพระสงฆ์ จำนวน
๑,๒๐๕ รูป ที่ได้จากสูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕ ดังนี้

^{๑๐๒} สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, (๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙).

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย N	=	จำนวนประชากรทั้งหมด
e	=	ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้
n	=	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรทั้งหมด 1,205 รูป เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ดังนี้

$$n = \frac{1205}{1 + 1205(0.05)^2}$$

$$n = \frac{1205}{1 + 3.01}$$

$$n = \frac{1205}{4.01}$$

$$n = 300$$

เพราะฉะนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๓๐๐ รูป

วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มแบบแบ่งชั้น ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วน โดยพิจารณาจากจำนวนประชากร เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจาย ให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยใช้พระสงฆ์ เป็นระดับในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นสัดส่วน โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{จำนวนตัวอย่างในแต่ละชั้น} = \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรในแต่ละชั้น}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

จากสูตรจะได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นของพระสงฆ์ ในพื้นที่ปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี รวม ๓๐๐ รูป รายละเอียดดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์ในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ระดับชั้น	จำนวนประชากร (รูป)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (รูป)
ตำบลบางปลาสร้อย	๑๓๓	๓๓
ตำบลหนองข้างคอก	๑๓๕	๓๔
ตำบลมะขามหย่ง	๑๒๓	๓๐
ตำบลบ้านโหนด	๖๕	๑๖
ตำบลหนองไม้แดง	๘๐	๒๐
ตำบลสำนักบก	๑๒๕	๓๑
ตำบลหนองรี	๑๓๐	๓๒
ตำบลอ่างศิลา	๑๒๕	๓๑
ตำบลแสนสุข	๑๓๒	๓๓
ตำบลห้วยกะปิ	๑๕๗	๔๐
รวม	๑,๒๐๕	๓๐๐

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑.กลุ่มพระสงฆ์จำนวน ๔ รูป ตั้งแต่เจ้าคณะอำเภอ ๑ รูป,เจ้าคณะตำบล ๑ รูป,เจ้าอาวาส ๒ รูป และ ๒.กลุ่มอุบาสกและอุบาสิกาผู้ที่มีหน้าที่สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องนี้ จำนวน ๖ ท่าน รวมเป็นจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

๑. พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ	ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมือง
๒. พระมหาโสภณ โสมทตโต,ดร.	ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง
๓. พระครูชลธารคุณากร,ดร.	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดกำแพง
๔. พระครูธรรมธร วิชาโต	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี
๕. นายสมารถ สุขสว่าง	ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า
๖. นายทวีป กรณียกิจ	ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา
๗. นายสวัสดิ์ หอมปลื้ม	ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเมืองแสนสุข
๘. นายเกษิณ ชินวงศ์	ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์

ศรัทธา

๙. นายสามารถ เทียงพูนวงศ์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดชลบุรี

๑๐. นายสุริยันต์ สารบุตร ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดชลบุรี

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของแบบสอบถามดังนี้

๓.๓.๑ แบบสอบถาม

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสอบถาม

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๔) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๕) นำเสนอร่างแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้(Try out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๗) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริง และนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๘) รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๑.๑ ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”

ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่กำหนดโดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำแนกตามอายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษาสามัญ จำนวน ๕ ข้อ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับ “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนน ดังนี้^{๑๐๓}

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” มีลักษณะเป็นปลายเปิดให้เลือกตอบโดยเสรี

๓.๓.๒ แบบสัมภาษณ์

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๓ การหาคุณภาพของแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบสอบถามเพื่อหาคุณภาพแบบสอบถามโดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

^{๑๐๓} ชูติระ ระบอบและคณะ, *ระเบียบวิธีวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธานและคณะกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมจำนวน ๕ ท่านได้แก่

๑. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ. ดร. ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ดร. ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ดร.ยุทธนา ปราณีต ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์ ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละข้อ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ซึ่งอธิบายได้ว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๓) หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้เครื่องมือ (Try Out) จากกลุ่มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติงานในลักษณะคล้ายคลึงกันคือประชาชนในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำนวน ๓๐ ชุดเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha α -coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^{๓๐๔} ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ ๐.๗๑๓

๔) นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ในการนำไปใช้แจกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

^{๓๐๔} สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร:บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙๑.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจาก พระสงฆ์ ในพื้นที่

๒) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูล กับ พระสงฆ์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐๐ ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน ๓๐๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมดของแบบสอบถาม

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบ “การบริหารจัดการด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่าง ค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยการจัดระบบเนื้อหาตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย แล้วทำการแปลผลเป็นความเรียง

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

- ๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- ๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๓) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
- ๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” นั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐๐ รูป เพื่อหาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ว่าอยู่ในระดับใด และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ ผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยมีดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๔.๕ แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก)

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งในส่วนของ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษาสามัญ ได้ปรากฏผล ดังรายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

n=๓๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑. อายุ		
๒๑ – ๓๐ ปี	๖๘	๒๒.๖๗
๓๑ – ๔๐ ปี	๖๙	๒๓.๐๐
๔๑ – ๕๐ ปี	๙๘	๓๒.๖๗
มากกว่า ๕๐ ปี	๖๕	๒๑.๖๗
รวม	๓๐๐	๑๐๐.๐
๒. พรรษา		
๑ – ๕ พรรษา	๕๐	๑๖.๖๗
๖ – ๑๐ พรรษา	๘๐	๒๖.๖๗
๑๑ – ๒๐ พรรษา	๘๐	๒๖.๖๗
๒๑ – ๓๐ พรรษา	๔๓	๑๔.๓๓
มากกว่า ๓๐ พรรษา	๔๗	๑๕.๖๗
รวม	๓๐๐	๑๐๐.๐
๓. การศึกษานักธรรม		
นักธรรมตรี	๕๒	๑๗.๓๓
นักธรรมโท	๒๙	๙.๖๗
นักธรรมเอก	๒๑๙	๗๓.๐๐
รวม	๓๐๐	๑๐๐.๐
๔. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม		
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๒๔๔	๘๑.๓๓
ประโยค ๑-๒	๘	๒.๖๗
เปรียญธรรม ๓ ประโยค	๑๑	๓.๖๗
เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค	๓๗	๑๒.๓๓
รวม	๓๐๐	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

n=๓๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๕. วุฒิการศึกษาสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๒๓	๔๑.๐๐
ปริญญาตรี	๑๕๐	๕๐.๐๐
ปริญญาโทขึ้นไป	๒๗	๙.๐๐
รวม	๓๐๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๙๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๖๗ รองลงมาเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐๐ ถัดมาเป็นเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖๗ และสุดท้ายเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๕๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖๗ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุพรรษา ๑๑ - ๒๐ พรรษาและผู้มีอายุพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา จำนวน ๘๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๖๗ รองลงมาเป็นผู้มีอายุพรรษา ๑ - ๕ พรรษา จำนวน ๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗ ถัดมาเป็นผู้มีอายุพรรษา ๓๐ พรรษา จำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๗ และสุดท้ายเป็นผู้มีอายุพรรษา ๒๑ - ๓๐ พรรษา จำนวน ๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓๓ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน ๒๑๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๐๐ รองลงมาเป็นผู้มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นตรี จำนวน ๕๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓๓ สุดท้ายเป็นผู้มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นโท จำนวน ๒๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๖๗ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๒๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๓๓ รองลงมาเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมประโยค ๔-๖ ประโยค จำนวน ๓๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓๓ ถัดมาคือเป็นผู้มีการศึกษาเปรียญธรรม ๓ ประโยค จำนวน ๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๗ และสุดท้ายคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมประโยค ๑-๒ จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๖๗ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นปริญญาตรี จำนวน ๑๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐รองลงมาคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๐๐ สุดท้ายคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นปริญญาโท จำนวน ๒๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๐๐ ตามลำดับ

๔.๒ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน
ด้านการจัดองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการอำนวยการ ด้านการควบคุม

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
โดยภาพรวม

n=๓๐๐

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านการวางแผน	๔.๑๘	๐.๔๖๕	มาก
๒. ด้านการจัดองค์กร	๔.๑๑	๐.๔๘๗	มาก
๓. ด้านการบริหารงานบุคคล	๔.๑๐	๐.๔๖๙	มาก
๔. ด้านการอำนวยการ	๔.๐๑	๐.๔๔๑	มาก
๕. ด้านการควบคุม	๓.๘๘	๐.๓๕๖	มาก
ภาพรวม	๔.๐๖	๐.๓๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการ
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในภาพรวม
อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D. = ๐.๓๕๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็น
ของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน

(n=๓๐๐)

ด้านการวางแผน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.พระสงฆ์มีการวางแผนในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ตามกฎระเบียบของวัด	๔.๑๙	๐.๖๘๐	มาก
๒.พระสงฆ์มีการปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ เพื่อให้การเผยแผ่มีคุณประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด	๔.๒๒	๐.๗๔๑	มาก
๓.พระสงฆ์มีการมีทีมงานในการทำงานด้านเผยแผ่ และเมื่อมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานท่านได้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้	๔.๑๕	๐.๗๐๔	มาก
๔.พระสงฆ์มีการวางแผนนโยบายและได้ปฏิบัติงานจริงตามแผนนโยบายของวัดเพื่อการบริหารจัดการเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ	๔.๑๖	๐.๗๓๑	มาก
๕.พระสงฆ์มีการพาทีมงานไปทัศนศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมแล้วนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านการเผยแผ่	๔.๑๖	๐.๗๐๖	มาก
รวม	๔.๑๘	๐.๕๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๘$, S.D. = ๐.๕๖๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ
จัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์การ

(n=๓๐๐)

ด้านการจัดองค์การ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.พระสังฆาธิการจัดทีมงานด้านการเผยแผ่ให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา	๔.๑๒	๐.๗๓๘	มาก
๒.พระสังฆาธิการ จัดทีมงานที่มีเครื่องมืออุปกรณ์ในการดำเนินงานให้มีคุณภาพตามนโยบายเชิงปฏิบัติงาน	๔.๑๔	๐.๗๓๒	มาก
๓.พระสังฆาธิการมีการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคล	๔.๐๕	๐.๗๔๓	มาก
๔.พระสังฆาธิการมีการจัดองค์การตามวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ได้อย่างชัดเจน	๔.๐๙	๐.๗๑๔	มาก
๕.พระสังฆาธิการมีการจัดตั้ง ศูนย์อบรม ชมรมต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา	๔.๑๔	๐.๗๓๙	มาก
รวม	๔.๑๑	๐.๔๘๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์การในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. = ๐.๔๘๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์การ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ
จัดการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี ด้านการบริหารงานบุคคล

(n=๓๐๐)

ด้านการบริหารงานบุคคล	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.พระสังฆาธิการได้มีการส่งเสริมทีมงานและบุคลากร เข้าประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพการทำงาน	๔.๑๐	๐.๗๓๖	มาก
๒.พระสังฆาธิการมีการสรรหาและแต่งตั้งบุคลากร เพื่อเข้ารับหน้าที่อย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ของแต่ละบุคคล	๔.๑๑	๐.๗๒๗	มาก
๓.พระสังฆาธิการมีการสนับสนุน และพัฒนาให้ทีมงาน ให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่	๔.๐๘	๐.๗๓๒	มาก
๔.พระสังฆาธิการมีการวิเคราะห์ทีมงานและบุคลากร ประเมินสภาพความต้องการของสังคมเพื่อให้สอดคล้อง กับภารกิจการเผยแผ่	๔.๑๐	๐.๗๒๐	มาก
๕.พระสังฆาธิการมีการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด การแนะนำ การสอนจิตวิทยา ข่าวสาร เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต เป็นต้น	๔.๐๙	๐.๗๔๘	มาก
รวม	๔.๑๐	๐.๔๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการ
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการบริหารงาน
บุคคล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๐.๔๖๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า
ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการบริหารงานบุคคล อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการอำนวยการ

(n=๓๐๐)

ด้านการอำนวยการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระสังฆาธิการมีการจัดระบบการทำงานด้านการเผยแผ่ของวัดอย่างถูกต้องตามประเพณีนิยมและกฎระเบียบของวัด	๔.๑๓	๐.๗๐๘	มาก
๒. พระสังฆาธิการมีการปฏิบัติงานร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	๔.๑๑	๐.๗๒๔	มาก
๓. พระสังฆาธิการมีการจัดทำแผนเพื่อทำการตรวจสอบ และกำหนดคุณลักษณะของสื่อต่างๆ ทุกประเภทเพื่อใช้ในการเผยแผ่	๔.๑๐	๐.๗๒๗	มาก
๔. พระสังฆาธิการมีการจัดทำสื่อด้านการเผยแผ่สำหรับใช้ในการสอนนักเรียน และพระสงฆ์ทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพ	๔.๒๑	๐.๖๘๙	มาก
๕. พระสังฆาธิการมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวันสำคัญของทางพระพุทธศาสนา	๓.๕๓	๐.๘๗๙	มาก
รวม	๔.๐๑	๐.๔๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการอำนวยการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$, S.D. = ๐.๔๔๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการอำนวยการ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ
จัดการ ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุม

(n=๓๐๐)

ด้านการควบคุม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระสังฆาธิการมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแพร่ ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแพร่ที่ได้รับมอบหมาย	๓.๕๔	๐.๙๑๕	มาก
๒. พระสังฆาธิการมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแพร่ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเผยแพร่อย่างชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน	๓.๕๘	๐.๘๒๔	มาก
๓. พระสังฆาธิการมีหลักการและวิธีปฏิบัติงานที่ดีเมื่อนำไปเผยแพร่แล้วจะทำให้เกิดผลที่ดี	๔.๑๐	๐.๗๒๐	มาก
๔. พระสังฆาธิการมีการตรวจสอบระบบข้อมูลสื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงาน	๔.๐๘	๐.๗๓๐	มาก
๕. พระสังฆาธิการมีการควบคุมระบบงบประมาณให้สอดคล้องกับระบบการทำงานด้านการเผยแพร่	๔.๑๑	๐.๗๒๗	มาก
รวม	๓.๘๘	๐.๓๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.356) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุม อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษานักธรรม การศึกษาเปรียญธรรม วุฒิการศึกษาสามัญ ตามสมมติฐานที่ ๑-๕ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามอายุ

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านการวางแผน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๓๖	๓	๐.๐๗๙	๐.๓๖๓	๐.๗๘๐
	ภายในกลุ่ม	๖๔.๒๘๐	๒๙๖	๐.๒๑๗		
	รวม	๖๔.๕๑๖	๒๙๙			
๒. ด้านการจัดองค์กร	ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๓๕	๓	๐.๑๑๒	๐.๔๗๐	๐.๗๐๔
	ภายในกลุ่ม	๗๐.๔๘๘	๒๙๖	๐.๒๓๘		
	รวม	๗๐.๘๒๔	๒๙๙			
๓. ด้านการบริหารงานบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๘๔	๓	๐.๔๒๘	๑.๙๖๖	๐.๑๑๙
	ภายในกลุ่ม	๖๔.๔๓๕	๒๙๖	๐.๒๑๘		
	รวม	๖๕.๗๑๙	๒๙๙			

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๔. ด้านการอำนวยการ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๐๖	๓	๐.๐๓๕	๐.๑๘๐	๐.๙๑๐
	ภายในกลุ่ม	๕๗.๙๕๕	๒๙๖	๐.๑๙๖		
	รวม	๕๘.๐๖๑	๒๙๙			
๕. ด้านการควบคุม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๓๑	๓	๐.๔๑๐	๒.๐๕๗	๐.๑๐๖
	ภายในกลุ่ม	๕๙.๐๓๒	๒๙๖	๐.๑๙๙		
	รวม	๖๐.๒๖๓	๒๙๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๐๗	๓	๐.๑๐๒	๐.๘๐๖	๐.๔๙๑
	ภายในกลุ่ม	๓๗.๕๒๐	๒๙๖	๐.๑๒๗		
	รวม	๓๗.๘๒๖	๒๙๙			

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการอำนวยการ ด้านการควบคุม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มี พรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการ
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการ
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
จำแนกตามพรรษา

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านการวางแผน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๒๒	๔	๐.๑๘๑	๐.๘๓๕	๐.๕๐๔
	ภายในกลุ่ม	๖๓.๗๙๔	๒๙๕	๐.๒๑๖		
	รวม	๖๔.๕๑๗	๒๙๙			
๒. ด้านการจัดองค์กร	ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๙๔	๔	๐.๑๔๙	๐.๖๒๔	๐.๖๔๖
	ภายในกลุ่ม	๗๐.๒๓๐	๒๙๕	๐.๒๓๘		
	รวม	๗๐.๘๒๔	๒๙๙			
๓. ด้านการบริหารงาน บุคคล	ระหว่างกลุ่ม	๒.๔๐๑	๔	๐.๖๐๐	๒.๗๙๖*	๐.๐๒๖
	ภายในกลุ่ม	๖๓.๓๑๘	๒๙๕	๐.๒๑๕		
	รวม	๖๕.๗๑๙	๒๙๙			
๔. ด้านการอำนวยการ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๒๗	๔	๐.๑๐๗	๐.๕๔๖	๐.๗๐๒
	ภายในกลุ่ม	๕๗.๖๓๔	๒๙๕	๐.๑๙๕		
	รวม	๕๘.๐๖๑	๒๙๙			

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๕. ด้านการควบคุม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๒๒	๔	๐.๖๓๐	๓.๒๒๑*	๐.๐๑๓
	ภายในกลุ่ม	๕๗.๗๔๑	๒๙๕	๐.๑๙๖		
	รวม	๖๐.๒๖๓	๒๙๙			
	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๘๖	๔	๐.๑๙๗	๑.๕๖๕	๐.๑๘๔
	ภายในกลุ่ม	๓๗.๐๔๐	๒๙๕	๐.๑๒๖		
	รวม	๓๗.๘๒๖	๒๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการอำนวยความสะดวก ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการควบคุม แตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐-๑๑

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของพระสงฆ์
ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการบริหารงานบุคคล
(n = ๓๐๐)

พรรษา	$\bar{X}$	พรรษา				
		๑ - ๕ พรรษา (๕๐ รูป)	๖ - ๑๐ พรรษา (๘๐ รูป)	๑๑ - ๒๐ พรรษา (๘๐ รูป)	๒๑ - ๓๐ พรรษา (๔๓ รูป)	มากกว่า ๓๐ พรรษา (๔๗ รูป)
		๔.๒๓	๓.๙๙	๔.๐๖	๔.๑๒	๔.๒๐
๑ - ๕ พรรษา	๔.๒๓		๓.๙๙*	๐.๑๘*	๐.๑๑	๐.๐๓
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๙๙			-๐.๐๗	-๐.๑๓	-๐.๒๑*
๑๑ - ๒๐ พรรษา	๔.๐๖				-๐.๐๖	-๐.๑๔
๒๑ - ๓๐ พรรษา	๔.๑๒					-๐.๐๘
มากกว่า ๓๐พรรษา	๔.๒๐					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการบริหารงานบุคคล เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่

คู่ที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาระหว่าง ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาระหว่าง ๖ - ๑๐ พรรษา ($\bar{X}=3.99$)

คู่ที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาระหว่าง ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาระหว่าง ๑๑ - ๒๐ พรรษา ($\bar{X}=0.18$)

คู่ที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาระหว่าง ๖ - ๑๐ พรรษามีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการบริหารงานบุคคล น้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา มากกว่า ๓๐ พรรษา ($\bar{X}=-0.21$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการควบคุม

(n = ๓๐๐)

พรรษา	$\bar{X}$	พรรษา				
		๑ - ๕ พรรษา (๕๐ รูป)	๖ - ๑๐ พรรษา (๘๐ รูป)	๑๑ - ๒๐ พรรษา (๘๐ รูป)	๒๑ - ๓๐ พรรษา (๔๓ รูป)	มากกว่า ๓๐ พรรษา (๔๗ รูป)
		๔.๐๒	๓.๗๖	๓.๘๖	๓.๙๔	๓.๙๓
๑ - ๕ พรรษา	๔.๐๒		๐.๒๖*	๐.๑๖*	๐.๐๘	๐.๐๙
๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๗๖			-๐.๑๐	-๐.๑๘*	-๐.๑๗*
๑๑ - ๒๐ พรรษา	๓.๘๖				-๐.๐๘	-๐.๐๗
๒๑ - ๓๐ พรรษา	๓.๙๔					-๐.๐๑
มากกว่า ๓๐ พรรษา	๓.๙๓					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการควบคุม เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่

คู่ที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ระหว่าง ๑ - ๕ พรรษา มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๖ - ๑๐ พรรษา ($\bar{X} = -๐.๒๖$) และมากกว่า

คู่ที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ระหว่าง ๑ - ๕ พรรษา มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๑๑ - ๒๐ พรรษา ($\bar{X} = -๐.๑๖$)

คู่ที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาระหว่าง ๖ - ๑๐ พรรษามีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการควบคุม น้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาระหว่าง ๒๑ - ๓๐ พรรษา ($\bar{X} = -๐.๑๘$)

คู่ที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาระหว่าง ๖ - ๑๐ พรรษามีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการควบคุม น้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา มากกว่า ๓๐ พรรษา ($\bar{X} = -๐.๑๗$)

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษานักรธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษานักรธรรม

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านการวางแผน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๒๕	๒	๐.๑๖๓	๐.๗๕๓	๐.๔๗๒
	ภายในกลุ่ม	๖๔.๑๙๑	๒๙๗	๐.๒๑๖		
	รวม	๖๔.๕๑๗	๒๙๙			
๒. ด้านการจัดองค์กร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๕๘	๒	๐.๕๒๙	๒.๒๕๒	๐.๑๐๗
	ภายในกลุ่ม	๖๙.๗๖๖	๒๙๗	๐.๒๓๕		
	รวม	๗๐.๘๒๔	๒๙๙			
๓. ด้านการบริหารงานบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๒๙	๒	๐.๓๖๔	๑.๖๖๕	๐.๑๙๑
	ภายในกลุ่ม	๖๔.๙๙๐	๒๙๗	๐.๒๑๙		
	รวม	๖๕.๗๑๙	๒๙๙			
๔. ด้านการอำนวยการ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๕๗	๒	๐.๐๗๘	๐.๔๐๒	๐.๖๖๙
	ภายในกลุ่ม	๕๗.๙๐๕	๒๙๗	๐.๑๙๕		
	รวม	๕๘.๐๖๑	๒๙๙			

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๕. ด้านการควบคุม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๒๑	๒	๐.๓๖๐	๑.๗๙๘	๐.๑๖๗
	ภายในกลุ่ม	๕๙.๕๔๒	๒๙๗	๐.๒๐๐		
	รวม	๖๐.๒๖๓	๒๙๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๘๕	๒	๐.๒๔๒	๑.๙๒๘	๐.๑๔๗
	ภายในกลุ่ม	๓๗.๓๔๑	๒๙๗	๐.๑๒๖		
	รวม	๓๗.๘๒๖	๒๙๙			

จากตารางที่ ๕.๑๒ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการอำนวยการด้านการควบคุม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านการวางแผน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๔๙	๓	๐.๔๘๓	๒.๒๖๗	๐.๐๘๑
	ภายในกลุ่ม	๖๓.๐๖๗	๒๙๖	๐.๒๑๓		
	รวม	๖๔.๕๑๗	๒๙๙			
๒. ด้านการจัดองค์กร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๒๗	๓	๐.๕๗๖	๒.๔๖๕	๐.๐๖๒
	ภายในกลุ่ม	๖๙.๐๙๗	๒๙๖	๐.๒๓๓		
	รวม	๗๐.๘๒๔	๒๙๙			
๓. ด้านการบริหารงานบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	๒.๐๖๗	๓	๐.๖๘๙	๓.๒๐๔*	๐.๐๒๔
	ภายในกลุ่ม	๖๓.๖๕๒	๒๙๖	๐.๒๑๕		
	รวม	๖๕.๗๑๙	๒๙๙			
๔. ด้านการอำนวยการ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๖๔	๓	๐.๓๘๘	๒.๐๑๙	๐.๑๑๑
	ภายในกลุ่ม	๕๖.๘๙๗	๒๙๖	๐.๑๙๒		
	รวม	๕๘.๐๖๑	๒๙๙			

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๕. ด้านการควบคุม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๓๘	๓	๐.๓๔๖	๑.๗๒๘	๐.๑๖๑
	ภายในกลุ่ม	๕๙.๒๒๕	๒๙๖	๐.๒๐๐		
	รวม	๖๐.๒๖๓	๒๙๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๘๑	๓	๐.๔๒๗	๓.๔๕๕*	๐.๐๑๗
	ภายในกลุ่ม	๓๖.๕๔๕	๒๙๖	๐.๑๒๓		
	รวม	๓๗.๘๒๖	๒๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการอำนวยความสะดวก ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการบริหารงานบุคคล แตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔-๑๕

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของพระสงฆ์
ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอ
เมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ด้านภาพรวม
(n = ๓๐๐)

วุฒิการศึกษา เปรียญธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม			
		ไม่มีวุฒิ เปรียญธรรม (๒๔๔ รูป)	ประโยค ๑-๒ (๘ รูป)	เปรียญธรรม ๓ ประโยค (๑๑ รูป)	เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค (๓๗ รูป)
		๔.๐๕	๔.๒๐	๓.๗๖	๔.๑๒
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๔.๐๕		-๐.๑๕	๐.๒๙*	-๐.๐๗
ประโยค ๑-๒	๔.๒๐			๐.๔๔*	๐.๐๘
เปรียญธรรม ๓ ประโยค	๓.๗๖				-๐.๓๖*
เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค	๔.๑๒				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็น
ของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอ
เมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านภาพรวม เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่

คู่ที่ ๑ พระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผย
แผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญ
ธรรม ด้านภาพรวม มากกว่า พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรม ๓ ประโยค ($\bar{X}=0.29$)

คู่ที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรมประโยค ๑-๒ มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการ
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาเปรียญธรรม ด้านภาพรวม มากกว่า พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรม ๓ ประโยค ($\bar{X}=-0.44$)

คู่ที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรม ๓ ประโยค มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการ
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาเปรียญธรรม ด้านภาพรวม น้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค ($\bar{X}=-0.36$)

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมด้านการบริหารงานบุคคล

(n = ๓๐๐)

วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม			
		ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม (๒๔๔ รูป)	ประโยค ๑-๒ (๘ รูป)	เปรียญธรรม ๓ ประโยค (๑๑ รูป)	เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค (๓๗ รูป)
		๔.๐๐	๔.๒๓	๓.๘๔	๔.๑๒
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๔.๐๐		-๐.๒๓	๐.๑๖*	-๐.๑๒
ประโยค ๑-๒	๔.๒๓			๐.๓๙*	๐.๑๑
เปรียญธรรม ๓ ประโยค	๓.๘๔				-๐.๒๘*
เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค	๔.๑๒				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการบริหารงานบุคคล เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่

คู่ที่ ๑ พระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการบริหารงานบุคคล มากกว่า พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรม ๓ ประโยค ($\bar{X}=๐.๑๖$)

คู่ที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรมประโยค ๑-๒ มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการบริหารงานบุคคล มากกว่า พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรม ๓ ประโยค ($\bar{X}=-๐.๓๙$)

คู่ที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรม ๓ ประโยค มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการบริหารงานบุคคล น้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีเปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค ($\bar{X} = -0.28$)

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านการวางแผน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๗๙	๒	๐.๐๘๙	๐.๔๑๔	๐.๖๖๑
	ภายในกลุ่ม	๖๔.๓๓๗	๒๙๗	๐.๒๑๗		
	รวม	๖๔.๕๑๗	๒๙๙			
๒. ด้านการจัดองค์กร	ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๔๗	๒	๐.๐๗๓	๐.๓๐๘	๐.๗๓๕
	ภายในกลุ่ม	๗๐.๖๗๗	๒๙๗	๐.๒๓๘		
	รวม	๗๐.๘๒๔	๒๙๙			
๓. ด้านการบริหารงานบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๓๖	๒	๐.๑๑๘	๐.๕๓๔	๐.๕๘๗
	ภายในกลุ่ม	๖๕.๔๘๓	๒๙๗	๐.๒๒๐		
	รวม	๖๕.๗๑๙	๒๙๙			
๔. ด้านการอำนวยการ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๓๐	๒	๐.๐๑๕	๐.๐๗๗	๐.๙๒๖
	ภายในกลุ่ม	๕๘.๐๓๑	๒๙๗	๐.๑๙๕		
	รวม	๕๘.๐๖๑	๒๙๙			

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๕. ด้านการควบคุม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๑๗	๒	๐.๐๕๙	๐.๒๘๙	๐.๗๔๙
	ภายในกลุ่ม	๖๐.๑๔๖	๒๙๗	๐.๒๐๓		
	รวม	๖๐.๒๖๓	๒๙๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๑๓	๒	๐.๐๐๖	๐.๐๕๐	๐.๙๕๑
	ภายในกลุ่ม	๓๗.๘๑๓	๒๙๗	๐.๑๒๗		
	รวม	๓๗.๘๒๖	๒๙๙			

จากตารางที่ ๕.๑๖ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการควบคุม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบระดับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ตามสมมติฐาน ๑-๕ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลสรุปโดยรวมการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

สมมติฐาน	ตัวแปรทดสอบ	F	sig	ผลการศึกษา	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑	อายุ	๐.๘๑	๐.๔๙	-	✓
๒	พรรษา	๑.๕๗	๐.๑๘	-	✓
๓	วุฒิการศึกษานักธรรม	๑.๙๓	๐.๑๕	-	✓
๔	วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	๓.๔๖	๐.๐๒	✓	-
๕	วุฒิการศึกษาสามัญ	๐.๐๘	๐.๙๓	-	✓

จากตารางที่ ๔.๑๗ ผลสรุปโดยรวมการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

พระสงฆ์ที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

พระสงฆ์ที่มี พรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งสิ้น ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ตารางที่ ๔.๑๘ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการขาดทีมงานในการทำงานด้านเผยแผ่ที่ชัดเจนทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว	๑๕ รูป
๒) พระสังฆาธิการขาดการวางแผนนโยบายการเผยแผ่ ที่สอดคล้องงานของพระสังฆาธิการ ทั้ง ๖ ด้าน ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ	๑๓ รูป
๓) พระสังฆาธิการขาดการวางแผนพาทีมงานไปทัศนศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมแล้วนำความรู้้นมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขข้อผิดพลาดในการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งต่อไป	๙ รูป

จากตารางที่ ๔.๑๘ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการวางแผนพบว่า พระสังฆาธิการขาดทีมงานในการทำงานด้านเผยแผ่ที่ชัดเจนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จำนวน ๑๕ รูป พระสังฆาธิการขาดการวางแผนนโยบายการเผยแผ่ ที่สอดคล้องงานของพระสังฆาธิการ ทั้ง ๖ ด้าน ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จำนวน ๑๓ รูป และพระสังฆาธิการขาดการวางแผนพาทีมงานไปทัศนศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมแล้วนำความรู้้นมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขข้อผิดพลาดในการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งต่อไป จำนวน ๙ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๙ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการวางแผน

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการควรมีการวางแผนงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในระยะสั้น และในระยะยาว ให้มีความเด่นชัด	๘ รูป
๒) พระสังฆาธิการควรมีการวางแผนในการพัฒนาแบบบูรณาการในการพัฒนางานของพระสังฆาธิการ ทั้ง ๖ ด้านให้สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และมีแผนปฏิบัติการประจำปี	๑๕ รูป
๓) พระสังฆาธิการควรมีการนำข้อผิดพลาดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มาแก้ไขเพื่อพัฒนาในการวางแผนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งต่อไป	๖ รูป

จากตารางที่ ๔.๑๙ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการวางแผน พบว่าพระสังฆาธิการควรมีการวางแผนในการพัฒนาแบบบูรณาการในการพัฒนางานของพระสังฆาธิการ ทั้ง ๖ ด้านให้สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และมีแผนปฏิบัติการประจำปี จำนวน ๑๕ รูป พระสงฆ์มีความคิดเห็นดังนี้ พระสังฆาธิการควรมีการวางแผนงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในระยะสั้น และในระยะยาว ให้มีความเด่นชัดจำนวน ๘ รูป พระสังฆาธิการควรมีการนำข้อผิดพลาดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มาแก้ไขเพื่อพัฒนาในการวางแผนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งต่อไป จำนวน ๖ รูป ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
ในด้านการจัดองค์กร**

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการขาดการฝึกหัดให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้พัฒนาทักษะในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙ รูป
๒) พระสังฆาธิการขาดการให้องค์ความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งในด้านการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้ทันตามยุคสมัยของสังคมในปัจจุบัน	๑๒ รูป
๓) พระสังฆาธิการขาดการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคล	๗ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการจัดองค์กร พบว่า พระสังฆาธิการขาดการให้องค์ความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งในด้านการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้ทันตามยุคสมัยของสังคมในปัจจุบัน จำนวน ๑๒ รูป พระสังฆาธิการขาดการฝึกหัดให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้พัฒนาทักษะในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๙ รูป พระสังฆาธิการขาดการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคล จำนวน ๗ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการจัดองค์กร

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการควรมีการส่งเสริมฝึกหัดให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้พัฒนาทักษะในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๔ รูป
๒) พระสังฆาธิการควรพัฒนาความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในด้านการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้ทันตามยุคสมัยของสังคมในปัจจุบัน	๑๗ รูป
๓) พระสังฆาธิการมีการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคลและควรสนับสนุนให้มีเครื่องมืออุปกรณ์ ในการดำเนินงานให้มีคุณภาพและทันสมัย	๙ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการจัดองค์กร พบว่า พระสงฆ์และพระสงฆ์แสดงความเห็นดังนี้ พระสังฆาธิการควรพัฒนาความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในด้านการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้ทันตามยุคสมัยของสังคมในปัจจุบัน จำนวน ๑๗ รูป พระสังฆาธิการควรมีการส่งเสริมฝึกหัดให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้พัฒนาทักษะในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๔ รูป และพระสังฆาธิการมีการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคลและควรสนับสนุนให้มีเครื่องมืออุปกรณ์ ในการดำเนินงานให้มีคุณภาพและทันสมัย จำนวน ๙ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๒ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
ในด้านการบริหารงานบุคคล

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการขาดการสรรหาบุคลากรเพิ่มและขาดการพัฒนา ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ตามหลักคำสอน ในพระพุทธศาสนา	๑๔ รูป
๒) พระสังฆาธิการและยังขาดการทำให้ประเพณีผลในคุณภาพของผู้ทำ หน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๖ รูป
๓) พระสังฆาธิการขาดการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและ บุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด เป็นต้น และขาดการ สนับสนุนนิยัตร์แก่ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๒ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการบริหารงานบุคคล
พบว่า พระสังฆาธิการและยังขาดการทำให้ประเพณีผลในคุณภาพของผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๖ รูป พระสังฆาธิการขาดการสรรหาบุคลากรเพิ่มและขาดการพัฒนา
ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา
จำนวน ๑๔ รูป และพระสังฆาธิการขาดการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น
การเทศน์ การบรรยาย การพูด เป็นต้น และขาดการสนับสนุนนิยัตร์แก่ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการบริหารงานบุคคล

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการควรมีการสรรหาและพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา	๑๕ รูป
๒) พระสังฆาธิการควรมีการทำประเมินผลในคุณภาพของผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นรายเดือนหรือรายปี	๑๖ รูป
๓) พระสังฆาธิการควรมีการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด เป็นต้น และควรมีการสนับสนุนวิทยากรแก่ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๘ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการบริหารงานบุคคลพบว่า พระสังฆาธิการควรมีการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด เป็นต้น และควรมีการสนับสนุนวิทยากรแก่ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๘ รูป พระสังฆาธิการควรมีการทำประเมินผลในคุณภาพของผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นรายเดือนหรือรายปี จำนวน ๑๖ รูป และพระสังฆาธิการควรมีการสรรหาและพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๕ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
ในด้านการอำนวยการ

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการขาดการสร้างเครือข่าย ทีมงาน และประสานงาน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และ เอกชน	๑๘ รูป
๒) พระสังฆาธิการขาดการฝึกฝนและพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ ก่อนการออกปฏิบัติหน้าที่จริง	๑๕ รูป
๓) พระสังฆาธิการขาดการจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีความครอบคลุมทั้งในส่วนนักเรียนและประชาชนทั่วไป เช่น หนังสือสวดมนต์ แผ่นพับประวัติพระพุทธศาสนา เป็นต้น	๑๒ รูป
๔) พระสังฆาธิการขาดการจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวันสำคัญ ของทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในชุมชนได้รับรู้ เป็นต้น	๑๖ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการอำนวยการ พบว่า
พระสังฆาธิการขาดการสร้างเครือข่าย ทีมงาน และประสานงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกับ
หน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน จำนวน ๑๘ รูป พระสังฆาธิการขาดการจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับด้าน
วันสำคัญของทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวันสำคัญทาง
พระพุทธศาสนาในชุมชนได้รับรู้ เป็นต้น จำนวน ๑๖ รูป พระสังฆาธิการขาดการฝึกฝนและพัฒนา
ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ก่อนการออกปฏิบัติหน้าที่จริง จำนวน ๑๕ รูป พระสังฆาธิการขาดการจัดทำ
สื่อเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความครอบคลุมทั้งในส่วนนักเรียนและประชาชนทั่วไป
เช่น หนังสือสวดมนต์ แผ่นพับประวัติพระพุทธศาสนา เป็นต้น จำนวน ๑๒ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการอำนวยความสะดวก

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการควรสร้างเครือข่าย ทีมงาน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน	๑๗ รูป
๒) พระสังฆาธิการควรมีการฝึกฝนและพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ก่อนการออกปฏิบัติหน้าที่จริง	๑๓ รูป
๓) พระสังฆาธิการควรมีการจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความครอบคลุมทั้งในส่วนนักเรียนและประชาชนทั่วไป เช่น หนังสือสวดมนต์ แผ่นพับประวัติพระพุทธศาสนา เป็นต้น	๑๔ รูป
๔) พระสังฆาธิการควรมีการจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวันสำคัญของทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในชุมชนได้รับรู้ เป็นต้น	๑๘ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการอำนวยความสะดวกพบว่า พระสังฆาธิการควรมีการจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวันสำคัญของทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในชุมชนได้รับรู้ เป็นต้น จำนวน ๑๘ รูป พระสังฆาธิการควรสร้างเครือข่าย ทีมงาน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน จำนวน ๑๗ รูป พระสังฆาธิการควรมีการจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความครอบคลุมทั้งในส่วนนักเรียนและประชาชนทั่วไป เช่น หนังสือสวดมนต์ แผ่นพับประวัติพระพุทธศาสนา เป็นต้น จำนวน ๑๔ รูป และพระสังฆาธิการควรมีการฝึกฝนและพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ก่อนการออกปฏิบัติหน้าที่จริงจำนวน ๑๓ รูป ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
ในด้านการควบคุม**

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการขาดการติดตามและตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ การเผยแผ่ ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ ที่ได้รับมอบหมาย และสอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน	๑๖ รูป
๒) พระสังฆาธิการขาดการตรวจสอบการใช้สื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยง กับการปฏิบัติงานให้มีความครอบคลุมตามหลักคำสอน ในพระพุทธศาสนา	๑๔ รูป
๓) พระสังฆาธิการขาดการติดตามตรวจสอบควบคุมระบบงบประมาณ ให้สอดคล้องกับนโยบายและระบบการทำงานด้านการเผยแผ่	๙ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๖ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการควบคุม พบว่า
พระสังฆาธิการขาดการติดตามและตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ ให้มีความรู้ความสามารถ
ในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ที่ได้รับมอบหมาย และสอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน
จำนวน ๑๖ รูป พระสังฆาธิการขาดการตรวจสอบการใช้สื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงาน
ให้มีความครอบคลุมตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๔ รูป และพระสังฆาธิการขาด
การติดตามตรวจสอบควบคุมระบบงบประมาณให้สอดคล้องกับนโยบายและระบบการทำงาน
ด้านการเผยแผ่ จำนวน ๙ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๗ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการควบคุม

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระสังฆาธิการควรมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ การเผยแผ่ ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ ที่ได้รับมอบหมาย และสอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน	๑๔ รูป
๒) พระสังฆาธิการควรมีการตรวจสอบการใช้สื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยง กับการปฏิบัติงานให้มีความครอบคลุมตามหลักคำสอนใน พระพุทธศาสนา	๑๓ รูป
๓) พระสังฆาธิการควรมีการติดตามตรวจสอบควบคุมระบบงบประมาณ ให้สอดคล้องกับระบบการทำงานด้านการเผยแผ่เพื่อความโปร่งใส	๑๖ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๗ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการควบคุมพบว่า พระสงฆ์และพระสงฆ์แสดง ดังนี้ พระสังฆาธิการควรมีการติดตามตรวจสอบควบคุมระบบงบประมาณให้สอดคล้องกับระบบการทำงานด้านการเผยแผ่เพื่อความโปร่งใส จำนวน ๑๖ รูป พระสังฆาธิการควรมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ที่ได้รับมอบหมาย และสอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน จำนวน ๑๔ รูป และพระสังฆาธิการควรมีการตรวจสอบการใช้สื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานให้มีความครอบคลุมตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๓ รูป ตามลำดับ

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนวการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบด้วยพระสงฆ์และฆราวาสเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องนี้ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

๑. พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ	ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมือง
๒. พระมหาโสภณ โสมทตโต, ดร.	ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง
๓. พระครูชลธารคุณากร, ดร.	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดกำแพง
๔. พระครูธรรมธร วิชาโต	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี
๕. นายสามารถ สุขสว่าง	ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า
๖. นายทวีป กรณียกิจ	ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา
๗. นายสวัสดิ์ หอมปลื้ม	ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเมืองแสนสุข
๘. นายเกษิน ชินวงศ์	ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียน
วัดราษฎร์ศรัทธา	
๙. นายสามารถ เทียงพูนวงศ์	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงาน
วัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี	
๑๐. นายสุริยันต์ สารบุตร	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงาน
พระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี	

ผลการสัมภาษณ์ การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี สรุปได้ดังนี้

ด้านการวางแผน

ควรมีการจัดวางแผนงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยที่เราควรช่วยกันทะนุบำรุงรักษาประเพณีการเข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาให้มั่นคงอยู่กับคนไทยเพื่อให้คนไทยได้มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งในยามทุกข์และยามสุข^{๑๐๖} และยังมีการวางแผนจัดกิจกรรมโครงการนำข้าราชการและประชาชนทั่วไปเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร สวดมนต์และปฏิบัติธรรมในวันธรรมสวนะ ขับเคลื่อนคุณธรรม จริยธรรมสู่ประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ให้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต^{๑๐๗} และมีการวางแผนการจัดโครงการนำข้าราชการและประชาชนทั่วไปร่วมทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งเนื่องในวันปีใหม่ของทุกปีและจัดกิจกรรมนำข้าราชการในหน่วยงานและประชาชนทั่วไปเข้าวัดปฏิบัติธรรมตลอดสัปดาห์เพื่อส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๑๐๘} และมีการกำหนดแผนงานในการจัดทำกิจกรรมนำข้าราชการประชาชนเข้าร่วมทำบุญ ฟังเทศน์ ตามโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้ร่วมกันจัดโครงการนี้มุ่งที่จะส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้ข้าราชการ ทั้งยังเป็น การส่งเสริมให้ข้าราชการและประชาชนทั่วไปมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน^{๑๐๙} และยังมีการวางแผนในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์และขับเคลื่อนกิจกรรมเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันธรรมสวนะหรือวันพระ ส่งเสริมให้คนไทยเข้าวัดอันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนหันกลับมาเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา เจริญจิตภาวนา ถวายสังฆทาน นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต^{๑๑๐} และควรมีการกำหนดแผนงานในการจัดโครงการเข้าวัดปฏิบัติธรรม วันธรรมสวนะของแต่ละเดือน ได้ตระหนักถึงความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการเข้าวัดปฏิบัติธรรมในวันธรรมสวนะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ได้น้อมนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามากลุ่มเกล้าจิตใจ นำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันและ

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูธรรมวรวิชาติ, เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระมหาโสภณ โสมทตโต, เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นายสามารถ สุขสว่าง, นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นายสุริยันต์ สาระบุตร, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

ร่วมรณรงค์ให้ประชาชนนุ่งขาว รักษาศีล ๕ ทุกวันพระ^{๑๑๑} และได้กำหนดแผนงานในการนำพุทธศาสนิกชนไปวัดทำบุญ ตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เจริญจิตภาวนา สังคมไทยจึงมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงได้จัดโครงการเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันธรรมสวนะ เชิญชวนข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ร่วมเข้าวัด ปฏิบัติธรรมในทุกวันพระ^{๑๑๒} และได้มีการวางแผนงานเพื่อพาข้าราชการและประชาชนทั่วไปเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันธรรมสวนะ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้ทุกภาคส่วนและประชาชน นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน ทุกๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๑๑๓} จัดวางแผนในการนำคนในชุมชนรอบๆ วัดยังใช้วัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ และทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประชุมราชการ หรือให้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ เพื่อการเรียนรู้ให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมทางวัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาสู่สังคมไทย ทำให้เด็ก เยาวชน และประชาชน หันไปยึดติดในวัตถุนิยมมากเกินไป^{๑๑๔} และกำหนดแผนงานให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้เรียนรู้ทั้งด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม สามารถดำรงตนตามหลักธรรมทางศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งนำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติต่อไป^{๑๑๕}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน พระสังฆาธิการควรมีการวางแผนงานร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนในการจัดโครงการต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมทุกครั้ง

ด้านการจัดองค์การ

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคลและให้สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐและของฝ่ายมหาเถรสมาคม^{๑๑๖} และควรมีการจัดทีมทำงานด้านการเผยแผ่ให้เป็นไปตามนโยบายที่

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายสามารถ เทียงพูนวงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายทวีป กรณียกิจ, นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระครูชลธารคุณากร, เจ้าอาวาสวัดกำแพง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ หอมปลื้ม, รองนายกเทศบาลมนตรีเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายภิชิน ชินวงศ์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา^{๑๑๗} และมีการจัดตั้ง ศูนย์อบรม ชมรมต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๑๑๘} และในการจัดทำกิจกรรมนำพาข้าราชการประชาชนเข้าร่วมทำบุญ ฟังเทศน์ ตามโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้ร่วมกันจัดโครงการนี้มุ่งที่จะส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้ข้าราชการได้ฝึกการทำสมาธิภาวนาทุกวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๑๑๙} และยังมีกิจกรรมรงค์ประชาสัมพันธ์และขับเคลื่อนกิจกรรมเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันธรรมสวนะหรือทำบุญบาตรวันพระ การจัดตั้งศูนย์อบรมความรู้ในพระพุทธศาสนา ภายในวัด^{๑๒๐} ในการจัดกิจกรรมในวันธรรมสวนะและเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาจิตใจรวมทั้งจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ควรมีการพัฒนาการบริหารการดำเนินงานเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้เป็นแบบอย่างในการบ่มเพาะให้เด็ก เยาวชน เข้าวัดตั้งแต่เยาว์วัย^{๑๒๑} ในการจัดนำพุทธศาสนิกชนเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เจริญจิตภาวนา ทั้งข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ร่วมเข้าวัด ปฏิบัติธรรมในทุกวันพระโดยเน้นการแต่งกายในชุดสีขาว^{๑๒๒} มีการจัดนำนักเรียนรวมทั้งครูในโรงเรียนและประชาชนทั่วไปในชุมชนรอบๆ วัดร่วมกันใส่ชุดสีขาวในการทำบุญใส่บาตรพระ^{๑๒๓} และยังมีโครงการ พาข้าราชการและประชาชนทั่วไปเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันธรรมสวนะ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้ทุกภาคส่วนและประชาชน นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน ทุกๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชน ลด ละ เลิก สิ่งเสพติด พร้อมใจกันรักษาศีล ๕ ทั้งหมู่บ้าน^{๑๒๔} มีการส่งเสริมให้ชุมชนและสถาบันการศึกษานำพลัง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระครูธรรมวรวิชาติ, เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาโสภณ โสมทตโต, เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นายสามารถ สุขสว่าง, นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายสุริยันต์ สารบุตร, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายสามารถ เทียงพูนวงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายทวีป กรณียกิจ, นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระครูชลธารคุณากร, เจ้าอาวาสวัดกำแพง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ หอมปลื้ม, รองนายกเทศบาลมนตรีเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

เสริมสร้างบทบาทวัดในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนตามแนวทางวิถีพุทธ^{๑๒๕}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์กร พระสังฆาธิการมีการจัดองค์กรเพื่อรองรับในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนในการจัดโครงการต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมทุกครั้ง

ด้านการบริหารงานบุคคล

มีการนำพระสงฆ์ภายในวัดและประชาชนทั่วไปรอบๆ วัด สวดทำวัตรเย็นและเจริญจิตภาวนา ทุกวันและสนับสนุนให้พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี^{๑๒๖} และมีการส่งเสริมให้พระภิกษุไปอบรมความรู้ด้านระบบสารสนเทศเพื่อนำความรู้มาใช้ในการบริหารวัดด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีต่างๆ ของวัด^{๑๒๗} และมีการจัดให้พระสงฆ์ภายในวัดทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่ตนเองถนัดและที่ได้รับหมายให้ทำตามความรู้ความสามารถของตนเอง^{๑๒๘} และยังมีการจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ข้าราชการและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมทำบุญ ฟังเทศน์ ตามโครงการส่งเสริมการหมู่บ้านศีล ๕ มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้ร่วมกันจัดโครงการนี้มุ่งที่จะส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้ข้าราชการและประชาชนทั่วไป^{๑๒๙} และยังมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์และขับเคลื่อนกิจกรรมเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันพระ อีกทั้งเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญ สมาทานศีลฟังพระธรรมเทศนา เจริญจิตภาวนา ถวายสังฆทาน นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต^{๑๓๐} และยังมีการพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรรุ่นใหม่ เป็นโครงการที่มุ่งพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ทางพุทธศาสนาในการนำไปประยุกต์ใช้ มีทักษะในการปฏิบัติการเข้าค่ายคุณธรรม การบรรยาย และการเผยแผ่ทั้งผ่านการใช้สื่อออนไลน์ และการเขียน และสร้างอุดมการณ์

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นายพิษณุ ชินวงศ์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระครูธรรมวรวิชาติ, เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาโสภณ โสมทตโต, เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายสามารถ สุขสว่าง, นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นายสุริยันต์ สาระบุตร, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

ในการเผยแผ่^{๑๓๑} และยังมีการสรรหาและแต่งตั้งบุคลากรเพื่อเข้ารับหน้าที่การเผยแผ่อย่างเหมาะสม กับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลเพื่อรักษาและนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปเผยแผ่ยังประชาชนในชุมชน^{๑๓๒} และควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ภายในวัดได้ศึกษาหาความรู้ ในทางพระพุทธศาสนา ทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี เพื่อให้กลับมาทำหน้าที่ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาสืบต่อไปในภายหน้า^{๑๓๓} และยังมีการจัดโครงการ พาข้าราชการและประชาชนทั่วไป เข้าวัดปฏิบัติธรรมวันธรรมสวนะ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้ทุกภาคส่วนและประชาชน โดยนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมเทศนาและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน ทุกๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่หอพระหน้าศาลากลางจังหวัดชลบุรี^{๑๓๔} โครงการเข้าวัด ปฏิบัติธรรม วันธรรมสวนะของแต่ละเดือน มีการส่งเสริมทีมงานและบุคลากร เข้าประชุม อบรม สัมมนา และน้อมนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามากล่อเมลาจิตใจ นำมาปรับใช้ในการ ดำรงชีวิตประจำวันและร่วมรณรงค์ให้ประชาชนนุ่งขาว รักษาศีล ๕ ทุกวันพระ^{๑๓๕}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการบริหารงานบุคคล พระสังฆาธิการควรมีการพัฒนาศักยภาพ พระวิทยากรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นโครงการที่มุ่งพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ในการใช้สื่อสารสนเทศ เพื่อมานำไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการอำนวยการ

ควรมีการร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน พร้อมทั้งคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีนำพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปรอบๆ วัด สวดมนต์ทำวัตรเย็นและเจริญจิตภาวนาถวาย พระพรสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑๐ ทุกวันที่ ๒๘ ของทุกเดือน^{๑๓๖} ควรมีการจัดกิจกรรมร่วมกัน กับหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชนการรณรงค์ประชาสัมพันธ์และขับเคลื่อนให้มีการจัดกิจกรรม เกี่ยวกับด้านวันสำคัญของทางพระพุทธศาสนา ให้ข้าราชการและประชาชนทั่วไปนำหลักธรรมคำสอน ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เช่น การรักษาศีล ๕ การขับขี่รถอย่าง

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายสามารถ เทียงพูนวงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายทวีป กรณียกิจ, นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ พระครูชลธารคุณากร, เจ้าอาวาสวัดกำแพง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ หอมปลื้ม, รองนายกเทศบาลมนตรีเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายภิชิน ชินวงศ์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

ระมัดระวัง ไม่ดื่มสุราในขณะขับรถ ^{๑๓๗} การจัดโครงการนำข้าราชการและประชาชนทั่วไปไปร่วมกันทำ บอร์ดประวัติในพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในทุกๆ หมู่บ้าน ^{๑๓๘} และควรมีการร่วมกันจัดทำกิจกรรมนำข้าราชการและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมทำบุญ ฟังเทศน์ ตาม โครงการส่งเสริมหมู่บ้านศีล ๕ ได้แก่ ๑) รักษาศีล ๕ ๒) สวดมนต์ นั่งสมาธิ ๓) จัดเก็บห้องนอน ห้องน้ำให้สะอาด เป็นระเบียบ ๔) จับดีคนรอบข้าง ๕) พุดจาไพเราะ ๖) บำเพ็ญประโยชน์ ๗) ร่วม กิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอ ^{๑๓๙} และมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์และขับเคลื่อนกิจกรรมเข้าวัดปฏิบัติ ธรรมวันธรรมสวนะตามโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประกอบกับนโยบายคณะรักษาความสงบในเรื่องการสร้าง ความปรองดอง สมานฉันท์ และให้ประชาชนมีความสามัคคีกัน โดยกำหนดเป้าหมายทุกหมู่บ้านโดยร่วมกับ ทางคณะสงฆ์ พร้อมกับฝ่ายปกครอง กำหนด ผู้นำหมู่บ้าน ^{๑๔๐} และจัดตั้งหน่วยงานในการทำโครงการ มีการประสานงานกับหน่วยของภาคเอกชนและให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ^{๑๔๑} และมีการจัดตั้งกรรมการในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เขตเทศบาลและ เอกชนเพื่อให้มีการประชาสัมพันธ์ในการขับเคลื่อนให้ประชาชนในทุกๆ ชุมชนตื่นตัวในการรักษาศีล ๕ ในทุกครอบครัวและให้ทีมงานออกติดตามประสานงานให้องค์ความรู้ในการรักษาศีล ๕ ตามนโยบาย ของภาครัฐ ^{๑๔๒} มีการส่งเสริมและร่วมประสานงานในกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ^{๑๔๓} และยังจัดบุคลากรให้มีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ใน การจัดกิจกรรมในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของไทยต่างๆ ในชุมชนพร้อมทั้งให้ประชาชนทั่วไปได้ มีส่วนร่วมในการจัดทำกิจกรรมด้วยทุกครั้ง ^{๑๔๔} และยังจัดกิจกรรมให้เด็ก-เยาวชน และประชาชน ทั่วไปได้มีส่วนร่วมและได้เรียนรู้ทั้งด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม สามารถดำรงตนตาม

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูธรรมวรวิชาติ, เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระมหาโสภณ โสมทตโต, เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ นายสามารถ สุขสว่าง, นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายสุริยันต์ สารบุตร, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นายสามารถ เทียงพูนวงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายทวีป กรณียกิจ, นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระครูชลธารคุณากร, เจ้าอาวาสวัดกำแพง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ หอมปลื้ม, รองนายกเทศบาลมนตรีเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ศาสนา พร้อมทั้งนำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว^{๑๔๕}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการอำนวยการ พระสังฆาธิการควรมีการประสานงานกับหน่วยของภาครัฐและเอกชนและให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

ด้านการควบคุม

ควรมีการให้คำแนะนำพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อนำข้อที่ผิดพลาดมาแก้ไขให้ทันต่อเหตุการณ์และแนะนำความรู้ข้อมูลต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย^{๑๔๖} ควรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมให้สามารถตรวจสอบดูแลได้^{๑๔๗} ควรมีการนำเอาหลักของความคุ้มค่าโปร่งใสมาใช้ในการทำงาน และควรมีการตรวจสอบในการทำกิจกรรมต่างๆ^{๑๔๘} ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการติดตามและตรวจสอบการทำบัญชีในการเบิกจ่ายงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้มีความถูกต้องตามระเบียบของกระทรวง^{๑๔๙} และมีการศึกษาและเรียนรู้ในการบริหารงบประมาณ ตรวจสอบบัญชีการใช้จ่ายในโครงการต่างๆ ให้ถูกต้องตามระเบียบ^{๑๕๐} และจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและตรวจในการเบิกจ่ายงบประมาณของการทำกิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งประเมินการทำงานของกิจกรรมเพื่อหาข้อมูลจะได้นำมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น^{๑๕๑} และจัดให้มีกรรมการติดตามตรวจสอบการเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ให้มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา และติดตามงบสนับสนุนต่างๆ ที่ส่งเสริมในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาให้มีความถูกต้องตามระเบียบ^{๑๕๒} และจัดตั้งกรรมการในการทำหน้าที่ติดตามและทำการตรวจสอบในงบประมาณของโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้มีความ

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายภิชณ ชินวงศ์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราชบุรณศรีศรัทธา, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ พระครูธรรมวรวิชาติ, เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ พระมหาโสภณ โสมทตโต, เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายสามารถ สุขสว่าง, นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายสุริยันต์ สาระบุตร, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายสามารถ เทียงพูนวงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายทวีป กรณียกิจ, นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

โปรงใส่ถูกต้องตามระเบียบ^{๑๕๓} และให้คณะกรรมการตรวจการเบิกจ่ายงบประมาณที่สนับสนุนในการทำกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ให้มีความถูกต้องตามระเบียบ^{๑๕๔} และควรมีการคัดกรองสื่อสารสนเทศที่ใช้ในเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีการติดตามและตรวจให้มีความเหมาะสมในการใช้งานกับวัยของผู้รับสาร^{๑๕๕}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุม พระสังฆาธิการควรมีการดูแลและติดตามพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อนำข้อที่ผิดพลาดมาแก้ไขให้ทันต่อเหตุการณ์และแนะนำความรู้ข้อมูลต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและควรมีการคัดกรองสื่อสารสนเทศที่ใช้ในเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีการติดตามและตรวจให้มีความเหมาะสมในการใช้งานกับวัยของผู้รับฟังในทุกๆ สถานที่และโอกาส

๑๕๓

สัมภาษณ์ พระครูชลธารคุณากร, เจ้าอาวาสวัดกำแพง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

๑๕๔

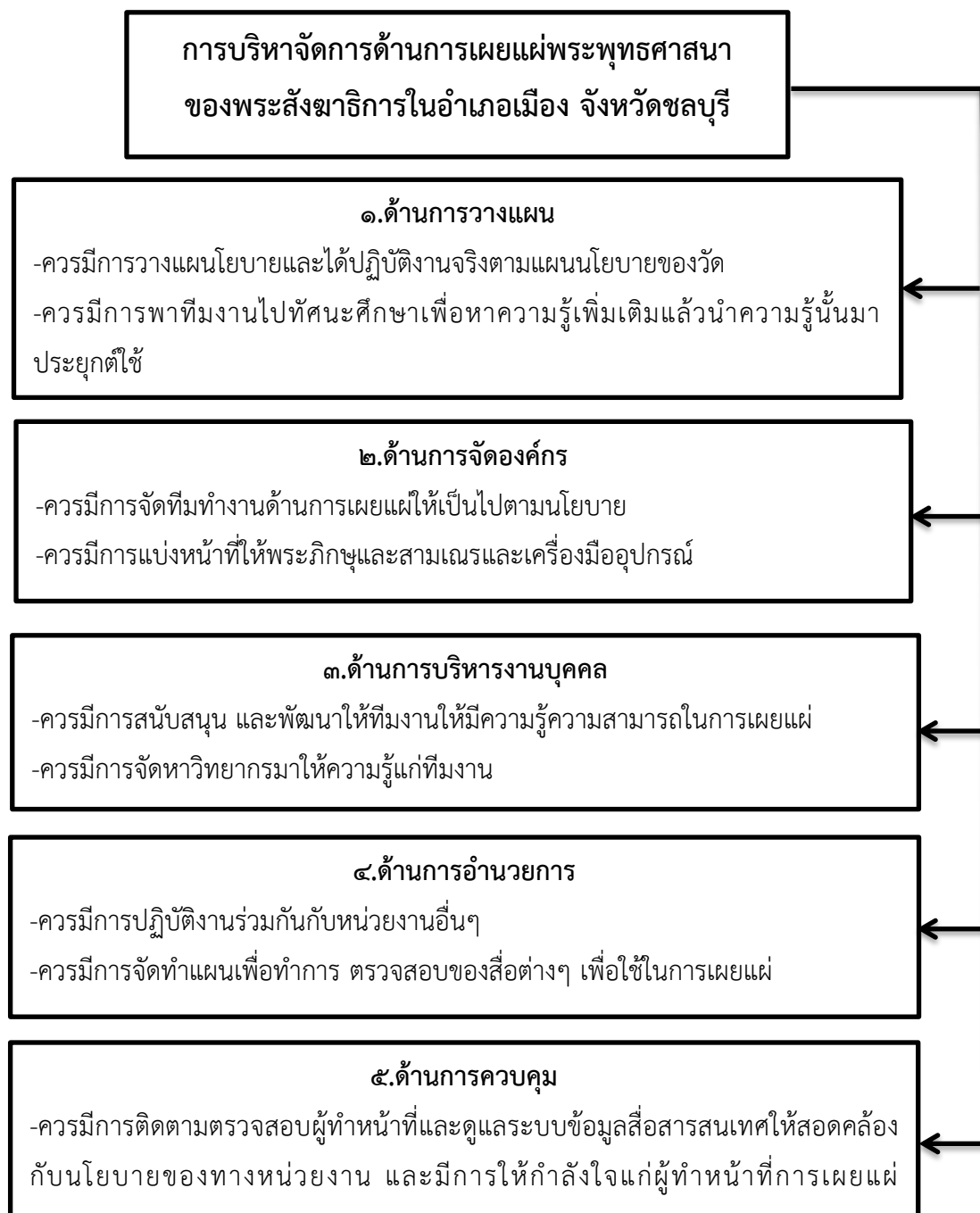
สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ หอมปลื้ม, รองนายกเทศบาลมนตรีเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

๑๕๕

สัมภาษณ์ นายเกษิณ ชินวงศ์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ พบว่า การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑. ด้านการวางแผน

ควรมีการวางแผนงานและนโยบายต่างๆ ให้ชัดเจนทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวให้ได้
ปฏิบัติงานจริงตามแผนนโยบายงานของพระสังฆาธิการ ทั้ง ๖ ด้านให้สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน
ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวโดยมีแผนปฏิบัติการประจำปีและควรมีการวางแผนพาที่มงานไปทัศนะ
ศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมแล้วนำความรู้้นมาประยุกต์ใช้และเมื่อเกิดปัญหาและอุปสรรคได้ปฏิบัติ
ตามแผนที่กำหนดไว้

๒. ด้านการจัดองค์กร

ควรมีการจัดทีมทำงานด้านการเผยแผ่ให้เป็นไปตามนโยบายโดยมีการแบ่งหน้าที่ให้
พระภิกษุและสามเณรให้มีความชัดเจนและควรจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการเผยแผ่และควรมี
การพัฒนาความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรผู้ทำหน้าที่ ในด้านการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้ทัน
ตามยุคสมัยของสังคมในปัจจุบันในการดำเนินงานเผยแผ่เชิงรุกและเชิงรับ

๓. ด้านการบริหารงานบุคคล

ควรมีการสรรหาคัดกรองและแต่งตั้งบุคลากรใหม่เพื่อเข้ารับหน้าที่อย่างเหมาะสมกับ
ความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลและควรมีการสนับสนุน และพัฒนาให้ทีมงานให้มีความรู้
ความสามารถในการเผยแผ่โดยมีการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและพระสังฆาธิการควรมี
การสั่งการให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทั้งในเชิงรุก
และเชิงรับ อย่างต่อเนื่อง

๔. ด้านการอำนวยการ

ควรมีการจัดทำสื่อด้านการเผยแผ่สำหรับใช้ในการสอนนักเรียน และประชาชนทั่วไป
อย่างมีประสิทธิภาพและควรมีการสร้างเครือข่าย จัดทีมงาน และติดต่อประสานงานกับทุกฝ่ายแบบ
มีส่วนร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชนเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. ด้านการควบคุม

ควรมีการกำกับดูแลและติดตามการทำหน้าที่และให้มีการรายงานผลการทำงาน
เป็นระยะและควรมีการให้กำลังใจแก่ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่ต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอนะที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสนับสนุนแนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ด้านอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๖๗ รองลงมาเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐๐ ถัดมาเป็นเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖๗ และสุดท้ายเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๕๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖๗ ตามลำดับ

ด้านพรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุพรรษา ๑๑ – ๒๐ พรรษา และผู้มีอายุพรรษา ๖ – ๑๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๖๗ รองลงมาเป็นผู้มีอายุพรรษา ๑ - ๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗ ถัดมาเป็นผู้มีอายุพรรษา ๓๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๗ และสุดท้ายเป็นผู้มีอายุพรรษา ๒๑ – ๓๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓๓ ตามลำดับ

ด้านวุฒิการศึกษานักธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๐๐ รองลงมาเป็นผู้มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓๓ สุดท้ายเป็นผู้มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นโท คิดเป็นร้อยละ ๙.๖๗ ตามลำดับ

ด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๓๓ รองลงมาเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมประโยค ๔-๖ ประโยค คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓๓ ถัดมาคือเป็นผู้มีการศึกษาเปรียญธรรม ๓ ประโยค คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๗ และสุดท้ายคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมประโยค ๑-๒ คิดเป็นร้อยละ ๒.๖๗ ตามลำดับ

ด้านวุฒิการศึกษาสามัญ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๐๐ สุดท้ายคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๙.๐๐ ตามลำดับ

๒) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๒.๑ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๐๖, S.D. = ๐.๓๕๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านการวางแผน ($\bar{X}$ = ๔.๑๘, S.D. = ๐.๔๖๕) ด้านการจัดองค์กร ($\bar{X}$ = ๔.๑๑, S.D. = ๐.๔๘๗) ด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{X}$ = ๔.๑๐, S.D. = ๐.๔๖๙) ด้านการอำนวยการ ($\bar{X}$ = ๔.๐๑, S.D. = ๐.๔๔๑) และด้านการควบคุม ($\bar{X}$ = ๓.๘๘, S.D. = ๐.๓๕๖) ตามลำดับ

๒.๒ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๘, S.D. = ๐.๔๖๕) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๓ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการจัดองค์กร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๑, S.D. = ๐.๔๘๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๔ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการบริหารงานบุคคล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.469) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๕ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการอำนวยการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.441) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๖ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการควบคุม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.356) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีโดยภาพรวม แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ด้านการวางแผน

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระสังฆาธิการขาดทีมงานในการทำงานด้านเผยแผ่ที่ชัดเจนทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว

๒) พระสังฆาธิการขาดการวางแผนนโยบายการเผยแผ่ ที่สอดคล้องงานของพระสังฆาธิการ ทั้ง ๖ ด้าน ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

๓) พระสังฆาธิการขาดการวางแผนพาทีมงานไปทัศนศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมแล้วนำความรู้นั้นมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขข้อผิดพลาดในการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑) พระสังฆาธิการควรมีการวางแผนงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว ให้มีความเด่นชัด

๒) พระสังฆาธิการควรมีการวางแผนในการพัฒนาแบบบูรณาการในการพัฒนางานของพระสังฆาธิการ ทั้ง ๖ ด้านให้สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และมีแผนปฏิบัติการประจำปี

๓) พระสังฆาธิการควรมีการนำข้อผิดพลาดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มาแก้ไขเพื่อพัฒนาในการวางแผนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งต่อไป

ด้านการจัดองค์กร

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระสังฆาธิการขาดการฝึกหัดให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้พัฒนาทักษะในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒) พระสังฆาธิการขาดการให้องค์ความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งในด้านการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้ทันตามยุคสมัยของสังคมในปัจจุบัน

๓) พระสังฆาธิการขาดการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะ

๑) พระสังฆาธิการควรมีการส่งเสริมฝึกหัดให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้พัฒนาทักษะในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒) พระสังฆาธิการควรพัฒนาความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในด้านการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้ทันตามยุคสมัยของสังคมในปัจจุบัน

๓) พระสังฆาธิการมีการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคลและควรสนับสนุนให้มีเครื่องมืออุปกรณ์ ในการดำเนินงานให้มีคุณภาพและทันสมัย

ด้านการบริหารงานบุคคล

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระสังฆาธิการขาดการสรรหาบุคลากรเพิ่มและขาดการพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

๒) พระสังฆาธิการและยังขาดการทำประเมินผลในคุณภาพของผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓) พระสังฆาธิการขาดการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด เป็นต้น และขาดการสนับสนุนนิยัตร์แก่ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

๑) พระสังฆาธิการควรมีการสรรหาและพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

๒) พระสังฆาธิการควรมีการทำประเมินผลในคุณภาพของผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นรายเดือนหรือรายปี

๓) พระสังฆาธิการควรมีการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด เป็นต้น และควรมีการสนับสนุนนิยัตร์แก่ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการอำนวยการ

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระสังฆาธิการขาดการสร้างเครือข่าย ทีมงาน และประสานงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน

๒) พระสังฆาธิการขาดการฝึกฝนและพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ก่อนการออกปฏิบัติหน้าที่จริง

๓) พระสังฆาธิการขาดการจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความครอบคลุมทั้งในส่วนนักเรียนและประชาชนทั่วไป เช่น หนังสือสวดมนต์ แผ่นพับประวัติพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๔) พระสังฆาธิการขาดการจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวันสำคัญของทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในชุมชนได้รับรู้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

๑) พระสังฆาธิการขาดการสร้างเครือข่าย และมีการจัดตั้งทีมงาน และประสานงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน

๒) พระสังฆาธิการควรมีการฝึกฝนและพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ก่อนการออกปฏิบัติหน้าที่จริง

๓) พระสังฆาธิการควรมีการจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความครอบคลุมทั้งในส่วนนักเรียนและประชาชนทั่วไป เช่น หนังสือสวดมนต์ แผ่นพับประวัติพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๔) พระสังฆาธิการควรมีการจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวันสำคัญของทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในชุมชนได้รับรู้ เป็นต้น

ด้านการควบคุม

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระสังฆาธิการขาดการติดตามและตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ที่ได้รับมอบหมาย และสอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน

๒) พระสังฆาธิการขาดการตรวจสอบการใช้สื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงาน ให้มีความครอบคลุมตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

๓) พระสังฆาธิการขาดการติดตามตรวจสอบควบคุมระบบงบประมาณให้สอดคล้องกับนโยบายและระบบการทำงานด้านการเผยแผ่

ข้อเสนอแนะ

๑) พระสังฆาธิการควรมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ที่ได้รับมอบหมาย และสอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน

๒) พระสังฆาธิการควรมีการตรวจสอบการใช้สื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงาน ให้มีความครอบคลุมตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

๓) พระสังฆาธิการควรมีการติดตามตรวจสอบควบคุมระบบงบประมาณให้สอดคล้องกับระบบการทำงานด้านการเผยแผ่เพื่อความโปร่งใส

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อ “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” โดยภาพรวม

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๔.๐๖, S.D. = ๐.๓๕๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคลด้านการอำนวยการ และด้านการควบคุม ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ส่วนใหญ่มีความพร้อมในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกด้าน เพื่รองรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้พระสงฆ์มีความคิดเห็นในระดับมากทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นายวัฒนา หลวกประยูร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติธรรมต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการบริหารบุคคล ด้านการอำนวยการ และด้านการควบคุม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๐๗} เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายได้ดังนี้

๑) **ด้านการวางแผน** ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๘, S.D. = ๐.๔๖๕) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีการประชุมและกำหนดการวางแผนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีกำหนดการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ด้วยการเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์ และประชาชนทั่วไป และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการวางแผนด้านการเผยแผ่ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สนติกโร)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก

^{๑๐๗} นายวัฒนา หลวกประยูร “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

และเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อ พบว่า ระดับการพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีการวางแผนให้สอดคล้องกับนโยบายที่มีการกำหนดไว้ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมา คือ มีการวางแผนใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติงานด้านการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จ ที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร ระดับการพัฒนา^{๑๐๘}

๒) ด้านการจัดองค์กร ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการจัดองค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. = ๐.๔๘๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีการประชุมและมีการวางแผนเพื่อกำหนดองค์กรทางคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามโครงสร้างของคณะสงฆ์และมีการแบ่งงานตามภาระหน้าที่ของทีมงานด้านการเผยแผ่ โดยมีกำหนดการวางแผนเชิงรุกและเชิงรับ และมีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพระวิทยากรให้มียอดความรู้ความสามารถ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปริชาธธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก เนื่องจากว่าด้านการจัดองค์กรนี้ พระสังฆาธิการมีการจัดองค์การตามวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ชัดเจนและมีทีมงานในการเผยแผ่ทั้งวัตถุดิบของ และเครื่องมืออุปกรณ์ ในการดำเนินงานที่มีคุณภาพตามนโยบาย^{๑๐๙}

๓) ด้านการบริหารงานบุคคล ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการบริหารงานบุคคล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๐.๔๖๙) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีการอบรมสั่งสอนพระภิกษุ สามเณร ให้อยู่ในกรอบของพระธรรม วินัย และปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมและตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง มีการให้การศึกษาพระปริยัติธรรมในแผนกธรรมและแผนกบาลี และมีการแนะนำในการฝึกการปฏิบัติธรรม มุ่งเน้นสมถกรรมฐาน และวิปัสสนา

^{๑๐๘} พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สุนติกโร), “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๐๙} พระครูปริชาธธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร), “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

กรรมฐานมุ่งเน้นในการนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนต์วิโร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารหรือพระสงฆ์การภายในวัดให้ความสำคัญต่อการปกครองวัดอย่างมาก และให้ความสำคัญมากที่สุดในเรื่องการอบรมพระภิกษุสามเณร ให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธี หรือแบบอย่างที่ดี^{๑๑๐}

๔) ด้านการอำนวยความสะดวก ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์การในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$, S.D. = ๐.๔๔๑) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์การในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีการจัดบุคลากรด้านการเผยแผ่ในการจัดทำกิจกรรมด้านบำเพ็ญกุศลภายในวัดโดยการมีการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานเอกชน และหน่วยงานของภาครัฐและในโรงเรียนของวัดพร้อมทั้งการมีส่วนร่วมกับประชาชนทั่วไปเพื่อรักษาวัฒนธรรมในประเพณีต่างๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเอาไว้ และจะต้องให้มีความสอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปริชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์การ จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ด้านที่มีการบริหารจัดการมากที่สุดคือ ด้านการอำนวยความสะดวก พระสงฆ์มีการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์การมีการจัดทีมงานและบุคลากร เข้ามาฝึกอบรมในวัดหรือโรงเรียน เพื่อสร้างความชำนาญการเผยแผ่ที่ชัดเจนเพื่อสร้างองค์ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด การแนะนำ การสอนจิตวิทยา ข่าวสาร เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต^{๑๑๑}

^{๑๑๐} พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนต์วิโร, “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๑๑} พระครูปริชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร), “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์การ จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

๕) ด้านการควบคุม ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในด้านการควบคุมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.356) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีการกำกับดูแลและมีการควบคุมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องตามกฎหมายระเบียบของมหาเถรสมาคม ตามวัตถุประสงค์ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การบริหารบุคคล การอำนวยการ อบรมให้รู้จักการดูแลรักษา สมบัติศาสนาภายในวัด ให้ได้โอกาสเข้าอบรมโครงการความรู้ต่างๆ ตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริม สนับสนุนในด้านต่างๆ แก่พระภิกษุ สามเณร เช่น การศึกษา การทำงาน มอบตำแหน่งอำนาจ หน้าที่ ให้เหมาะสม และยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปรีชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์และประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ด้านการควบคุม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.72 และเมื่อพิจารณาในรายข้อ ก็พบว่า ประเด็นที่มีระดับการบริหารจัดการ คือ ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.05 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.84 รองลงมาคือ รวบรวม เก็บรักษา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ให้อยู่ในสภาพถาวร มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.90 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.93 และที่มีระดับการบริหารจัดการน้อยที่สุด คือ ติดตามและควบคุมการใช้งบประมาณด้านการเผยแผ่ เช่น อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.45 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.61^{๑๑๒}

๕.๒.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อ “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” จำแนกตามสมมุติฐาน

สมมุติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมุติฐาน ในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นพระสงฆ์ที่ได้อุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วทุกรูปย่อมมีหน้าที่โดยตรงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อแนะนำและชี้แนวทางแห่งความสงบความสุขแก่ประชาชน ซึ่งแม้จะมีอายุมากหรือน้อยแตกต่างกันไป แต่บทบาทในฐานะผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ย่อมมีความเสมอเหมือนกันโดยฐานะแห่งความ

^{๑๑๒} พระครูปรีชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร), “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

เป็นภิกษุสงฆ์ ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ จึงทำให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่แตกต่าง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมงคล ฐิตมงคล** ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” จากผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า การเปรียบเทียบขวัญกำลังใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำแนกตามปัจจัยทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาบาลี และประสบการณ์ในการเผยแผ่ของพระสอนศีลธรรมผู้ตอบแบบสอบถาม ไม่พบความแตกต่างตามนัยสำคัญทางสถิติที่ได้กำหนดไว้ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^{๑๑๓}

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มี พรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน พระสงฆ์ที่ได้อุปสมบทเข้ามาแม้ว่าจะเป็นระยะเวลาที่ยาวนานหรืออุปสมบทเข้ามาเป็นระยะเวลาอันสั้น โดยนัยแล้วต่างก็ต้องอยู่ภายในกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ตามหลักพระธรรมวินัยอันเดียวกัน คือมีศีลอันเป็นที่รักเสมอเหมือนกันทุกประการ ดังนั้น ในสถานภาพส่วนบุคคลด้านพรรษา จึงทำให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่แตกต่าง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมหาปรีวัฒน์ ฐิตวิริโย** ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” จากผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระภิกษุที่มีพรรษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมไม่ต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๑๔}

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ในการศึกษาการเล่าเรียนทางธรรมในระดับชั้นนักธรรมตรี-โท-เอก เป็นการศึกษาที่จัดสอนรวมกันอยู่ในสถานที่และมีสิ่งแวดล้อมอันเดียวกัน รวมถึงมีอาจารย์ผู้สอนคนเดียวกัน ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม จึงทำให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่แตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข)** ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี

^{๑๑๓} พระมงคล ฐิตมงคล, “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๑๔} พระมหาปรีวัฒน์ ฐิตวิริโย, “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระภิกษุ ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขงจังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน^{๑๑๔}

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งสิ้น ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติที่ตั้งไว้ใน การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการเรียนการสอนที่จัดสอนรวมกันอยู่ในสถานที่และสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม จึงทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่าง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระอธิการวรวิทย์ รตนปญโญ (พนัสสวัสดิ์)** ได้ศึกษา งานวิจัยเรื่อง “บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน ความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน จึงมีความคิดเห็นต่อการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๑๖}

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ในการศึกษาหาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ได้มีหลักสูตรการเรียนรู้หรือสอนกันอยู่ทั่วไปการบรรจุความรู้ อยู่ในศาสตร์หรือแขนงการศึกษาสามัญนั้นจึงเป็นการเพิ่มทักษะการเรียนรู้ทางโลกเพื่อให้ทันกับโลก ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาสามัญ จึงทำให้เกิดความเห็นที่ไม่แตกต่าง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระอธิการมนัส ปญญาทตโน (เงอสวัสดิ์)** ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอ

^{๑๑๔} พระธวัชชัย จารุณโม (ศรีสุข), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๑๖} พระอธิการวรวิทย์ รตนปญโญ (พนัสสวัสดิ์), “บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

จอมบึง จังหวัดราชบุรี” พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๑๗}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. พระสังฆาธิการควรมีการวางแผนในการจัดโครงการเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่เป็นคณะบุคคล ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการ เพื่อดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดชลบุรี ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

๒. พระสังฆาธิการควรกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจเพื่อการจัดการเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ และมีการสนับสนุนในการฝึกอบรมบุคลากรพัฒนาองค์ความรู้แก่พระสงฆ์เพื่อให้มาเป็นพระวิทยากรในรุ่นต่อไปอย่างต่อเนื่อง

๓. พระสังฆาธิการมีการควรส่งเสริมแนวทางการบริหารงานบุคคลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรุกและเชิงรับ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการคำสอนในทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

๔. พระสังฆาธิการมีการควรประสานงานประชาสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้ประชาชนทั่วไปสนใจและหันกลับเข้ามาวัดฟังธรรมะ และปฏิบัติธรรม ทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อย่างต่อเนื่อง

๕. พระสังฆาธิการ ควรมีการควบคุมดูแลการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ให้ตั้งอยู่กฎระเบียบพิจารณา ความดีความชอบแก่บุคลากรผู้ทำคุณประโยชน์ด้วยการเผยแผ่ดีเด่นในจังหวัดชลบุรี ทุกปี

๕.๓.๒ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

^{๑๑๗} พระอธิการมนัส ปญญาวฑฒโน (เงอส์สวัสดิ์), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

- ๑) ควรศึกษาวิจัยด้าน“การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ในจังหวัดชลบุรี” โดยการวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ในการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัดชลบุรี ครั้งต่อไป
- ๒) ควรศึกษาวิจัยด้าน“การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดชลบุรี” เพื่อศึกษา เปรียบเทียบการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงครั้งต่อไป
- ๓) ควรศึกษาวิจัยด้าน“การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ในจังหวัดชลบุรี” ตามหลักพุทธธรรม ข้อใดข้อหนึ่ง ในพื้นที่ จังหวัดชลบุรี เพื่อส่งเสริมการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อติดตามผลการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการในการบริหารการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดชลบุรี
- ๔) ควรศึกษาวิจัยด้าน“การบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดชลบุรี”

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

จันทราณี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. แผนการกู้ยืมสภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๗.

ชนงกรณ์ กุณทลบุตร. การบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เณรมจิระรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

นิตย สัมมาพันธ์. การบริหารเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์. พุทธศาสตร์ ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์. กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๘.

พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข). “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๑
- _____. (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โอเอ้นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๐.
- พระมหาสิริรัตน์ สิริธมโม และพระมหาเต็มใจ ฐริเมธี. **พระวินยปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาสหัส ฐิตสาโร. **ธรรมนิเทศ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ). **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิลป์สยามบรรจุกุณธ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖.
- มณฑนา อินทุสมิต. **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร** : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา. เลย : สถาบันราชภัฏเลย. ม.ป.ป., ๒๕๔๖.
- สุรีย์ และ วิเชียร มีผลกิจ. **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา**. กรุงเทพมหานคร : คอมฟอร์ม, ๒๕๔๓.
- สุชีพ ปัญญานุภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.
- เสถียร พันธรั้ง. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๕.
- เสนาะ ผดุงฉัตร. **วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. **การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี. **แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๖๑**. ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายสือ, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๒.

วันทนา เมืองจันทร์. วิสัยทัศน์ของผู้บริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สยามมิตรการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ส่วนการศึกษา กองทุนพุทธศาสนาศึกษา. แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฉบับที่ ๑ ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

แก้ว ชิตตะขบ. ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากชมพูทวีป - สู่สุวรรณภูมิ. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

ไชย ญ พล อัครศุภเศรษฐ์. ระบบบริหารมาตรฐานพุทธ. กรุงเทพมหานคร : Pluspress, ๒๕๕๑.

โกศล ดีศีลธรรม. เครื่องมือสำหรับบริหารยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : อินฟอร์มีเดียบุ๊คส์, ๒๕๔๗.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ทัศนีย์ เจนวิสิสุข. “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

นายวัฒนา หลวกประยูร. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ปราณี เกื้อทอง. “บทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๕.

ปิ่นนิตดา นพพานวัน. “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสฺสี). “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูสันติธรรมมาภีรต์ (บุญชัย สนธิโกโร). “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูปรีชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร). “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวิโร. “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ). “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”. **ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูโสภณธรรมวิจารณ์. “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมงคล ฐิตมงคโล. “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาปรีวัฒน์ ฐิตวิริโย. “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระอธิการมนัส ปญฺญาวฑฒโน (เงอส์วสฺสตี). “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, ๒๕๕๕.

พระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ. “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระวุฒิกกรณ วุฒิกกรณ (พรมพิมพ์). “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระอธิการวรวิทย์ รตนปญฺโญ (พันสวสฺสตี). “บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

(๓) เว็บไซต์ :

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศนโยบาย**. บทบรรยายในโครงการอบรมธรรมทูตสายต่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> . สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **บรรยายในการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ** . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ พุทธมณฑล นครปฐม วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๖. ออนไลน์. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article . ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่.กรกฎาคม ๒๕๕๖. ออนไลน์.แหล่งที่มา: <http://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/521-file.pdf>. ๑๖ มกราคม ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๔). บทสัมภาษณ์ :

พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ. เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

พระครูธรรมวรวิชาติ. เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

สัพระมหาโสภณ โสมทตโต. เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

พระครูชลธารคุณากร. เจ้าอาวาสวัดกำแพง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

สามารถ สุขสว่าง. นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

สุริยันต์ สารบุตร. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

สามารถ เทียงพูนวงศ์. ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

ทวีป กรณียกิจ. นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

สวัสดี้ หอมปลื้ม. รองนายกเทศบาลมนตรีเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

กชิกน ชินวงศ์. รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

Arthur A. Thompson. Jr.and A.J. Strickland. III. **Strategy Formulation and Implementation : Tasks of the General Manager**. 3rd ed. Plano : Business Publications. Inc, 1986.

Bhikkhu Bodhi. **The Noble Eightfold Path**. kandy : BPS., 1999.

Dalf. R. **The New Era of Management : International Edition**. Ohio : Thompson, 2006.

Eugene E. Jennings. "The Anatomy of Ledership". In **Management : A Book of Readings**,Ed. by Harold Koontz and Cyrill O'Donnell. San Francisco : McGraw – Hill, 1964.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Gatewood. Robert D. Taylor. Robert. & Ferrell. O.C. 1995. **Management : Comprehensionanalysis. and application.** New jersey : Richard D. Irwin, 1995.
- Gulick,Luther and LyndallUrwick. **Paperson the Science of Administration.** New York, Columbia University, 1973.
- John M. Pfiffner and Frank P. Sherwood. **Administrative Organization.** New Jersey : Prentice-Hall Inc, 1965.
- John Sheldrake. **Management Theory.** 2nd ed. Cornwall : TJ International, 2003.
- Peter F. Drucker. **The Essential Drucker.** USA : Collins Business, 2005.
- Robert Tannenbaum. Irving R. Weshler. and Fred Massarik. **Leadership and Organization.** New York : McGraw-Hill, 1966.
- Samuel C. Certo. **Principles of Modern Management** : Functions and Systems. 4th ed. Boston : Allyn and Bacon, 1989.
- Stoner. James A.F. **Management. Englewood Cliffs.** New York : Prentice Hall, 1978.
- Walpola Sri Rahula. **What Buddha Tuaght,** 5th ed. Bangkok : Haw Trai Foundation, 2009.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

จันทรานี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. แผนการกู้ยืมสภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๗.

ชนงกรณ์ กุณทลบุตร. การบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เณรมจิระรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

นิตย สัมมาพันธ์. การบริหารเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์. พุทธศาสตร์ ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์. กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๘.

พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข). “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๑
- _____. (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โอเอ้นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๐.
- พระมหาสิริรัตน์ สิริธมโม และพระมหาเต็มใจ ฐริเมธี. **พระวินยปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาสหัส ฐิตสาโร. **ธรรมนิเทศ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ). **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิลป์สยามบรรจุกุณธ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖.
- มณฑนา อินทุสมิต. **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร** : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา. เลย : สถาบันราชภัฏเลย. ม.ป.ป., ๒๕๔๖.
- สุรีย์ และ วิเชียร มีผลกิจ. **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา**. กรุงเทพมหานคร : คอมฟอร์ม, ๒๕๔๓.
- สุชีพ ปัญญานภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.
- เสถียร พันธรั้ง. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๕.
- เสนาะ ผดุงฉัตร. **วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. **การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี. **แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๖๑**. ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายสือ, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๒.

วันทนา เมืองจันทร์. วิสัยทัศน์ของผู้บริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สยามมิตรการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ส่วนการศึกษา กองทุนพุทธศาสนาศึกษา. แผนแม่บท การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฉบับที่ ๑ ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

แก้ว ชิตตะขบ. ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากชมพูทวีป - สู่สุวรรณภูมิ. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

ไชย ฌ พล อัครศุภเศรษฐ์. ระบบบริหารมาตรฐานพุทธ. กรุงเทพมหานคร : Pluspress, ๒๕๕๑.

โกศล ดีศีลธรรม. เครื่องมือสำหรับบริหารยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : อินฟอร์มีเดียบุ๊คส์, ๒๕๔๗.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ทัศนีย์ เจนวิสิสุข. “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

นายวัฒนา หลวกประยูร. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ปราณี เกื้อทอง. “บทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๕.

ปิ่นนิตดา นพพานวัน. “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสฺสี). “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สนติโกโร). “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูปรีชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร). “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวิโร. “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ). “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”. **ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูโสภณธรรมวิจารณ์. “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมงคล ฐิตมงคโล. “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาปรีวัฒน์ ฐิตวิริโย. “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระอธิการมนัส ปญฺญาวฑฒโน (เงอส์วสฺสฺ). “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, ๒๕๕๕.

พระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ. “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระวุฒิกมล วุฒิกมล (พรมพิมพ์). “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระอธิการวรวิทย์ รตนปญฺโญ (พันสวสฺสฺ). “บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

(๓) เว็บไซต์ :

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศนโยบาย**. บทบรรยายในโครงการอบรมธรรมทูตสายต่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐. ออนไลน์ .
แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> . สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **บรรยายในการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ** . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ พุทธมณฑล นครปฐม วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๖. ออนไลน์ .
แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article .
๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่.กรกฎาคม ๒๕๕๖. ออนไลน์.แหล่งที่มา: <http://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/521-file.pdf>. ๑๖ มกราคม ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๔). บทสัมภาษณ์ :

พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ. เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

พระครูธรรมวรวิชาติ. เจ้าอาวาสวัดบุญญาศรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

สัพระมหาโสภณ โสมทตโต. เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๑.

พระครูชลธารคุณากร. เจ้าอาวาสวัดกำแพง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

สามารถ สุขสว่าง. นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

สุริยันต์ สารบุตร. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชลบุรี, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

สามารถ เทียงพูนวงศ์. ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

ทวีป กรณียกิจ. นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑.

สวัสดิ์ หอมปลื้ม. รองนายกเทศบาลมนตรีเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

กชิกน ชินวงศ์. รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

Arthur A. Thompson. Jr.and A.J. Strickland. III. **Strategy Formulation and Implementation : Tasks of the General Manager.** 3rd ed. Plano : Business Publications. Inc, 1986.

Bhikkhu Bodhi. **The Noble Eightfold Path.** kandy : BPS., 1999.

Dalf. R. **The New Era of Management : International Edition.** Ohio : Thompson, 2006.

Eugene E. Jennings. "The Anatomy of Ledership". In **Management : A Book of Readings**,Ed. by Harold Koontz and Cyrill O'Donnell. San Francisco : McGraw – Hill, 1964.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Gatewood. Robert D. Taylor. Robert. & Ferrell. O.C. 1995. **Management : Comprehensionanalysis. and application.** New jersey : Richard D. Irwin, 1995.
- Gulick,Luther and LyndallUrwick. **Paperson the Science of Administration.** New York, Columbia University, 1973.
- John M. Pfiffner and Frank P. Sherwood. **Administrative Organization.** New Jersey : Prentice-Hall Inc, 1965.
- John Sheldrake. **Management Theory.** 2nd ed. Cornwall : TJ International, 2003.
- Peter F. Drucker. **The Essential Drucker.** USA : Collins Business, 2005.
- Robert Tannenbaum. Irving R. Weshler. and Fred Massarik. **Leadership and Organization.** New York : McGraw-Hill, 1966.
- Samuel C. Certo. **Principles of Modern Management** : Functions and Systems. 4th ed. Boston : Allyn and Bacon, 1989.
- Stoner. James A.F. **Management. Englewood Cliffs.** New York : Prentice Hall, 1978.
- Walpola Sri Rahula. **What Buddha Tuaght,** 5th ed. Bangkok : Haw Trai Foundation, 2009.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๔๓

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ. ดร.

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปัญญา รัหสประจําตัวนิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

๓๑๖๖๖๖

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร.)

๒๗/๑๑/๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๔๓

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ดร.

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รัชสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ตรวจแล้ว
พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ดร.
28 / พ.ย. / 2560

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๔๓

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียนร อาจารย์ ดร.ยุธนา ปราณิต

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ตรวจแล้ว

อาจารย์ ดร.ยุธนา ปราณิต

๒๗ พ.ย. ๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๓

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รัชสประจำตวันินิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

(ผศ.ดร. อนุวัต กระสังข์)
๒๗/๑๑/๒๕๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๔๓

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

จัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
พิเศษ

3๘๘
๒๕๖๐.๖๐

ภาคผนวก ข

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการหาดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัย

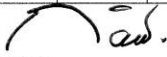
เรื่อง : การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ

ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ลำดับ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๑. ด้านการวางแผน									
๑.๑	พระสังฆาธิการมีการวางแผนในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ตามกฎระเบียบของวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒	พระสังฆาธิการมีการปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้เพื่อให้การเผยแผ่มีคุณภาพประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๓	พระสังฆาธิการมีทีมงานในการทำงานด้านเผยแผ่และเมื่อมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานท่านได้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๔	พระสังฆาธิการมีการวางแผนนโยบายและได้ปฏิบัติงานจริงตามแผนนโยบายของวัดเพื่อการบริหารจัดการเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๕	พระสังฆาธิการมีการพาทีมงานไปทัศนศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมแล้วนำความรู้นั้นมาประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านการเผยแผ่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ด้านการจัดองค์การ									
๒.๑	พระสังฆาธิการจัดทีมงานด้านการเผยแผ่ให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๒	พระสังฆาธิการ จัดทีมงานที่มีเครื่องมืออุปกรณ์ ในการดำเนินงานให้มีคุณภาพตามนโยบายเชิงปฏิบัติงาน	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

.....
 มหากฤษฎา กิตติโสภณ(ดร.)
 ๒๕/๖๕๖/๒๐

ลำดับ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๒.๓	พระสังฆาธิการมีการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๔	พระสังฆาธิการมีการจัดองค์การตามวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ได้อย่างชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๕	พระสังฆาธิการมีการจัดตั้ง ศูนย์อบรม ชมรมต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓. ด้านการบริหารงานบุคคล									
๓.๑	พระสังฆาธิการได้มีการส่งเสริมทีมงานและบุคลากร เข้าประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	พระสังฆาธิการมีการสรรหาและแต่งตั้งบุคลากร เพื่อเข้ารับหน้าที่อย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๓	พระสังฆาธิการมีการสนับสนุน และพัฒนาให้ทีมงานให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๔	พระสังฆาธิการมีการวิเคราะห์ทีมงานและบุคลากร ประเมินสภาพความต้องการของสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจการเผยแผ่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๕	พระสังฆาธิการมีการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด การแนะนำ การสอนจิตวิทยา ข่าวสาร เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

 (พระมหาภุชญา กิตติโสภณ,ดร.)
 ๒๙ / พ.ย. / ๖๐

ลำดับ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๔. ด้านการอำนวยความสะดวก									
๔.๑	พระสังฆาธิการมีการจัดระบบการทำงานด้านการเผยแผ่ของวัดอย่างถูกต้องตามประเพณีนิยมและกฎระเบียบของวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๒	พระสังฆาธิการมีการปฏิบัติงานร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๔.๓	พระสังฆาธิการมีการจัดทำแผนเพื่อทำการตรวจสอบ และกำหนดคุณลักษณะของสื่อต่างๆ ทุกประเภทเพื่อใช้ในการเผยแผ่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๔	พระสังฆาธิการมีการจัดทำสื่อด้านการเผยแผ่สำหรับใช้ในการสอนนักเรียน และประชาชนทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๕	พระสังฆาธิการมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวันสำคัญของทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. ด้านการควบคุม									
๕.๑	พระสังฆาธิการมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ที่ได้รับมอบหมาย	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๕.๒	พระสังฆาธิการมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเผยแผ่อย่างชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๓	พระสังฆาธิการมีหลักการและวิธีปฏิบัติงานที่ดีเมื่อนำไปเผยแผ่แล้วจะทำให้เกิดผลที่ดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๔	พระสังฆาธิการมีการตรวจสอบระบบข้อมูลสื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๕	พระสังฆาธิการมีการควบคุมระบบงบประมาณให้สอดคล้องกับระบบการทำงานด้านการเผยแผ่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

(พระมหาภุชญา กิตติโสภณ,ดร.)
๒๕ / พ.ย. / ๖๐

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบ
ความเที่ยงตรงแบบสอบถาม (Try Out)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๖๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ เจ้าคณะอำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปณโณ รหสประจักษ์นิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความเคารพ
พระสุทิน ฉายา อธิปณโณ
การบริหารจัดการเชิงพุทธ

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ขอแสดงความเคารพ
(พระสุทิน ฉายา อธิปณโณ)
๒๙.๑๑.๖๐

ภาคผนวก ง

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)

ผลการหาค่า Reliability (Alpha)
เรื่อง การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
ชื่อ พระสุทิน อธิปญโญ (สุตวิจิตร)

Case Processing Summary

	N	%
Valid	300	100.0
Cases Excluded ^a	0	.0
Total	300	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.713	25

(พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ,ดร.)
๒๕ / พ.ค. / ๖๐

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
การวางแผนตามระเบียบของวัด	94.59	35.694	.293	.702
ปฏิบัติหน้าที่ตามแผน	94.60	34.710	.381	.695
เมื่อมีปัญหาได้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้	94.68	35.276	.325	.699
ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ	94.89	35.699	.249	.705
พาทีมงานไปทัศนศึกษา	94.90	36.555	.157	.711
มีการจัดทีมงานตามนโยบาย	94.62	35.341	.288	.702
จัดทีมที่มีอุปกรณ์ในการดำเนินงาน	94.59	35.039	.333	.698
แบ่งหน้าที่ในการเผยแผ่	94.59	35.286	.309	.700
จัดหน้าที่ได้ตามวัตถุประสงค์	94.73	36.112	.200	.708
มีการจัดตั้งศูนย์หรือชมรมต่างๆ	94.79	36.153	.196	.709
ส่งเสริมทีมงานให้เข้าฝึกอบรม	94.70	35.340	.305	.700
สรรหาบุคลากรเข้าทีมงาน	94.72	35.515	.255	.704
สนับสนุนให้ทีมงานมีความรู้	94.78	36.324	.181	.710
วิเคราะห์ทีมงานเพื่อประเมินการทำงาน	94.79	35.161	.304	.700
มีการจัดวิทยากรเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับทีมงาน	94.78	34.705	.329	.698
มีการเผยแผ่ได้ถูกต้องตามประเพณีนิยม	94.69	35.453	.270	.703
มีการปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ	94.70	35.194	.291	.701

มีการปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆตามหน้าที่ที่ได้รับ	94.70	35.768	.248	.705
มีการจัดทำสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ	94.76	36.175	.192	.709
มีการจัดกิจกรรมด้านวันสำคัญของพระพุทธศาสนา	94.75	36.541	.141	.713
มีการติดตามตรวจสอบผู้ทำหน้าที่เผยแผ่	94.67	36.136	.215	.707
มีการติดตามตรวจสอบผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ตามนโยบาย	94.69	36.475	.156	.712
มีหลักการและวิธีปฏิบัติงานที่ดี	94.70	36.023	.222	.707
ตรวจสอบข้อมูลสารสนเทศ	94.67	35.887	.223	.707
มีการควบคุมงบประมาณ	94.76	35.775	.254	.704

 (พระมหากษัตริย์ กิตติโสภณ,ดร.)
 ๒๕ / พ.ย. / ๖๐

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไญ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาสมพงษ์ กิตติคุณ เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสนิสิตประจำตัว นิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี่ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิติเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสวัสดิ์ หอมปสิม รองนายกเทศมนตรีเมืองแสนสุข
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสนิสิท ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูชลธารคุณากร เจ้าอาวาสวัดกำแพง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

๖๖๐/๑๗๗
พระครูชลธารคุณากร
เจ้าอาวาสวัดกำแพง

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาส
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายสามารถ เทียงพูนวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสนี้ประจำตัว นิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

(นายสามารถ เทียงพูนวงศ์)

วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี

เลขรับที่.....
 วันที่ ๕ ม.ค. ๖๗
 เวลา.....
 ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
 เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
 โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
 Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
 Website : gps.mcu.ac.th
 E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายสุริยันต์ สารบุตร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รักษาสงฆะนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอน้อย จังหวัดชลบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
 จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

(นายสุริยันต์ สารบุตร)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูธรรมธร วิฑูรย์ เจ้าอาวาสวัดบุญญาคู
สิ่งส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสนี้ประจำตัวนิติ ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิติหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอมือง จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

นางดร.ธรรมธรรมา วิฑูรย์
เจ้าอาวาสวัดบุญญาคู
เจ้าอาวาสวัดชลอ ๑๓๑๐๑๐๑๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาโสภณ โสมทดโต เจ้าคณะตำบลหนองไม้แดง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอมือง จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายทวีป กรณียกิจ นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปณโณ รหสประจักษ์วัตินิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้สิทธิดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ม/บ ม.ร.ท.นพท

(นายทวีป กรณียกิจ)

นายกเทศมนตรีเมืองอ่างศิลา

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายกษิณ ชินวงศ์ รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราชบุรุษครุฑ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสนิสิท ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

(นายกษิณ ชินวงศ์)

ผู้อำนวยการโรงเรียน รักษาการในตำแหน่ง
ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราชบุรุษครุฑ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

เรียน นายสามารถ สุขสว่าง นายกเทศมนตรีเมืองนาป่า

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุทิน ฉายา อธิปญโญ รหัสนิติ ๕๙๐๑๒๐๔๐๓๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

(นายสามารถ สุขสว่าง)

นายกเทศมนตรีตำบลนาป่า

ภาคผนวก ฉ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิจัยการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๒. แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มี ๕ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการวางแผน	จำนวน ๕ ข้อ
๒) ด้านการจัดองค์การ	จำนวน ๕ ข้อ
๓) ด้านการบริหารงานบุคคล	จำนวน ๕ ข้อ
๔) ด้านการอำนวยการ	จำนวน ๕ ข้อ
๕) ด้านการควบคุม	จำนวน ๕ ข้อ

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๓. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนะของท่าน โดยผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๔. กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับและนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อสถานภาพของท่านแต่อย่างใด จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน ได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ และขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

พระสุทิน อธิปญโญ (สุตวิจิตร)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความเกี่ยวกับตัวท่าน (กรุณาตอบทุกข้อ)

๑. อายุ

☐ ๒๐ ปี	☐ ๒๑ - ๓๐ ปี
☐ ๓๑ - ๔๐ ปี	☐ ๔๑ - ๕๐ ปี
☐ มากกว่า ๕๐ ปี	

๒. พรรษา

☐ ไม่มีพรรษา	☐ ๑ - ๕ พรรษา
☐ ๖ - ๑๐ พรรษา	☐ ๑๑ - ๒๐ พรรษา
☐ ๒๑ - ๓๐ พรรษา	☐ มากกว่า ๓๐ พรรษา

๓. วุฒิการศึกษานักธรรม

☐ ไม่มีนักธรรม	☐ นักธรรมตรี
☐ นักธรรมโท	☐ นักธรรมเอก

๔. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

☐ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	☐ ประโยค ๑-๒
☐ เปรียญธรรม ๓ ประโยค	☐ เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค
☐ เปรียญธรรม ๗-๙ ประโยค	

๕. วุฒิการศึกษาสามัญ

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรี
☐ ปริญญาโทขึ้นไป	

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามฉบับนี้มุ่งที่จะตรวจสอบการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เพื่อแสดงว่า ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยคำนึงถึงประโยชน์และความสุขของหมู่ชนทั้งหลาย ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

คำชี้แจง โปรดทำ เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานของเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดย

ระดับ ๕ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับดีมาก

ระดับ ๔ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับดี

ระดับ ๓ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับพอใช้

ระดับ ๒ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับต้องปรับปรุง

ระดับ ๑ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับต้องปรับปรุง

เร่งด่วน

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความถี่เห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑. ด้านการวางแผน						
๑.๑	พระสังฆาธิการมีการวางแผนในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ตามกฎระเบียบของวัด					
๑.๒	พระสังฆาธิการมีการปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ เพื่อให้การเผยแผ่มีคุณประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด					
๑.๓	พระสังฆาธิการมีทีมงานในการทำงานด้านเผยแผ่ และเมื่อมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานท่านได้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้					
๑.๔	พระสังฆาธิการมีการวางแผนนโยบายและได้ปฏิบัติงานจริงตามแผนนโยบายของวัดเพื่อการบริหารจัดการเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ					
๑.๕	พระสังฆาธิการมีการพาทีมงานไปทัศนศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมแล้วนำความรู้นั้นมาประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านการเผยแผ่					

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความตติเห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปาน กลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อย ที่สุด (๑)
๒. ด้านการจัดองค์การ						
๒.๑	พระสังฆาธิการจัดทีมงานด้านการเผยแผ่ให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา					
๒.๒	พระสังฆาธิการ จัดทีมงานที่มีเครื่องมืออุปกรณ์ ในการดำเนินงานให้มีคุณภาพตามนโยบายเชิงปฏิบัติงาน					
๒.๓	พระสังฆาธิการมีการแบ่งหน้าที่ให้พระภิกษุและสามเณร ได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามความสามารถที่ถนัดของแต่ละบุคคล					
๒.๔	พระสังฆาธิการมีการจัดองค์การตามวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ได้อย่างชัดเจน					
๒.๕	พระสังฆาธิการมีการจัดตั้ง ศูนย์อบรม ชมรมต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา					
๓. ด้านการบริหารงานบุคคล						
๓.๑	พระสังฆาธิการได้มีการส่งเสริมทีมงานและบุคลากร เข้าประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงาน					
๓.๒	พระสังฆาธิการมีการสรรหาและแต่งตั้งบุคลากร เพื่อเข้ารับหน้าที่อย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล					
๓.๓	พระสังฆาธิการมีการสนับสนุน และพัฒนาให้ทีมงาน ให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่					
๓.๔	พระสังฆาธิการมีการวิเคราะห์ทีมงานและบุคลากร ประเมินสภาพความต้องการของสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับการกิจการเผยแผ่					

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความตติเห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปาน กลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อย ที่สุด (๑)
๓.๕	พระสงฆ์มีการมีการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด การแนะนำ การสอนจิตวิทยา ข่าวสาร เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต เป็นต้น					
๔. ด้านการอำนวยความสะดวก						
๔.๑	พระสงฆ์มีการมีการจัดระบบการทำงานด้านการเผยแผ่ของวัดอย่างถูกต้องตามประเพณีนิยมและกฎระเบียบของวัด					
๔.๒	พระสงฆ์มีการมีการปฏิบัติงานร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย					
๔.๓	พระสงฆ์มีการมีการจัดทำแผนเพื่อทำการ ตรวจสอบ และกำหนดคุณลักษณะของสื่อต่างๆ ทุกประเภทเพื่อใช้ในการเผยแผ่					
๔.๔	พระสงฆ์มีการมีการจัดทำสื่อด้านการเผยแผ่สำหรับใช้ในการสอนนักเรียน และประชาชนทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพ					
๔.๕	พระสงฆ์มีการมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับด้านวันสำคัญของทางพระพุทธศาสนา					
๕. ด้านการควบคุม						
๕.๑	พระสงฆ์มีการมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ที่ได้รับมอบหมาย					
๕.๒	พระสงฆ์มีการมีการติดตามตรวจสอบพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเผยแผ่อย่างชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายของทางหน่วยงาน					

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๕.๓	พระสังฆาธิการมีหลักการและวิธีปฏิบัติงานที่ดีเมื่อนำไปเผยแพร่แล้วจะทำให้เกิดผลที่ดี					
๕.๔	พระสังฆาธิการมีการตรวจสอบระบบข้อมูลสื่อสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงาน					
๕.๕	พระสังฆาธิการมีการควบคุมระบบงบประมาณให้สอดคล้องกับระบบการทำงานด้านการเผยแพร่					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ การบริหารจัดการด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑. ด้านการวางแผน

๑.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านการวางแผน

.....

.....

.....

.....

๑.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านการวางแผน

.....

.....

.....

๒. ด้านการจัดองค์การ

๒.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านการจัดองค์การ

.....

.....

.....

๒.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านการจัดองค์การ

.....

.....

.....

.....

๓. ด้านการบริหารงานบุคคล

๓.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านการบริหารงานบุคคล

.....

.....

.....

.....

๓.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านการบริหารงานบุคคล

.....

.....

.....

.....

๔. ด้านการอำนวยการ

๔.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านการอำนวยการ

.....

.....

.....

.....

๔.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านการอำนวยความสะดวก

.....

.....

.....

.....

๕. ด้านการควบคุม

๕.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านการควบคุม

.....

.....

.....

.....

๕.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านการควบคุม

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ถูกสัมภาษณ์.....พระราชา/อายุ.....
 วุฒิทางการศึกษานักธรรม.....วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม.....
 วุฒิทางการศึกษาสามัญ.....
 ตำแหน่งทางการปกครอง.....
 ผู้สัมภาษณ์.....วันที่สัมภาษณ์.....
 สถานที่.....

ตอนที่ ๒ แนวทางในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

๑. แนวทางในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน เช่น พระสังฆาธิการมีการวางแผนบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรทำอย่างไร

.....

๒. แนวทางในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์กร เช่น พระสังฆาธิการมีการแบ่งงานให้พระภิกษุสามเณรทำหน้าที่เผยแผ่ ตามความสามารถของตนเอง ควรทำอย่างไร

.....

๓. แนวทางในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี ด้านการบริหารงานบุคคล เช่น พระสังฆาธิการมีการส่งเสริมทีมงานและบุคลากร
เข้าประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงาน ควรทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. แนวทางในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี ด้านการอำนวยการ เช่น พระสังฆาธิการมีการปฏิบัติงานร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆ
ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง ควรทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๕. แนวทางในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุม เช่น พระสังฆาธิการมีการตรวจสอบระบบข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อมโยง
กับการปฏิบัติงาน มีการควบคุมระบบการเงิน และมีวิธีการดำเนินงานด้านการเผยแผ่ตามระบบการ
ทำงาน ควรทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา นามสกุล	: พระสุทิน อธิปญโญ (สุตวิจิตร)
วัน/เดือน/ปีเกิด	: วันอาทิตย์ ที่ ๑๔ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔
สถานที่เกิด	: ตำบลคลองกุ่ม อำเภอบึงกุ่ม จังหวัดกรุงเทพมหานคร
การศึกษา	: พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชาการจัดการเชิงพุทธ วิชาเอกการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ป.บส. การบริหารกิจการคณะสงฆ์, นักระรรมเอก
อุปสมบท	: เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ณ วัดป่าเขาพุ ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
เข้าศึกษา	: เมื่อ ๒๐ มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๕๙
สำเร็จการศึกษา	: เมื่อ ๓๑ มี.ค. พ.ศ. ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดราษฎร์ศรัทธา ตำบลเหมือง อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๓๐